

Osmanlı Hukukunda Bir Ceza Olarak Sürgün ve İki Osmanlı Sultanının Sürgünle İlgili Hattı-ı Hümayunları

Exile as an art of Penalty in Otoman Law and the Imperial Handschriften of the Two Consecutive Ottoman Sultans About Exile

*Osman Köksal**

Abstract

Crime and punishment has always existed in the laws of the societies, but their nature, their perception and the way of application has permanently underwent important changes. The term “banishment”, which was taken as an judicial concept, punishment and an art of penalty in this study, as far as the Otoman period was concerned, had different implications. The chief sources of the study, which approximately covers the first half of the XIXth century, are those registers of banishment in the books of “nefy ü kısas” and the imperial handschriften of the two consecutive Otoman sultans, Selim III and Mahmut II.

Banishment as an art of penalty, is the subject of both religious (şer’i) and customary (örfi) law and can be applied into various other crimes. If the suspect was found guilty, his removal from the post is accompanied with the abolishment of his all titles as well as some other penalties like confiscation. The topic was handled under the sub-titles of the causes (or rather the crimes necessitating) of banishment, the sanctioning of the punishment, the way to be sent into exile and the life in the exile, the termination of and the exemption from the the exile.

Key words: banishment, exile, imperial handschriften of the sultans, penalty, punishment

Giriş

Osmanlı dünyasında “sürgün” kavramının iki farklı anlamı vardır. Bunlardan ilki “iskân ve yerleştirme” karşılığıdır. Devlet, kendi hakimiyeti altında yaşayan topluluklardan bir kısmını belirli program ve kurallar çerçevesinde değişik sebeplerle yerleşik oldukları bölgelerden alıp öngördüğü başka bölge ya da bölgelere yerleştirmiştir. Yeni fethedilen özellikle Balkanlar ve Akdeniz adalarına Anadolu’nun muhtelif yerlerinden Müslüman Türk halkın

nakledilerek buraların Türkleştirilmesine çalışılması, “hâlî ve harâb” durumdaki boş ve âtil topraklara aktif nüfus kaydırarak buraların ziraî ekonomiye kazandırılması bir başka deyişle söz konusu toprakların “şenlendirilmesi”; konar-göçer yaşayan ve bu durumlarıyla idarî, sosyal ve ekonomik sorunlara neden olan Türkmen-yörük gruplarının toprağa bağlanarak yerleşik hayata entegre edilmesi ve benzer sebepler çok uzun bir süre böyle bir programın uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Devlet eliyle yapılan iskân faaliyetinde iskâna tabi tutulacak reâyânın tespit edilip eski yerleşim birimlerinden göçürülerek belirlenen yeni mekanlarına yerleştirilmesi işlemine sürgün¹ denilmektedir. Burada sürgünü gerçekleştiren devletin hareket noktası daha çok politik ve sosyo-ekonomiktir.²

İkinci anlamıyla sürgün tamâmen hukukî bir terimdir ve bir “ceza” çeşididir. Bugünkü hukuk düzenimizde hapis, kamu hizmetinden mahrûmiyet, seyahat hürriyetinin kısıtlanması ve para cezası gibi birkaç kalemde toplayabileceğimiz ceza neveleri, Osmanlı döneminde bunlar dahil, değişik şekillerde infâz edilebilen idamdan dayak ve teşhire kadar uzanan sayıca daha kabarık bir grup oluşturmaktaydı ve sürgün sadece bunlardan biriydi. Makalede sürgünü bu ikinci anlamıyla Osmanlı hukukunda bir ceza ve cezalandırma biçimi olarak ele alacağız. Konuyla ilgili kapsamlı denebilecek bir çalışmayı Manisa bölgesi üzerine araştırmalarıyla tanınan M. Çağatay Uluçay’a borçluyuz.³

**Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniv. Fen Edebiyat Fak. Tarih Bl. Öğr. Üyesi*

¹ Aslında terim burada daha özel anlamıyla doğrudan iskâna tabi tutulan grupların eski yerlerinden alınıp yeni yerleşim birimlerine götürülüş biçimini tasvir eder niteliktedir. Bunlar genellikle belli gruplar halinde yolda kaçmalarına karşı her türlü önlemi alacak askerî görevliler nezaretinde, çoğu zaman hayvanları dahil taşınabilir mallarıyla birlikte yaya olarak “sürülerek” nakledilmektedirler. Belgelerde de çoğu zaman “sürgün edilmeleri” yerine “sürülmeleri” ifadesi kullanılır. İskan ve yerleştirme amaçlı sürgünlerle ilgili bir iki klâsik çalışma: Cengiz Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretleri İskan Teşebbüsü, İstanbul 1963; M. Tayyib Gökbilgin, Rumeli’de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtiân, İstanbul 1957; Ahmed Refik, Anadolu’da Türk Aşiretleri (960-1200), İstanbul 1989; Ömer Lütfi Barkan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler”, İÜİFM, C. XI (İstanbul 1951), s.524-569; CXIII (1953), s.56-78; C.XV (1955), s.209-236; Yusuf Halaçoğlu, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara 1988

² Bununla birlikte aslında bu tür idarî tasarruflarda da örtülü ve toplu bir cezalandırma niyetini gözden uzak tutmamak gerekir. Gerek kuruluş döneminde Osmanlı Devletinin dışı rakibi Karamanoğulları’nın siyasi şemsiyesi altındaki muhtelif Türkmen gruplarının değişik bölgelere sürgün edilmelerinde, gerekse daha sonraları muhtelif isyan ve şekâvet olaylarına karışan kalabalık grupların yerlerinden alınarak başka mahallere iskânında aynı zamanda bir cezalandırma niyeti de vardır. Sürgüne muhatap gruplar açısından ise bütün özendirici tedbirlere, ekonomik ve malî desteğe rağmen söz konusu işlem, en azından epeyce bir süre fiilî bir ceza olarak algılanmaktadır.

³ M. Çağatay Uluçay, “Sürgünler, Yeni ve Yakın Çağlarda Manisa’ya ve Manisa’dan Sürülenler”, Belleten, C.XV (Ankara 1951), Sa. 60, s.507-591.

Uluçay çalışmasını Manisa Şer'îye Sicillerindeki sürgünle ilgili hüküm özetleri ve diğer bilgilere dayandırmıştı. Biz de üzerinden epeyce zaman geçmiş bu çalışmanın arkasından konuya, IV. Mustafa'nın bir yıllık kısa saltanatını saymazsak halef-selef diyebileceğimiz iki Osmanlı sultanının, III. Selim ve II. Mahmud'un dönemlerine ait Hatt-ı Hümayûn kataloglarından tarayarak elde ettiğimiz belgeler yardımıyla katkıda bulunmayı amaçlıyoruz. Kullandığımız belgelerden 43 adedinin kısmî transkripsiyonunu makale ekine koymuş bulunuyoruz.

Değerlendirdiğimiz belgeler, dönem olarak 1789-1830 yıllarını içine alan aşağı-yukarı 40 yıllık bir süreci kapsamaktadır.⁴ Bu periyot Osmanlı tarihinin en hareketli, en buhranlı devrelerinden biridir. Bir yandan devlete güç ve itibar kazandırmayı amaçlayan yeni düzen arayışları ve reformlar, diğer yandan ardi arkası kesilmeyen iç ve dış gâilelerle mücadele. Üç büyük Osmanlı-Rus savaşı, Fransa'nın Mısır İşgali, Yenilikçi Sultan III. Selim'in bir isyanla tahtından indirilmesi, yerli mütegalibe ve âyanların başkaldırmaları, Tepedelenli Ali Paşa, Yunan ve Mısır İsyânları. Ele aldığımız devrenin en kaba bir özetle vasatı bu ve konuya sağlıklı yaklaşabilmek için bunun da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Hatt-ı Hümayûnların Diplomatik Özellikleri

Hatt-ı hümayûn genel olarak padişahın kendi el yazısı (hattı) ile yazdığı emir ve görüşler için kullanılan diplomatik bir terimdir.⁵ Unvanına, beyaz üzerine ve telhis veya takrir üzerine yazılan hatt-ı hümayûnlar olmak üzere üç gruba ayrılırlar. Önemli ferman ve beratların üst kısmına bunlarda yer alan hususların kusursuz yerine getirilmesi için padişah hattıyla yazılan kısa ve klişeleşmiş emirlere⁶ unvanına hatt-ı hümayûn denir. Hükümdarın kendisine sunulan her hangi bir yazılı arz veya telhis olmaksızın boş bir kağıda yazmak suretiyle resen verdiği emir ve direktifleri havî belgelere beyaz üzerine hatt-ı hümayûn adı verilir. Normal prosedürde çeşitli meselelerle ilgili olarak sadrazam veya onun yokluğunda sadaret kaymakamı (kâimmakam paşa) tarafından söz konusu mesele yazılı olarak özetlenip padişaha sunularak onun iradesi istenir. Hükümdarın görüşünün istendiği bu tür evraka "telhis" veya "takrir", padişahın

⁴ Belgelerden en erkeni 1203 (1788-1789), en yenisi ise 1246 (1830-1831) tarihli. Bkz. Belge:6, 29.

⁵ Osmanlı Paleografya ve diplomatîği ile ilgili birkaç araştırma eser; Cengiz Orhonlu, Osmanlı Tarihine Ait Belgeler, Telhisler (1579-1607), İstanbul 1970; Süheyl Ünver, Türk Yazı Çeşitleri ve Faydalı Bazı Bilgiler, İstanbul 1953; Tayyib Gökbiçin, Osmanlı İmparatorluğu Medeniyet Tarihi Çerçevesinde Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmî, İstanbul 1979; Mübahat S. Kütükoğlu, Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik), İstanbul 1994.

⁶ Bunlardan en çok karşılaşılanı "Mûcebince amel oluna" yada "Mûcebince amel ve hilâfından hazer oluna" şeklindeki klişe cümlelerdir. Kütükoğlu, s.172vd., Fikret Sarıcaoğlu, Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi, Sultan I. Abdülhamid (1774-1789), İstanbul 2001, s.XXI-XXII, 101-104.

söz konusu belgeler üzerine kendi el yazısıyla yazdığı emir ve kararlarına da telhis (takrir) üzerine hatt-ı hümayûn denilmektedir.⁷

Kullandığımız hatt-ı hümayûnların tamamına yakını bu son gruptadır. Metnini verdiğimiz belgelerden 23'ü III. Selim dönemine aittir.⁸ III. Selim hatt-ı hümayûnlarını telhis veya takrirden kullanılan yazıya göre epeyce kalın bir kalemle ve kağıdın sağ üst kısmına aşağıdan yukarıya doğru yazmaktadır.⁹ Beyaz üzerine hatt-ı hümayûnları haricinde genellikle elkab¹⁰ kullanmamaktadır. Hatlarında ara sıra ifade bozuklukları ve karalamalara da rastlanmaktadır.¹¹ Aynı zamanda bir hattat olan sultan II. Mahmud'un ise hatlarını daha ince bir kalemle telhis evrakının yine üst kısmına sağdan sola doğru hafif kavisli bir biçimde yazdığını görmekteyiz.¹² Hatlarında III. Selim'in aksine telhisi sunana hitaben elkab kullanmaktadır.¹³ Yazısı okunaklı ve düzgündür.

Yararlandığımız hatt-ı hümayûnların en büyük eksikliği tarihsiz oluşlarıdır. Padişahın kendi hatları gibi buna dayanak olan telhis ve takrirlerde de tarih yoktur. Tarih olarak tasnif sırasında belge üzerine konulan veya tasnif kataloglarında gösterilen tarihleri esas aldık ve metnini verdiğimiz belgeleri kronolojik olarak değil, arşiv kataloglarındaki sıra numarasına göre dizdik. Belgelerin transkribe metnini oluştururken padişahların kendi hatlarını aslında olduğu gibi üste değil, daha kolay anlaşılabilmesi için telhis veya der-kenarın altına koyduk.¹⁴

⁷ Arapça "lahasa" kökünden özetlemek anlamına gelen telhis ile yine "karar" kökünden anlatmak manasındaki takrir için bkz., Orhonlu, s.XIX; Kütükoğlu, s.206-216

⁸ Belge:2-16, 18-26 Bazı belgelerde Padişah hattı yoktur. Belge:3, 15,17

⁹Bkz., Hatt-ı hümayûn no:5 410, 8 262, 9 551, 9 567, 9 856, 10 098, 10 534, 10 563

¹⁰ Yirmi civarındaki hatt-ı hümayûnundan sadece birinde "benim vezîrim", ikisinde "kâimmakam paşa" elkabı kullanılmıştır. Belge:21, 23-24

¹¹ Belge:7, 9; ayrıca ek:1

¹² Hatt-ı hümayûn no:16 830, 16 861, 17 094, 17 329, 17 581, 17 898, 36 414; ayrıca ek:4

¹³ Sadrazamın sunduğu takrirler için kullandığı elkab "benim vezîrim" şeklindedir. Bkz., belge:27, 28, 30, 32, 33, 34, 39. Hatlarından dördüne "Manzûrum olmuştur" hitabıyla başlamış (belge:35,36,38,40), üçünde ise doğrudan emir ve direktifini yazmıştır.

¹⁴ Sadrazam veya sadaret kaymakamları padişaha arzedecekleri her mesele için ayrıca telhis hazırlamışlar, bunun yerine zaman zaman alt makamlardan gelen arzuhal, mahzar, ilâm, şukka ve benzeri kendilerine sunulan (inha edilen) evrakın üst ve alt boşluklarına çaprazlama meseleyi ve görüşlerini özetleyerek aynı evrak üstünde padişaha sunmuşlardır ki yazılı evrak üzerinde yaptıkları bu ekstra açıklama arz yazılarına der-kenar da denmektedir. Bu tür birden fazla makamın yazılı işlemini içeren belgeleri işlem sırasına göre (ilk yazılandan son yazılana doğru) transkribe ettik. Burada metinlerde sık geçen birkaç diplomatik terimi de birer cümleyle açıklama gereği duyuyoruz. Arzuhal bir dilek veya şikayeti alttan üste yazılı olarak bildiren bugünkü dilekçe karşılığı bir belgedir. Üst makamlara sunulacak dilek ve şikayetler orada hazır bulunanların ortak şahadeti ve imzalarıyla yazıya dönüştürülmüşse mahzar adını alır. Bir konu hakkında merkezden taşraya veya taşrada iki merci arasında genelde "üstten alta" yapılan rapor nitelikli yazışmalara şukka denir. İlâm ise kadıların her hangi bir konuda bilgi vermek üzere üst makamlara yazıların genel adıdır.

Bir Ceza Olarak Sürgünün Niteliği

Ceza olarak sürgün “suçlunun bulunduğu yerden başka bir mahalle belirli bir süre (muvakkaten) uzaklaştırılması”dır.¹⁵ Ceza, eski hukuk literatüründe “nefy” yada “nefy ve tağrib” olarak adlandırılmaktadır.¹⁶ Yararlandığımız belgelerde ağırlıklı olarak “nefy ü iclâ”, “nefy ü tağrib”, veya basit adıyla “nefy”; nâdiren de “nefy ü te‘bîd” ve “nefy ü ta‘zîb” kullanılmıştır.¹⁷ Bunun yanında “nefy ü irsâl”, “sarf u tahvîl” şeklinde isimlendirildiği de olmaktadır.¹⁸

Sürgün cezası İslam Hukukunda hem hukukun aslî kaynaklarca düzenlenmiş (hakkında hadd-i şer‘î bulunan) suçlara,¹⁹ hem de yöneticinin

¹⁵ Kullandığımız hatt-ı hümayûn kayıtlarındaki bilgilerin son derece sınırlı oluşu yüzünden ceza süreleri ile ilgili hiçbir kayda rastlayamıyoruz. Ancak af taleplerinde cezalının affı istenirken cezalı geçen süresi de belirtilmekte ve genelde sekiz-on ay veya bir yıl sonra affı istenmektedir. Sultan III. Selim, Boğdan Voyvodası Aleko’nun sürgününü öngören telhisin üzerine “takrîr mucibince şimdi nefy olunsunlar, lâkin beş on mâh sonra şöyle böyle itlâkına ikdâm olunmasın” diye yazmıştır. Belge:2; “...Müftî-i merkûm Resmo Kal’asına nefy ve mezkûr Mahmud dahî Kavala’da kalebend olduklarından, on mâhdan beri mahbûs ve sefil ü sergerdân ve her halde şefkat ü inâyet-i aliyyeye muhtâc ve şâyân oldukların inhâ...” belge:25, ayrıca bkz. Belge:29, 32. Tanzîmat sonrası hukukî yapılanma sürecinde, sürgün kararlarında ceza sürelerinin de yer aldığını açıkça görüyoruz: sahibü’l-hayrattan müteveffâ Mahzar Efendi vakfi mütevellisi Es-seyyid Mehmed Emin ile câbîsi Mehmed Şakir’in daha önce vakıf mülkiyetinden ayrılarak bir şahsa müzayede ile satılan emlak üzerinde yeniden hak iddia edip bütün ikazlara kulak tıkamaları üzerine “... merkumların bu vechile hilâf-ı nizam ve mugâyir-i rıza hareketleri kendilerine müceb-i töhmet olduğundan emsâline ibret olmak üzere altışar ay müddetle Gelibolu’ya nefy ü iclâlâri bâbında emr-i şerif isdârı Meclis-i Ahkâm-ı Adliyyede bi’t-tensib ol vechile merkûmânın müddet-i mezkûr ile nefy ü iclâlâri hususuna irâde-i aliye müteallik olmuş...” Şaban 1259 (Ağustos 1843); Zimmetine para geçiren sâbık Kalecik Kazası müdürü Hacı Mustafa “...Bu makûle mâl-ı mîriyi zimmetine ta’lik eden memûrünün tedîben bir sene müddetle nefy ü ta‘zîbleri emsâlî icabından bulunduğu binâen merkûmun bir sene müddetle Amasya’ya nefy ü iclâsıyla hitâmı müddetinde sebilinin tahliyesi bâbında...” karar çıkmıştır. Evâil-i Cemaziyelevvel 1259 (Mayıs 1843); BOA, Divân-ı Hümayûn Defter Kataloğu (A. DVN), Nefy ü Kıyas Defteri No:1, s.124, 133.

¹⁶ Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuk-ı İslamiye ve Istılahât-ı Fıkhiyye Kamusu, C.III, İstanbul (tarihsiz), s.305.

¹⁷ İlk ikisi hemen hemen her belgede geçen kullanımdır.

¹⁸ Uluçay, s.510.

¹⁹ İslam Hukukunda yerleşmiş bu ayrıma göre edille-i şer‘iye denilen hukukun aslî kaynaklarınca özellikle kitap ve sünnetçe düzenlenmiş suç ve cezalar bir grup oluşturur. Sınırları “hadd-i şer‘î” ile çizilmiş bu suçlara “hadd suçları” da denilmektedir. Adam öldürme (katl), hırsızlık (sirkat), zina, zina isnadı (kazf), yol kesme (kat‘-ı tarîk) benzeri suçlar ile cezaları (hudûd) bu gruptadır. Yol kesme suçunda suçun derecesine göre nefy cezası verilebileceği Kuran ile sabittir. Bilmen, III/290, Konuyla ilgili V. Sure 33. ayet ve tercümesi için Abdülbaki Gölpınarlı, Kuran-ı Kerim ve Meali (çeviri), İstanbul 1955, s.128

(ulülemr) taktirine bırakılmış “tazîr” suçlarına²⁰ uygulanabilen bir cezadır. Bu yönüyle çok çeşitli suç yada suç gruplarına tatbik imkanı olan ceza türüdür. Bunu aşağıda daha ayrıntılı ele alacağız.

Söz konusu ceza, bir nevi zorunlu ikamet cezasıdır. Sürgün edilen suçlu (menfi), sürgün mahallinde (menfa) serbestçe hareket edebilme, oranın sakini gibi yaşayabilme imkanına sahiptir. Cezanın, daha ağır bir ceza olan “kalebend” cezasından en önemli farkı da budur. Sürgün yeri genellikle suçun niteliğine, suçlunun devlet hizmetindeki makam ve mevkiine veya statüsüne ve benzeri sebeplere göre değişebilmektedir. Suça konu fiil ve davranışın nezaketini gözetmek, suçluların kaçabilme riskini azaltmak ve onları kolay zapt u rapt altında tutabilmek için çoğunlukla Bozcaada, Midilli, Sakız, Girit, Rodos ve Kıbrıs gibi Akdeniz adaları ile Trabzon, Sinop benzeri bazı sahil kaleleri menfa olarak tercih edilmektedir. Zaman zaman merkeze hayli uzak Kuzey Afrika ve Arap coğrafyasından muhtelif yerleşim birimleri de sürgün yeri olarak belirlenebilmektedir. Buna karşılık suçu nispeten hafif görülen eski sadrazam ve ilmiye sınıfı yöneticilerinin Malkara, Dimetoka gibi İstanbul’a civar yerler ile Bursa, İzmir, Kütahya gibi merkeze yakın ve gelişmiş Anadolu şehirlerine nefyedildikleri görülmektedir.²¹ Duruma göre sürgün yerlerinde değişiklik de yapılabilmektedir.

Sürgün cezası genellikle başka bazı cezalarla birlikte uygulanmaktadır. Cezaya çarptırılan bir kamu görevlisi ise mutlaka görevine son verilmekte (azledilmekte), mansıp ve unvanları geri alınmakta,²² memuriyet maaşı kesilmekte, suçun durumuna göre malları kısmen veya tamamen müsadere edilebilmektedir.²³

Cezaya muhatap olanların menfalarına ailelerini götürüp götürmeyeceklerine dair bir netlik yoktur. Uluçay bu konuda tamamen serbest oldukları görüşündedir.²⁴ Ancak serbest olsalar da olmasalar da büyük çoğunluğu ceza yerine yalnız başına gitmektedirler. Bu, kendileri veya ailelerince yazılan af talepleri içerikli arzuhallerde açıkça görülür. Cezayı ağırlaştıran ve çekilmez hâle getiren unsurlardan birisi de budur.²⁵

²⁰ Tazîrin tanımı ve tazîr suçları için bkz. Bilmen, III/305-323, Ahmet Mumcu, *Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl*, Ankara 1985, s.47-48.

²¹ Bkz. Aşağı s.

²² “Musul valisi esbak Giridlizâde Mehmed Paşanın bilâ istîzân katl-i nüfus madde-i memnua ve kerîhesine ictisârı ve ahz-i cerâyim cesareti tebeyyün etmiş olduğundan bermüceb-i nizâm hâiz olduğu rütbe-i vezâret ref ve kendisinin châdd-i nâs menziline tenzil ve menfâsının Mağnisa’ya tahvîli...”, Nefy ü Kısas Defteri, no:2, s.112; aynı şekilde belge:43.

²³ “... Bosna mevleviyeti pâyesi olub Hanya sâkinlerinden olan Mustafa Emin Efendi’nin bâ-işâret-i aliyye Trepoliçe’ye nefy ü iclâsıyla bil-cümle muhalefâtının cânib-i mirîden zabtı bâbında sudûr eden evâmîr-i aliyye mantûkunca...” belge:28.

²⁴ Uluçay, s.550.

²⁵ Bu tecrid edilmiş, yalnız ve âtil yaşantının ızırâbı edebiyat ve şiirimize de aksetmiştir. Abdülhak Hamid’in şu beytinde görüldüğü gibi: “Binler yaşa ey mihr-i mehabbetle

Sürgün Sebepleri

Sürgünün gerek hadd, gerekse tazîr gerektiren suçlar için öngörülebilir bir ceza olduğuna yukarıda değinmiştik. Osmanlı hukuku bakımından bunun anlamı hem şerî hem de örfî hukuk kapsamındaki suç gruplarına uygulanabilir bir ceza oluşudur. Söz konusu cezaya adına kısaca “askeri” denilen tüm kamu görevlileri muhatap olduğu gibi, reâyâ da ceza kapsamı içindedir. Başka bazı etmenleri de dikkate alırsak sürgünü gerektiren suç gruplarını tasnif edebilmenin zorluğu kendiliğinden ortaya çıkar. Bununla birlikte kullandığımız belgeler ve diğer veriler çerçevesinde bir grupta yapmak da mümkündür.

a)Devletin Nizamını Bozmak

Devletin düzenine, iç ve dış siyasetine, asâyişine zarar verecek eylemler “memleketin şîrâze-i nizamını ifsâda” götürecek “hâinâne hareket” olarak değerlendirilmiş ve cezalandırılmıştır. Eski Boğdan voyvodalarından Aleko (Aleksandr Sutzo) görevinden alındıktan sonra her hangi bir tahrikâtına karşı tedbir olarak hanesinde göz hapsine alınmış, fakat gerek devlete itaatkâr olacağına dair şahsî güvencesi, gerekse Eflak ve Boğdan kapı kethüdâlarının tavassutu ile “hânebendlik”ten affedilmişti. Ancak onun kısa süre içinde bir taraftan Fransa, diğer yandan Paspanzâde (Pazvantoğlu) ve bir takım Eflak ve Boğdan boyarları ile haberleşmeye girişerek yeni voyvoda Konstantin İpsilanti aleyhine harekete geçtiği ortaya çıktı.²⁶ Yazıcısı Konstantin marifetiyle boyarlara gönderdiği gizli mektuplar Boğdan Voyvodasının eline geçti ve İstanbul’a yollandı. Onun bu hareketi Memleketeyn’de yeni bir karışıklığın çıkabileceği, böyle bir durumda Rusya’nın yeniden Eflak-Boğdan’ın işlerine müdahale edebileceği konusunda endişeye yol açtı. Aleko bu “rıza-yı devlet-i aliyyeye mugayir ve müfsidâne hareketi” sonucu Rodos cezâresine sürgün edilmiştir (1218-1803/1804). Aleko’nun sürgünüyle ilgili tahrîre Padişahın “sürgünün ardından beş ay sonra yeniden affolunmaları için tavassutta bulunulmamasını” özellikle not düşmesi ilginçtir.²⁷

1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşını fırsat bilip isyan eden Sırların isyanlarında İstanbul Rum Patriğinin medhali bulunduğu, onları el altından desteklediği ortaya çıkınca, yerine eski patriklerden Kalinos yeniden intihâb ettirilmiş ve kendisi nefyedilmek üzere Kadıköy’de gözetim altına alınmıştır.²⁸

doğan gün “Sâyende ne zindan, ne eza kaldı, ne sürgün;”

²⁶ Aleksandr Sutzo’nun Rusların himaye ve teşviki ile kurulan “Etnik-i Eterya” Cemiyetinin üyeleri arasında olabileceği rivayeti için bkz., N. İorga, Osmanlı Tarihi C.V, (Çev. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1948, s.244.

²⁷ “Tahrîr mücebince şimdi nefy olunsunlar. Lâkin beş mâhtan sonra şöyle böyle ile ıtlâkına ikdâm olunmasın...” bkz. Belge:2. Fakat aynı yıl Aleko’nun cezası affedilmiştir. Belge:16. Eflâk-Boğdan Beyliği ve olayları ile ilgili bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C.IV/1, Ankara 1987, s.590 vd.; İorga, s.75-87, 146-147.

²⁸“Sırlunun isyânında mukaddem ve muahhar medhali yani istîmân ve itaattan sarf ile gülüvlerine hafî teşviki olduğu...” belge:42. Hatırlanacağı üzere Yunan İsyânında da

Ulemâdan Galata kadılığı ve Haremeyn müfettişliği payelerine sahip Keçecizâde Mehmed İzzet Molla, “ehl-i İslam arasına tefrika sokacak dedi-koduları ve uygunsuz sözleri”²⁹ yüzünden Kıbrıs’a sürülmüştür.

b)Memuriyet Görevini Kötüye Kullanmak, Halka Zulüm

Osmanlı teb‘ası olanların, yerel yöneticilerin hukuka aykırı ve zâlimane davranışlarına karşı her zaman mahallin kadısı veya diğer üst yöneticiler vasıtasıyla, hattâ doğrudan saraya şikayet hakları vardı. Buna rağmen özellikle ayânlığın kökleşmiş olduğu bu devrede yöneticilerin görevlerini suistimâl ederek zâlimce davranışları daha sık görülebiliyordu. Bunun yanında mahallî âyân ve eşraf ile merkezden gönderilen memurlar arasında kıyasıya bir rekabet de yaşanıyor, bu mücadeleden halk zarar görüyordu.

1789 (1203) yılında Elazığ (Harbrut) kazası halkı Ergani ve Keban Madenleri Emîni Yusuf Efendi’nin kendilerine ait 530 kese yi aşkın akçelerini zorla alıp etrafında topladığı eşkıya yardımıyla kendilerini tehdit edip yem ve yiyeceklerini talan ettirip zulmettiği yolunda şikayette bulunarak sürülmesini istemişlerdi. Fakat bölgedeki bazı kaza kadıları gönderdikleri ilâmları³⁰ ve Palu beyi Mehmed Bey mahzarıyla Maden Emînini savundular. Bu sayede Emînin şimdilik yerinde bırakılması ve olayın derinlemesine araştırılması yolunda hatt-ı

yine dönemin Patriği Gregoryus’un parmağı olduğu ortaya çıkmış ve bu defa patrik cezasını Fener Kilisesi kapısına asılmak suretiyle ödemiştir. Yavuz Ercan, “Türk-Yunan İlişkilerinde Rum Patrikhanesinin Rolü”, Türk –Yunan İlişkileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri, Ankara 1986.

²⁹ “...Ehl-i İslam beynine tefrika ilkâsını müeddî kelimât-ı sethîfe tefevvühâtuna ibtidâr ve ol vecihle hilâf-ı rıza harekete ictisâr eylediğine binâen...” Belge:43 Bu, İzzet Molla’nın ilk sürgünü değildir. Hamisi Hâlet Efendi’nin Tepedelenli Ali Paşa olayı ve Rum isyanında padişahı yanlış bilgilendirmesi dolayısıyla Bursa ve Konya’ya sürgün edilip arkasından idamına karar verilmesi sırasında onu savunup düşmanlarına cephe alması yüzünden 27 Şubat 1823 tarihli ferman ile Keşan’a sürülmüş bir yıl sonra affedilmişti. İkinci sürgününe sebep olan suçu aslında kapıya dayanan 1828-1829 Osmanlı Rus Harbi’nde savaş taraftarlarına karşı cephe almasıydı. Hatta bununla ilgili görüşlerini içeren bir Lâyiha hazırlayarak II. Mahmud’a sunmuştu. Muhaliflerinin tahrikiyle Kıbrıs’a nefyedilen İzzet Molla’nın cezası 1828 yılı sonunda “hakkında gazab-ı âteş-pâr-ı mülûkâneye müştâğil olarak” ilmiye sınıfından kaydının silinerek Sivas kalesinde kalebendliğe çevrildi. Savaşın Osmanlı Devleti tarafından kaybedildiği ortaya çıkınca doğruluğu anlaşılıp af fermanı çıkarıldıysa da ferman kendisine ulaşmadan 1829 Ağustosunda burada vefat etti. . Kalebendlik cezasını çekmek üzere Sivas Kalesine vusûlü ile ilgili Sivas Kadısının Gurre-i Cumadilâhir 1244 (9 Aralık 1828) tarihli ilâmı ve Kale dizdarının aynı tarihli ârizası Hatt-ı Hümâyûn no:36 393, 36 393-A İzzet Molla’nın kısa biyografisi için bkz., Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, C.2, İstanbul 1972, s.181-183; Muallim Naci, Osmanlı Şairleri (Haz. Cemal Kurnaz), İstanbul 1995, s.313; İA, C.5/2, s.1264-1267.

³⁰İlâm, hukuکی bir terim olarak “bir uyuşmazlık sonucunda verilen mahkeme hükmü” yerine kullanılmakla birlikte, kadının bu tür yargılama dışı görüş ve düşüncelerini belirten yazılarına da ilâm denilmektedir.

hümâyûn çıkmıştır.³¹ Aynı yıl azledilerek Midilli'ye sürgün edilmesi kararlaştırıldığı halde hastalığını beyan ederek memleketi Zihne'de ikamet isteği kabul edilen Zihneli Hasan Paşa bölgedeki halka tasallut ile “feryadlarını âsumâne peyveste olmak derecesine vardırması” ve bu hareketleri sonucu Gelibolu'ya sürgün edilmiştir.³² Yerel yöneticilerin bu tür zâlimâne ve pervasız davranışları Tanzimat sonrası da sürmüştür, suçlu görülenler cezalandırılmıştır. Musul valilerinden Giridlizâde Mehmed Paşa izinsiz “katl-i süfus” a varan zâlimce davranışı yüzünden Manisa'ya sürgün edilmiştir (1262/1846).³³

1795 (1210) yılında İnebahtı müftüsü İbrahim Efendi ile Kale Topçubaşısı Mahmud “yekdil olarak reâyâyı tekdir” etmişler ve hareketleri karşılığında Müftü Resmo Kalesine nefy, Mahmud ise Kavala'ya kalebendlikle cezalandırılmıştır.³⁴ 1827 (1243) yılında Çanakkale (Bahrisefid) Boğazı muhafazasında görevli binbaşılardan Mihaliçli Ali Bey Aşâkir-i Mansûre-i Muhammediye tayinâtından bir kısmını arttırarak ücretle satmış olmasından dolayı boğaz komutanınca şikayet edilmiş, suçu sabit görülerek azledilip Bursa'ya sürülmüştür.³⁵

c) Emir ve Yasaklara Aykırı Davranışlar

Gerek askerî gerekse sivil otoritelerin her türlü emredici veya yasaklayıcı kuralları hilafına davranışlar sürgün cezasıyla tecziyeyi gerektirebilmektedir. Dergâh-ı âli kapıcıbaşlarından Katerinli Halil Ağa, buğdayın “ihraç yasağı”na rağmen, adamları vasıtasıyla bazı küffar gemilerine buğday satmaktan dolayı Kıbrıs'a sürülmüştür.³⁶

1787-1792 Osmanlı Rus Savaşı devam ederken 1790(1205) yılı tertibi 200 nefer asker ile sefere katılması gereken İspartalı Kör Hasan oğlu Hacı Süleyman, sefere kendisi gitmeyip askeri başbuğ ile göndermesinden dolayı önce Seddülbahir Kalesine kalebend edilmiş, arkasından cezası arttırılarak İstanbul'da

³¹ Elazığ halkının bu şikayetlerine karşılık Çemişgezek, Ergani, Keban, Çarsancak ve Palu kadıları ile Palu beyi Mehmed Mey Maden Emininin iyi niyetliliği ve fukarayı koruduğu konusunda savunmuşlar ve haksız şikayetlerinden dolayı Harbrut âyanının cezalandırılmasını istemişlerdir. Durum karşısında Hükümdar arzedilen takrîre “Şimdilik Emin ibkâ olunub kemâkân teccüss oluna. Zâlim ve mazlum fark oluna. Tabassuh ettiresin” diye yazmıştır. Belge:24

³² Hasan Paşa memleketinde kendi halinde oturması gerekirken böyle yapmamış, bütün zenginlere rağmen “tama'-hâme” davranarak bölgede zorakî âyanlığa ve mültezimliğe soyunmuştur. Civardaki Rahova ve Cebelce köylerindeki topraklardan bir kısmını sahte senetlerle gasp ve zapt etmiş, burada mukataası olan Divân-ı Hümayûn Beylikçisinin mültezimini gelirlerini toplamak üzere toprağına sokmamıştır. Tahakkümünü arttırmak için kapısında sekbanlar beslemeye başlamıştır. Belge:11

³³ Bkz., yukarı dipnot:22

³⁴ Cezalandırılışlarından on ay sonra her ikisinin de evlâd ü iyâllerinin af dilemesiyle affi istenmiş, ancak Müftünün cezasını çektiğini bildirir kadı ilâmı henüz gelmediğinden affi uygun görülmemiş, diğeri affedilmiştir. Belge:25

³⁵ Belge:38.

³⁶ Belge:4.

tomruğa konulmuştur.³⁷ Tuna sahiline Kastamonu sancağından tertip edilen askerın başbuğı olduğı halde, yolda firar eden Sofuoğlu Numan Sinop Kalesine sürülmüştür.³⁸ 1791 yılında savaş için Menteşe bölgesinden 1500 süvari tertibi kararlaştırılmış ve asker yazımıyla Menteşe Sancağı Mütesellimi Hasan Çavuşzade el-hâc Ebubekir Ağa görevlendirilmışti. Toplanacak askeri kazalara bölüştürüp oğlu Süleyman Ağayı sergerde tayin eden Ebubekir Ağa'nın asker yazım işlerine Sedelos, Eş, Ağardos, Milas, Mendelyak, Döğer ve komşu kazalar a'yânları karşı çıkararak tevzi edilenden 600 nefer süvari eksik toplanmasına sebep oldular. Olayda medhali olan a'yânların "diyar-ı âhere" sürülmeleri kararlaştırıldı.³⁹

Karaman eyaletinde yoklama emrine muhalefet eden Seyyid Recep, Boşnak oğlu Ahmed, Kırşehirli Çeribaşı oğlu Süleyman te'dib için Bozcaada'ya sürülmüştür.⁴⁰ Bir başka emirle aynı suçtan on beş eşirra yine Bozcaada'ya sürgün edilmiştir (Ağustos 1792/Evâil-i Muharrem 1207).⁴¹ İstanbul'da şekerci esnafı kendi satacakları kalemler dışında, şerbetçi esnafının satması gereken eşribe, reçel ve benzeri malları da satmakta devam edip tüm ikazlara kulak asmamaları nedeniyle elebaşlarının Bozcaada'ya sürülmesi kararlaştırılmıştır.⁴²

III. Selim, İstanbul'a içki girişinin önlenmesi, İstanbul, Galata ve Boğaziçi'ndeki meyhanelerin kapatılması için çıkarmış olduğı emri hilafına, Bostancıbaşı'nın Boğaziçi'nde bazı meyhanelere ruhsat verdiğini, kayıklarla şehre şarap sokulmasına göz yumduğunu öğrenir öğrenmez derhal Rodos Adası'na nefyini emretmiştir.⁴³

Hicaz Emaret ailesinden Üşküdar'da ikamete memur şerif Abdullah'ın bir gün üç cariyesi ile birlikte Kartal'a doğru gittiği duyulmuş ve sık sık tekrarladığı bu pervasız hareketi sonucu Limni Adasına sürülmesi kararlaştırılmıştır. Ancak Gebze'de yakalanan şerif, deniz yolculunda özrü olduğunu bildirip tekneye binmeme konusunda direnmiş, bunun üzerine sürgün yeri İzmir'e değiştirilip kara yoluyla nefyolunmuştur.⁴⁴

³⁷ Bege:7.

³⁸ Belge:32.

³⁹ Süvari asker yazımına itiraz edip tahrikâta bulunanlar arasında Sedelos kazası a'yâmı Aşçıbaşıoğlu Mustafa ve biraderi Muslu, Eş kazası a'yâmı Köçek oğlu Osman ve Ağardos kazası a'yâmı Camus oğlu Hüseyin adlı kişiler bulunuyordu. Tahrikçilerle ilgili Anadolu'dan asker sevkine memur Ali Bey'in raporu ile Muğla kadısının ilâmı da sürgün kararında kanıt oluşturmuştur. Belge:8

⁴⁰ Belge:15.

⁴¹ Belge:15.

⁴² Belge:18.

⁴³ Sultan III. Selim bu yasağını İşlam Hukukundaki içkinin haram oluşuna dayandırmaktadır. Hükümdarın beyaz üzerine hatt-ı hümayûnu için bkz. Belge:6, ayrıca ek:1

⁴⁴ şerifi sürgün yerine götürmek üzere mübâşir tayin edilen haseki Ömer Ağa kendisini Gebze (Gekboza)'de yakalayıp sürgün hükmünü tebliğ ettiğinde "...deryadan gitmekte

Hatt-ı hümayûn belgelerinde bazen ne tür emir ve yasakların çiğnendiğini anlamak güçlük arz etmektedir. Örneğin eski sekbanbaşılardan el-hâc Ali Ağa “hilâf-ı rıza-yı âlî hareketi” yüzünden Kıbrıs’a sürülmüştür. Buradaki hükümdarın rızasına aykırı hareketin ne olduğunu kestirmek zordur ve suçun aslını öğrenebilmek için başkaca belgelere ihtiyaç vardır.

d)Şer’î Hükümlere Uymama

Bu başlık altında daha çok içki, fuhuş, hırsızlık, yalancı şahitlik ve benzeri İslam hukukunca yasaklanan suçlar ile her türlü ahlak ve âdâba aykırı fiillerin cezalandırıldığını vurgulamak istiyoruz. Seddülbahir Kalesi muhafızı Ebubekir Paşa burada sakin Gayrimüslimlerden birinin Hristiyan zevcesini konağına getirip bir mektep hocasına zorla nikah kıydırmış ve konağında alıkoymuştur.⁴⁵ Bu fiili sonucu Paşa’nın Bodrum Kalesine, nikah kıyan hocanın Sakız’a sürülmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁶ Kadirga Limanı’nda Bostancı başı Mahallesinde oturan Mehmed adlı kişi aynı mahalledeki namus sahibi bir kadına taciz ve sarkıntılık etmesi nedeniyle Midilli’ye sürülmüştür.⁴⁷ Karaman’da berber Seyyid Ahmed bir küçük çocuğu ayarlıp evine götürdüğü için Bozcaada’ya sürülmüştür.⁴⁸

III. Selim, “Allahın ehl-i İslam’a haram eylediği hamrın men’i”ne çalışmayarak İstanbul’a kayıklarla şarap getirilmesine izin ve Boğaziçi’nde faaliyet gösteren bazı meyhanelere ruhsat veren⁴⁹ Bostancıbaşı’nın Rodos’a sürülmesini emretmiştir.

özrüm vardır, bir türlü sefîneye rükub etmek ihtimalim yoktur. Eğer ellerimi ayaklarımı bağlayub sefîneye komak irâde ederseniz ol vakit şehid olmam iktiza eder.” demiş, ellerinde dolu piştovlar bulunması ve “şerifür” deyu kendisine yaklaşılamamıştır. Belge:23

⁴⁵ “... ehl-i zimmet-i reayâdan bir neferin hanesine varub zevcesi Nasrâniyeyi sekra hâlinde fuzûlî ahz ve kendi konağına ilkâ ve bir mektep hocası izhariyle cebren (nikah) akd itdürüb Nasraniye-i mersûme bir iki defa firar kasdıyla kendüyü konağın penceresinden aşağı ilkâ etmişken Paşa-yı mûmâ ileyh yine iade ve habs eylediği...” Belge:3

⁴⁶ Belge:3.

⁴⁷ “Kadirga Limanında Bostancıbaşı Mahallesi sakinlerinden Mehmed nâm kimesne mahalle-i mezkûre seknesinden ehl-i ırz bir hâtuna musallat ve hekt-i ırz sevdasında olmağla...” belge:15

⁴⁸ Belge:15.

⁴⁹ “Kâimmakam Paşa, Hak teâlâ hazretlerinin ehl-i İslama haram eylediği hamrın men’i ve fîmâ-ba’d İslambol’da ve Galata ve Boğaziçi’nde ve Adalar ve sâir mahallerde cümle meyhanelerin ref ü hemdi için hatt-ı hümayûnum ile emr etmişken bostancıbaşı mel’ûnu Boğaziçi’nde bazı meyhanelere ruhsat verdiğiinden gayrı kayıklar ile dahî hamr getirmeğe izin verdiği ve beher kayıktan akçe aldığı nezd-i hümayûnumda ma’lûm olmağla...” III. Selim’in beyaz üzerine hatt-ı hümayûnu, no: 9 417; ek:1.

Hırsızlık (sirkat) ve yalancı şahitlik (şahid-i zôr) suçlarında bazen suç kesinlik kazanmadan töhmetle de sürgüne karar verilebildiği anlaşılmaktadır.⁵⁰ İstanbul'da Hakîm Çelebi Medresesinde hırsızlık töhmetiyle yakalanan Başalı Ali İzmir'e sürülmüştür.⁵¹ Yine Tophaneli Seyyid Hâfız Süleyman ve Hoca Paşalı Seyyid Süleyman yalancı şahitlik (şahid-i zôrluk) töhmetiyle Midilli'ye sürgün edilmişlerdir.⁵²

Bazı belgelerde suçun niteliği belirtilmemiş, genel ve kapalı bir ifade kullanılmıştır. "hilaf-ı rıza hareket" veya "hilaf-ı şeriat-ı garra bazı uygunsuz ve yolsuzca hareket" şeklinde tanımlanan bir suçun yukarıdaki suçlardan her hangi birine, hattâ daha başka bir suça karşılık gelebileceği düşünülebilir. Örneğin, Tophane-i Amire tüfenk-endaz taburu binbaşısı Ahmed Ağa şeriat hilafı yolsuzca hareketi sonucu Bozcaada'ya sürülmüştür.⁵³ Ancak burada suçlardaki mübhemiyetin esas sebebi hatt-ı hümayun kayıtlarındaki bilgilerin çok özet oluşudur. Padişaha bilgi ve izin almak amacıyla hazırlanmış bir diplomatik belgeden daha fazlası da beklenemez. Suçu net olarak görebilmek için yargılama ve hüküm kayıtlarına ulaşılması gerekmektedir.

e)Diğer Sebepler

Yukarıda bir iki örneğini verdiğimiz gibi bazı belgelerde sürgünü gerektiren suçun tam adı belirtilmemiş, bunun yerine çok genel ve kapalı bazı nitelermelerle yetinilmiştir. "Hilaf-ı rıza" hareket, bazı "uygunsuz" hareket, "hilâf-ı rıza-yı âlî" hareket ve "hilâf-ı şeriat-ı garrâ"⁵⁴ hareketinden dolayı sürülenler böyledir. Son iki ifadede zımnî olarak örfî ve şer'î hukuka aykırılık vurgulanmaktadır, ama yine de suçun kendisi yoktur. Cebeci neferâtından Kemahlı Mehmed hilâf-ı rıza hareketi sebebiyle Limni Kalesine kalebind edilmiştir.⁵⁵ Eski sekbanbaşılardan el-hâc Ali Ağa hilâf-ı rıza-yı âlî hareketi yüzünden Kıbrıs'a nefyolunmuştur.⁵⁶ Tophane-i âmire tüfenk-endaz taburu binbaşısı Ahmed Ağa "hilâf-ı şeriat-ı garrâ bazı uygunsuz ve yolsuzca harekete ictisârına mebnî" Bozcaada'ya sürülmüştür.⁵⁷

Sürgün sebebinin belirtilmediği takrirler de vardır. Sultan III. Selim'in kız kardeşi Beyhan Sultan'ın eski kethüdası Seyyid Abdullah Efendi'nin Bursa'ya sürülmesi kararlaştırılmış, sebebi gösterilmemiştir.⁵⁸ II. Mahmud beyaz üzerine

⁵⁰ Ancak burada töhmet, suçlama veya suç yerine de kullanılmış olabilir.

⁵¹ Belge:15.

⁵² Aynı belge.

⁵³ "Tophâne-i Amire tüfenk-endaz taburu binbaşısı Ahmed Ağanın hilâf-ı şeriat-ı garrâ bazı uygunsuz ve yolsuzca harekete ictisârına mebnî binbaşılıktan ihrâc ve li-eclî't-te'dîb Bozca Adaya nefy ü iclâ olunmuş..." Belge:40

⁵⁴ Son iki suç tanımlaması için bkz.:belge:39, 40

⁵⁵Belge:15.

⁵⁶ Belge:39.

⁵⁷ Belge:40.

⁵⁸ Belge:10.

yazdığı hatt-ı hümayûnu ile kul kethüdasının derhal yeniçeri ağası tayin edilmesi, selefinin Tekirdağı'na sürülmesini emretmiştir.⁵⁹

Cezanın Kesinleşmesi ve İnfazı

Sürgün cezası bir dizi hukukî ve idarî işlem sonucu gerçekleşmektedir. Suçlu aleyhinde mahallî kadınlara veya mülkî-idarî makamlara yapılan şikayetler buralarda araştırılıp soruşturulur. Doğrudan merkeze şikayette⁶⁰ bulunulmuşsa yine suçun işlendiği veya suçlunun bulunduğu yerin ilgili mercileri haberdar edilip uyarılarak olayın soruşturulması istenir. Soruşturmada suçlunun statüsü önemlidir. Bir devlet görevlisi ise sınıfına ve mevkisine göre soruşturması yapılır. Burada bir ceza söz konusu olduğuna göre yargılamasının da yapılması gerekir. Ancak elimizdeki belgeler bu konuda bize yeteri kadar bilgi sunmuyor.⁶¹ Tanzîmât sonrasında sürgün suçları ile ilgili son yargılama ve kararın üst mahkeme konumundaki Meclis-i Vâlâ-i Ahkâm-ı Adliye'de verildiğini görmekteyiz.⁶²

Suçlunun bağlı bulunduğu en üst merkezî merci olarak ulemâ ve meşâyih'in sürgün teklifini (inşa) şeyhülislam, kapıkullarınınkini yeniçeri ağası, diğer ehl-i örf olanlarınınkini de kaptan paşa ve serasker yapabilmektedir.⁶³ Tanzîmât sürecinde nezâretlerin kurulmasıyla görevlilerin sürgün teklifleri doğrudan bağlı buldukları nâzırlıklarla yapılmaya başlanmıştır.⁶⁴

⁵⁹ Belge:30, ek:2.

⁶⁰ Osmanlı vatandaşlarının doğrudan merkeze şikayet hakkı açık tutulmuştur. Bu yolu deneyenlerden zaman zaman yerel yöneticilerin rahatsızlık duyduklarını görmekteyiz. Bir iki örnek: Ergani ve Keban madenleri emini Yüsf Efendi aleyhine Harput ayânı olarak "arz u mahzar" getiren Perçençli Veli Efendi ve Gönüllüoğlu Emin nâm kimesnelerin saire ibret için Kıbrıs Kalesine nefy yâhud kayd u bend ve mübaşir marifetiyle mahalline irsâl olunmasını Darphane-i Amire nâzırı teklif etmiştir. Belge:24. Karaman Valisi Abdullah Paşanın Esbakşan mukataası kazalarından voyvodaları Hacı İbrahim Ağayı şikayet için Dersaadet'e gelen yedi kişinin buldurulup "li-ecli't-tedib nefy ü iclâ olunmaları" için ârizası, belge:33.

⁶¹ Sadece bir belgede Kumkapı dışında oturan yasakçı Emir İsmail hakkındaki suçlama dolayısıyla olayın "terâfu'-ı şer' olunmak için Rumeli Kazaskeri huzurunda mürafaaya havale" olunması teklif edilmektedir.. Belge:26.

⁶² "...Merkûmun tahvîl-i memûriyetle menfiyyen Musul'da ikâmeti Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyemden bâ-mazbata ifade kılınmış ve ol vecihle merkûmun menfiyyen Musulda ikâmetine müsaade-i seniyye-i mülûkânem erzân kılınarak..." Bedirhan Bey vak'ası sebebiyle İmâdiye'ye sürülen Hasan adlı kimsenin ceza yerinin değiştirilmesi ile ilgili Musul Valisi vezir Mehmed Vecihi Paşa'ya, Evâhir-i Rebiülâhir 1264 (Mart 1848) , Nefy ü Kıyas Defteri, no:2, s.183, ayrıca yukarı, dipnot:5.

⁶³ Uluçay, ulemâdan olanların sürgünlerini makam-ı muallâya şeyhül-islam, askerlerinkini yeniçeri ağası arzeder diyorsa da bunlarınki sadece teklif (inşa)tir ve bu teklifleri Padişaha arz yetkisi sadrazam veya sadaret kaymakamınınındır. Karşı görüş için Uluçay, s.533.

⁶⁴ "...Merkûmânın nefy ü tağrîbleri hususu mütehayyızân-ı rical-i Devlet-i Aliyyeden

Tüm sürgün istekleri sadrazama, onun yokluğunda sadaret kaymakamına sunulmakta ve bunlar tarafından padişaha arz edilmektedir.⁶⁵ Sadrazamın bu yazılı arzına klasik dönem boyunca “telhis” denilmekle birlikte incelediğimiz dönemde bunun yerine “takrîr”in tercih edildiğini görüyoruz.⁶⁶ Sürgün kararının kesinleşmesinde son merci padişaktır. Padişah cezayı uygun bulursa bunu kendisine sunulan takrîrin uygun, genellikle üst kısmına, veya ayrı bir kağıda kendi hattıyla yazmak suretiyle belirtir. Hükümdar, re’sen de sürgün emri verebilir.⁶⁷ Padişahın yazılı onayı alınır alınmaz suçlu hakkında hemen bir emr-i âlî yani sürgün fermanı tanzim edilir. Suçluya suçunu tebliğ edip sürgün mahalline götürmek üzere yaygın adı “mübâşir” olan bir divan-ı hümâyûn çavuşu görevlendirilir ve ferman buna teslim edilir.⁶⁸ Mübâşir tayininde

Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı saadetlü Kâni Bey Efendi tarafından bi’t-takrîr ifâde ve inba olunmuş...” Şaban 1259 (Ağustos 1843), Nefy ü Kıyas Defteri, no:1, s.133.

⁶⁵ Sadrazam veya sadaret kaymakamı sürgün tekliflerini bazen üzerine yazdığı derkenarla, bazen müstakil arz tezkeresiyle Padişaha arz etmektedirler. Padişahın hatt-ı hümâyûnlarındaki hitap da doğrudan doğruya arzedene, yani sadrazam veya kaymakam paşayaadır. Hitap şekli çoğunlukla “benim vezîrim”, veya “kâimmakam paşa” biçimindedir. Padişahın kararını hitap kullanmadan yazdığı da olmaktadır. Metnini verdiğimiz belgelerdeki hatt-ı hümâyûnlardan onunda “benim vezîrim” (belge:21, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 39 ve 42), beşinde “kâimmakam paşa” (belge:4,5,6,23,24) hitabı kullanılmıştır, diğerlerinde hitap yoktur. Sadrazamın arzına XIX. Yüzyıl başına kadar “telhis” denilirken, yüzyıl başından itibaren “takrîr” denilmeye başlanmıştır. Kütükoğlu takrîrin II. Mahmut dönemiyle birlikte yaygınlaştığı görüşündedir. Ancak III. Selim’in hatt-ı hümâyûnlarında da takrîr kullanımı yaygındır. Bkz.Belge:3, 11, 21, 27, 31. Ayrıca Kütükoğlu; s.178 vd. Gökbilgin, s.89-91.

⁶⁶“Takrîr mücebince şimdi nefy olunsunlar” belge:2; “Takrîr mücebince tanzîm oluna” belge:11; “Takrîrin mücebince azl ü nasb eylesün” belge:22; “Takrîrin mücebince ‘afv u itlâk oluna” belge:31.

⁶⁷ “Benim vezîrim, İş bu hatt-ı hümâyûnum tarafına vusûl bulduktaki derhal kul kethüdâsını getirdüb yeniçeri ağası nasb eylesin ve selefini Tekfurdağı’na nefy edüb icrâ olunduğunu taraf-ı hümâyûnuma arz u ifâde eylesin.” Belge:29

⁶⁸ Sürgün fermanları genellikle sürülecek şahsın bulunduğu yerin mülkî yöneticisi ile sürüleceği yer kadısı veya nâibine, bazen sürülecek şahıs ile sürüleceği yer kadısına özel olarak görevlendirilmiş ise mübâşire yazılırdı. “Mirmirân-ı kiramdan Bozok ve Kayseriye sancakları Mutasarrıfı el-hâc Ali Paşa dâme ikbâlehuya ve Divriği Nâibine, Kayseriye Kazası kurâsından Bihakte ? karyesinde mütemekkin Solak oğlu Mikâil nâm zımmî mugâyir-i dîn ü mezheb ve muhull-i şîrâze-i raiyyet harekete ibtidâr eylediğine ve mersûm her ne kadar nush u bend olunmuş ise de mütenebbih olmayarak harekât-ı sâbıkasında ısrar üzere olduğuna binaen zevcesiyle ma’an karye-i mezbûreden tard u def’i hususu Kayseriye marhasası ile bi’l-cümle rûhâniye ve sâire taraflarından varakalar irsâliyle niyaz ve istid’â olunduğundan bahisle mersûm ıslâh-ı nefis edinceye kadar zevcesiyle ma’an Divriği’ye nefy ü iclâ olunub itlâkı hususu tarafından memhûr takrîr takdimiyle istid’â olunmadıkça müsaade olunmamak bâbında emr-i şerifim sudûrunu İstanbul ve tevâbii Ermeni Patriği tarafından bu defa bâ takrîr istid’â olunmaktan nâşî mersûmun zevcesiyle beraber Divriği’ye nefy ü iclâsı fermanım olmağın imdi sen ki

cezalarının makam ve mevkisi göz önüne alınmakta, gerektiğinde tecrübeli kapıcıbaşılar görevlendirilmektedir.⁶⁹

Cezaya çarptırılanın malları müsadere edilecekse bunun için ayrıca çoğunlukla saray bürokrasisinden güvenilir birisi görevlendirilip süratle suçlunun mallarının bulunduğu bölgeye gönderilmektedir. Müsadere memuru suçlunun mallarını titiz bir şekilde araştırıp soruşturarak devlet adına “ahz u kabz” ve bir deftere kaydeder. Bunlar, suçlunun tedbir alma, kaçma, isyan etme riskine karşı çoğunlukla büyük bir gizlilik içinde yapılması gereken işlerdi. Merkezi otoritenin sarsıldığı, mahallî yöneticilerin kendilerini en güçlü hissettikleri bir devrede suçluları ürkütmeden cezalandırabilmek çok hassas ve riskli bir işlemdi. Cezaya muhatap olanlar mallarını gizleyebiliyor, halk suçlunun mallarını görevli memura söylemekten korkuyordu. Çoğunun İstanbul’da özel adamları, muhbirleri vardı ve kendileriyle ilgili gelişmeleri anında öğrenebiliyorlardı.

Örneğin Cizre başbuğu ve Trablusşam Beylerbeyi Hasan Paşa’yı ürkütmeden cezalandırmak ve mallarını zaptetmek için birbirinden farklı iki ferman düzenlenmiş, müsadere için kapıcıbaşı ağalardan eski Diyarbakır voyvodası Şeyh oğlu İbrahim Ağa görevlendirilmişti.⁷⁰ Mürettep askerle sefere gitmeyip yerine başbuğ gönderen Isparta’lı Kör Hasan oğlu Hacı Süleyman’ın mallarının büyük kısmını sakladığı anlaşılınca Padişah III. Selim Ağanın affını isteyen sadrazamı fena halde tekdir etmiştir. Ağa, Delibekir’in adamlarından olduğundan Isparta ahâlisi mallarını söylemekten korkuyordu.⁷¹ Hanya sakinlerinden “Bosna mevleviyeti” pâyeli Mustafa Emin Efendi Trepoliçe’ye nefy olunup “bil-cümle muhalefatının cânib-i mirîden zaptına” karar verilince böyle bir olaya hazırlıklı olan Hocanın tüm emlâkini küçük kızının üzerine geçirdiği görüldü.⁷²

Suçlunun Sürgün Yerine Götürülmesi ve Menfa Hayatı

Sürgün cezasına çarptırılmış suçluyu menfasına kadar götürüp yerleştirmek devletin görevi dahilinde olduğundan bu işlem dolayısıyla doğan masrafları da devlet karşılıyordu. Sürgün mahallinin uzaklığına ve suçlunun statüsüne göre,

paşa-yı müşârün ileyhsin vusûl-i emr-i şerifimde mersûmu zevcesiyle ma’an tarafından mübâşire terfikan Divriği’ye nefy ü irsâle sarf-ı rü’yet eylesin ve sen ki nâib-i mûmâ ileyhsin vusûllerinde mersûm ve mersûmeyi ol tarafta menfiyyen meks ü ikâmet ettirüb bilâ ferman ıtlâklarından ve hatve-i vâhîde mahal-i âhere saliverilmekten mücânebet ve vusûlünü derbâr-ı ma’delet-karar-ı mülûkâneme ilâma mübâderet eylemen bâbında, Evail-i Cemaziyelâhir 1260 (Haziran 1844)” tarihli ferman sureti, Nefy ü Kısas Defteri, no:2, s.21; Uluçay, s.533, vesika:17, 21,23, 30.

⁶⁹ Eski Kuban Hanı Baht Giray’ı Girit’e götürmek üzere Kapıcıbaşı Yeğen İbrahim Ağa mübâşir tayîn edilmiştir. Belge:19.

⁷⁰ Belge:21.

⁷¹ Belge:8.

⁷² Belge36.

suçluyla onu güvenli bir biçimde menfasına götürecek görevlilerin yol boyunca tüm yiyecek içecek, barınma masrafları, kara veya deniz nakil vasıtaları için ödenen kira ücretleri epeyce yekün tutuyordu.⁷³ Tanzîmat sürecinde merkez hazinesine hatırı sayılır bir yük getiren söz konusu masrafları düşürmek için bazı tedbirlere başvurulmuştur.⁷⁴

Sürgün cezası şahsı refakatinde sürgün yerine (menfasına) getiren mübâşir, burada sürgün fermanını halka okuyup ilân eder, bir örneğini kadı siciline işletir, ve kadıdan, suçlunun sürgün yerine getirildiğine (vusûlüne) dair ilâm alıp görevini tamamlamış olarak geri dönerdi. İlâm, suçlunun menfasına ulaştığına kanıt olduğu gibi, cezasının infazının da başlangıç tarihiydi ve suçluyla ilgili af taleplerinde aranan en önemli belgeydi.

Sürgünün menfasındaki ikametini sağlamak, ceza süresi boyunca kontrol ve murakabe altında bulundurmak mahallî kadının göreviydi. Kadı, her şeyden önce sürgün edilene, konumuna uygun bir ikâmetgâh bulup yerleştirmekle işe başlardı. Belirlenen ikâmetgâhın suçlunun kolayca gözetim altında bulundurulacağı bir yer olmasına özen gösterilip gösterilmediğine ilişkin net bilgiye sahip değiliz. Ancak kadı, af veya yer değişikliği gibi sürgünün durumunu değiştirecek her hangi bir emir almadıkça onu salıvermemek ve iyi korumakla görevliydi. Zirâ sürgün hükümlerinde kadıya “itlâk emri” gelinceye kadar sürgüne başka tarafa bir adım (hatve-i vâhid) bile attırmaması tembih ediliyordu.⁷⁵

⁷³ Örneğin, 1841 (1257) yılında cürümleri sebebiyle Bursa, Güzelhisar, Aydın ve Manisa'ya sürülen Alaşehir muhassılı ve nâibi ile zaptiye memurlarını menfalarına götürmekle görevli mübâşirlerin masrafları üç bin iki yüz on üç kuruştur. Nefy ü Kıyas Defteri, no:1, s.25.

⁷⁴ Suçluyu sürgün yerine götürecek mübâşir doğrudan merkezden görevlendirilen bir saray yetkilisi olması ve tüm harcamaları kendisi yapması dolayısıyla masraf kabarıyordu. Bu mâlî yük merkezi yönetimin de dikkatini çekmiş ve “Bu makûle nefy ü te'dîb olunacak eşhâsın masârif-ı mübâşiriyesinin taraf-ı devlet-i aliyeden itâsı hazîne-i celîleye bâr olacağından husûs-ı mezbûrun mümkün mertebe tahfif ve sûret-i tesviyesine dair Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyyede bil-müzakere kaleme alınan bir kıta mazbata” ile bundan sonra sürgünle cezalandırılanlar Anadolu tarafına sürüleceklerse Gekboza (Gebze)'ya; Rumeli tarafına sürüleceklerse bir kavas refakatinde Küçük Çekmece (Çekmece-i Sûgrâ)'ye kadar getirilerek buralarda zabtiye memurlarına teslim edilmesi, bundan sonra zabtiye görevlilerince suçluların kazadan kazaya aktarılacak menfasına ulaştırılması benimsenmiştir. Cezalılar fakir ise yollarda mahalli kaza muhassılları bunlara sıllarına dönen asker neferlerine verildiği gibi günlük bir ekmeğ yirmi beşer para katık pahası ve bir menzil bârgiri temin edeceklerdir. Suçlu deniz yolundan götürülecekse yine navlun masrafı ve yol kumanyaları yerel imkanlarla karşılanacaktır. /7 Mayıs 1841 (15 Rebiülevvel 1257) tarihinde Maliye Nezaretine gönderilen mazbata örneği, Nefy ü Kıyas Dafteri, no:1, s.25.

⁷⁵“Sen ki nâib-i mûmâ ileyhsin, vusûlünde merkûmu ol tarafta altı mâh müddetle menfiyyen meks ü ikâmet ettirip bilâ ferman hatve-i vâhide âhere hareketine irâe-i ruhsattan mücanebetle...” Ankara Mutasarrıfı ve Tokat Nâibine Evâil-i Receb 1259

Hükümlü, sürgün yerinde serbest hareket imkanına sahipti. İçlerinde zaman zaman konumuna uygun iş ve hizmet görenler de oluyordu. Örneğin menfasında ders veren, sanatını icra eden, vakıf mütevelliliği yapan, vakıflar kuran sürgünler vardı. Manisa'ya sürülen Mumuczade Mehmet Efendi, Sultanlar evkâfı mütevelliliğini yürütüyordu. Eski sadrazamlardan İzzet Mehmet Paşa burada bir dizi vakıf kurmuştu. Hamidîzade Mustafa Efendi'nin hacca bile gitmesine izin verilmişti.⁷⁶ Buna karşılık halkla görüşmesinde mahzur görülenlerin ahaliyle her türlü irtibatlarının kesilmesi, ikâmetgâhından dışarıya çıkarılmaması sürgün hükmünde özellikle belirtiliyordu.⁷⁷ Özellikle devlet bürokrasisinde makam ve mevki sahibi olmuş kimselerin, yada tabiatı itibarıyla suç işlemeğe müsait şahısların sürgün yerlerinde kuzu kuzu oturacaklarını beklemek zordur. Böyle sürgün mahallerinde kendi halinde durmayıp yerel yöneticilerin işlerine karışan, halk arasında “tezvîrât”ta bulunan suçluların sürgün yerleri derhal değiştiriliyordu.⁷⁸

Öte yandan görevlerini, makam ve mevkîlerini kaybetmiş de olsalar cezalılarına statülerine uygun tayînât veriliyordu. Örneğin Limni Adası'na sürülmesi kararlaştırılıp sonradan İzmir'e tahvil edilen Şerif Abdullah'ın meblâğını bilemediğimiz aylığın İzmir gümrüğünden ödenmesi uygun görülmüştü.⁷⁹ İçlerinde arpalıklarıyla sürülenler, mukâtaa verilenler vardı.⁸⁰

(Temmuz 1843) tarihli ferman sureti, Nefy ü Kısas Defteri, no:1, s.113; “Sen ki Mevlâna-yı mûmâ ileyhisin, vusûlünde merkûmu ol tarafta beş mâh müddetle menfiyyen meks ü ikâmet ettirip bilâ ferman ol taraftan mahal-i âhere hareketine irâe-i ruhsattan mücânebet ve vusûlünü Der-saadetime ilâm u işâret ve müddet-i mezkûrenin hitamında tahliye-i sebîline mübâderet eylemen bâbında” Dîvân-ı Deavî nazırı Tâhir Bey ve Bursa Mollasına, Evâsıt-ı Receb 1259 (Ağustos 1843) tarihli emr-i şerif sureti, Nefy ü Kısas Defteri, no:1, s.115; yine dipnot 68'deki ferman sureti ve ayrıca Uluçay, vesika:17, 18, 33, s.562-563, 579.

⁷⁶ İzzet Mehmed Paşa'nın vakıfları ve diğer örnekler için bkz., Uluçay, s.535-537

⁷⁷ “İmdi mersûm kemâl-i mertebe muhafaza olunub iskân olunacak mahalden yek hatve taşra hareket, reâyâ tâifesiyle kat'an ve katibeten ülfet edememesi ve cânibe kâğıd yazamaması irâde-i katta-i cihandârânem muktezâsından idüğü...” Dersaadet'den Manisa'ya sürülen Apostol Papandreu'nun sürgün hükmünden, Uluçay, vesika: 33, s.579

⁷⁸ Örneğin, eski vezirlerden Zihne'li Hasan Paşa'nın Midilli'ye sürülmesi kararlaştırılmış iken, hastalığını mazeret gösterip kimsenin işine karışmamayacağı, kendi halinde oturacağı konusunda güven sağladıktan sonra, oğlu Kapıcıbaşı Fettah Beyle birlikte halka zulmetmeye başlamış ve Gelibolu'ya sürülmüştür. Belge:11, Halk arasında tefrika doğuracak sözleri dolayısıyla Kıbrıs'a sürülen Keçecizâde İzzet Molla'nın tezvîratını burada da sürdürmesi üzerine cezası Sivas'da kalebendliğe çevrilmiştir. Belge:43. Diğer örnekler için bkz., Uluçay, s. 538,539.

⁷⁹ Belge:23.

⁸⁰ Belge:11, ayrıca Uluçay, s.508, 535-536.

Cezanın Sona Ermesi

a) Ceza Süresinin Dolması

Suçluya verilen ceza süresinin bitimi normal sona erme sebebidir. Sürgün cezası kural olarak kısa süreli cezalardır. Çünkü cezanın amacı, suçlunun “ıslah-ı nefis” etmesi, diğer kişilerin ibret alması (ibreten lis-sâirîn) ve suç işlemekten kaçınmasıdır. Bunun ötesinde cezaya muhatap olanların çoğu değişik sınıflardan devlet görevlileridir. Devletin kendi çalışanlarına daha müşfik davranması ve bunları yeniden kazanmak istemesi bir başka etken olabilir. Dolayısıyla ceza süresinin mümkün olduğunca kısa tutulduğunu görüyoruz. Gerçi kullandığımız hatt-ı hümayun belgelerinin hiç birinde sürgün edilenlerin ceza süresi gösterilmemiştir. Bununla birlikte af içerikli belgelerde suçluların cezalı olarak geçirdikleri sürele bakarak bir fikir sahibi olmak mümkündür.⁸¹

Tanzimat sonrasında ceza kayıtlarının tutulduğu Nefy ü Kısas Defterlerindeki karar özetlerinde mahkumların ceza süreleri de belirtilmiştir.⁸² Suçluların ceza süreleri sona erdiğinde salverilmeleri için izlenen prosedüre dair net bilgilere sahip değiliz. Sürgün edildikleri yerin kadılarına ceza müddetleri dolana kadar bir başka yere salverilmemeleri sıkı sıkı tembih edilirken, süreleri dolanlar için yapılacak işleme dair hiçbir bilgi yoktur. Tanzimat sonrası kayıtlarda süresi dolanların “sebilleri ve tahliyesi” hususu da ceza kararını hâvî emr-i âlîde yer almaktadır.⁸³

b) Cezanın Affı

Sürenin dolması dışında cezayı sona erdiren yegane faktör aftır. Uluçay, sürgün yerinin değiştirilmesi ve suçlunun ölümünü (veya öldürülmesini) de

⁸¹ Meselâ Boğdan voyvodası Aleko (Aleksandr Sutz), sürgün kararını onaylayan III. Selim’in “Şimdi nefyolunsunlar, lakin beş on mah sonra şöyle böyle ile itlâkına ikdam olunmasın.” diye yazmasına rağmen aynı yıl affedilmiştir. Belge:2, 16. Güzelhisar’da sürgün bulunan Rumeli kadılarından Karaferyeli Seyyid Mahmud Sâbit Efendi, Sinob Kalesinde menfi olan Sofuoğlu Numan sekiz on ay sonra aile ve çocuklarına merhameten salverilmiştir. Belge:32, aynı şekilde Belge:29, 31.

⁸² “...Merkûm Süleymanın dahi li eclî’t-te’dib beş mah müddetle Bursaya nefy ü ta’zib kılınması fermanın olmağın...” Şarkîkarahisar Şaphane Müdürlüğünü tahrip garazıyla halkı tahrik edenlerden Hacı Süleyman’ın Bursa’ya sürgünüyle ilgili Dîvân-ı Deavî Nazırı Tahir Bey ve Bursa Mollasına, Evâsıt-ı Receb 1259 (Ağustos 1843), Nefy ü Kısas Defteri, no:1, s.115.

⁸³ “...Bu makûle mâl-ı mirîyi zimmetine ta’lik eden memûrinin te’diben bir sene müddetle nefy ü tağribleri emsâli icabından bulunduğu binaen merkûmun bir sene müddetle Amasya’ya nefy ü iclâsıyla hitam-ı müddetinde sebilinin tahliyesi bâbında emr-i şerîfîm suduru...”, Zimmetine para geçirmek suçundan bir sene sürgün cezası alan Sâbık Kalecik kazası Müdürü Hacı Mustafa’nın cezasının infazı için Ankara Mutasarıfî İsmet Paşa ve Amasya Naibine hitaben yazılan Evâil-i Cemaziyelevvel 1259 (Mayıs 1843) tarihli tahrîrât sureti, Nefy ü Kısas Defteri, no:1, s.124, ayrıca dipnot: 75.

cezayı sona erdiren unsurlar⁸⁴ arasında saymışsa da birincisi suçlu lehine olmak kaydıyla ancak cezanın hafifletilmesi (tahfif-i ceza) olabilir. Ölünün cezalandırılması söz konusu olamayacağına göre ikincisi ise cezayı düşüren bir nedendir.

Sürgün cezasının kesinleşmesinde son merci padişahın iradesi olduğu gibi af yetkisi de onun iradesi altındadır. İdam gibi son derece ağır ve hayati bir cezanın kesinleşmesi ve af tasarrufunun doğrudan hükümdarın zatına bağlı olması tabiidir. Sürgün türü ikinci dereceden cezaları hükümdarın doğrudan denetlemesi ise Osmanlı Devletinin siyasi yapısı, adalet anlayışı ve idari algılayışıyla izah edilebilir.

Genel Af

Cezaların affı genel ve özel af olarak iki biçimde gerçekleşmektedir. Genel affa (aff-ı umûmî)⁸⁵ Osmanlı döneminde zaman zaman değişik sebeplerle başvurulduğunu görüyoruz. Özellikle padişahların tahta çıkışları (cülus) veya cüluslarının yıl dönümlerinde çıkarılan aflar böyledir.⁸⁶ Sultan Abdülaziz'in cülusu sebebiyle 1861 (1277) yılında ilan edilen aff-ı umûmî dolayısıyla affa uğrayan sürgün cezalarını Nefy ü Kısas defterlerinden rahatlıkla takip edebiliyoruz.⁸⁷ Bunun yanında başka bazı sevindirici gelişmeler, kuvvetli askerî, siyasî, sosyo-ekonomik çalkantılara yol açan harpler, iç karışıklıklar ve benzer nedenler üzerine de genel af çıkarılmıştır.⁸⁸

⁸⁴ Uluçay, "Nasil Kurtuldular" başlığı altında cezanın sona erme biçimlerini değerlendirirken "Yerleri değiştirilerek" alt başlığı altında sürgün yerinin değiştirilmesini ele almıştır. Sürgün yerinin değiştirilmesi, suçlunun isteği ile, onun lehine yapılmışsa cezanın sona ermesi değil, cezanın hafifletilmesi söz konusudur. Suçlu aleyhine değişiklik zaten cezanın ağırlaştırılmasıdır. "Ölerek ve öldürülerek" başlığı ise daha çok hukukî bir konuyu dramatize etmek için kullanılmıştır. Uluçay, s.537-546.

⁸⁵ Genel af, "suç ve suçluyla ilgili kamu davasını, hükmolunmuş ise cezaları ve mahkûmiyetin cezai sonuçlarını kaldıran af" olarak tanımlanmaktadır. Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, C.III, İstanbul 1985, s.284 vd. Kapsamı alanındaki suçlardan ceza görmüş tüm suçlular afdan faydalanır. Dolayısıyla hem afdan faydalananların çokluğu, hem de affın hukukî sonuçları bakımından bir genellik söz konusudur.

⁸⁶ Örnekler için bkz. Ahmet Mumcu, Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl, Ankara 1985, s.144-145.

⁸⁷ Bedirhan Bey vakası sebebiyle İmadiyeye nefyedilip cezası Musul'a tahvil edilen Hasan nâm kimsenin cezasına "Cülus-ı hümayun-ı hazret-i pâdişâhî şeref-i vukuuna mebnî itlâk için emr-i âlî yazılmıştır. Evâhir-i Safer 1278 (Ağustos 1861), Nefy ü Kısas Defteri, no:1, s.183, bir başka örnek için aynı defter, s.181.

⁸⁸II. Meşrutiyet sürecinde bu tür afların daha sık çıkarıldığını görüyoruz. Meşrutiyetin ilanı ve Meclis-i Meb'ûsânın tekrar toplanması münasebetiyle 27 Temmuz 1908 (14 temmuz 1324) tarihli irade-i seniyye ile çıkarılan af, 1912 yılında çıkan Arnavutluk olayları sebebiyle Kosova, Manastır, İşkodra ve Yanya bölgelerinde olaylara karışanlar için ilan edilen af, Osmanlı-İtalya Harbi dolayısıyla İtalyanlarca işgal edilip 15 Ekim

Özel Af

Özel af belirli bir suçlu veya aynı suçtan cezalandırılmış suçlular için öngörülen aftır. Cezanın hafifletilmesi veya tamamen affı olarak iki şekilde uygulanabilmektedir.

Cezanın hafifletilmesi (tahfif-i ceza), suçlunun kendi isteği doğrultusunda sürgün yerinin değiştirilmesi, bir şeye karışmamak ve eski mevki ve unvanlarını kullanmamak şartıyla memleketinde oturmasına müsaade edilmesi, İstanbul'a gelmemek (ayak basmamak) şartıyla serbestçe hareketine izin verilmesi ve benzer şekillerde uygulanmaktadır.⁸⁹ Suçlunun sürgün yerinin değiştirilebilmesi için kural olarak menfasına gidip cezasının bir kısmını burada geçirmesi gerekmektedir. Ancak şahsın suçu, kimliği, devlet hizmetinde işgal ettiği yer ve mevki ve başka bazı özel sebeplerle henüz menfasına gitmeden de sürgün yeri değişebilmektedir. Örneğin Hicaz şerif ailesinden Şerif Abdullah'ın Limni'ye sürgünü kararlaştırılıp Gebze'de yakalandığında, menfasına götürmekle görevli mübâşir Haseki Ömer Ağa'ya "deryadan gitmekte özrüm vardır" diyerek direnip gemiye binmemiş, bunun üzerine menfası İzmir'e tahvil olunmuştur.⁹⁰

Cezanın affında normal olarak cezanın tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırılması, suçlunun suç işlemeden önceki statüsüne kavuşturulması söz konusudur. Bu, özellikle devlet hizmeti üstlenmekte olan askeriler için eski mevki ve görevlerine yeniden kavuşmak demek demektir ve çok önemlidir. Ancak af müessesesini işleyenler, suçlulara eski mevki ve görevlerini iadede ihtiyatlı davranmaktadırlar.⁹¹

1912'de iki ülke arasında imzalanan Lausanne Anlaşmasıyla tekrar Osmanlı Devletine terk edilen adalar halkı için çıkarılan af, Balkan Savaşı içerisinde 11 Şubat 1913 tarihli Kanunla çıkarılan genel af bunun bazı örnekleridir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Osman Köksal, Tarihsel Süreci İçerisinde Bir Özel Yargı Organı Olarak Divân-ı Harb-i Örfiler (1877-1922), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996, s.141-144.

⁸⁹ Eski vezirlerden Turunçzâde Süleyman Paşanın "ırz u edebiyetle oturmak şartıyla memleketi Afyon (Karahisar-ı Sahip)da ikametine" ruhsat verilmişti. Belge:20; Kıbrıs'da sürgün bulunan ulemadan Hasan Efendi "hocalığı ibka olunmamak" şartıyla affedilmiştir. Belge:12; Midilli'ye sürülen Katolik rahip Maros (Marayeros), önce "İstanbul'a ayak basmamak" üzere affedilmiş, daha sonra bu cezası da kaldırılmıştır. Hatt-ı Hümayûn: 36 406 (1246/1830).

⁹⁰ Belge:23; Yine Midilli'ye sürülmesi kararlaştırılan eski vezir Zihneli Hasan Paşa'nın hiçbir işe karışmayarak memleketi Zihne'de oturması talebi kabul edilmiştir. Belge:11

⁹¹ Padişahların kendilerine sunulan af tezkerelerine "hocalığı ibkâ olunmamak ve umûr-ı devlete karışmamak şartıyla itlâk oluna", "ırz u edebiyetle oturmak şartıyla ruhsat verile" şeklindeki şartlı izinleri bunu göstermektedir. Belge:12, 20, 27; Ambar memuru Mehmed Efendi'nin af başvurusunu geri çeviren II. Mahmud, "Kendülerden emniyet meslûb olmağla hidemât-ı lâzımede istihdâm olunamaz." diye yazmıştır. Belge:37. Bununla birlikte çoğu devlet görevlisi hizmete döndürülüp yeniden çalışma şansı verilmektedir. Örneğin, ulemadan Galata Kadılığı payeli Keçecizade İzzet Molla 27

Gerek cezanın hafifletilmesinde, gerekse affında suçlunun kendisi, aile efradı, eski ikâmetgahı veya sürgün bulunduğu yerdeki halkın ileri gelenlerinin talepleri ile yerel yöneticilerin veya sürgün cezası askerî ise mensup olduğu sınıfın üst yöneticilerinin tavassutları rol oynamaktadır. Özellikle ilmiye sınıfı mensupları arasındaki mesleki dayanışma af tasarrufuna daha belirgin yansımaktadır.⁹² Af isteklerinde, suçlunun cezasının büyük bir kısmını çekmiş olması, hastalığı, kendisinin ve ailesinin fakr u zaruret ve sefâleti ve benzer mazeretler af başvurusunun dayanakları olarak yer alır. Suçlunun menfâsına vusûlü ile ilgili mahallî kadı ilâmı ve benzer belgeler af isteğinin değerlendirilmesinde prosedür olarak padişah tarafından dikkate alınmaktadır. Reayâyı tekdir etmek suçundan birlikte Resmo Kalesine sürgün edilen İnebahtı müftüsü İbrahim Efendi ile kale topçubası Mahmud'un afları istenmiş, III. Selim, “vusûl ilâmı” olan Topçubasını affettiği halde henüz ilamı gelmemiş olan Müftünün af başvurusunu geri çevirmiştir.⁹³

Sağlam bir istatistikî bilgiye sahip olmamakla birlikte Osmanlı döneminde af tasarrufuna sıklıkla baş vurulduğunu ve padişahın çoğunlukla af taleplerini geri çevirmediğini görüyoruz. Metnini verdiğimiz hatt-ı hümayûnlar içerisinde padişaha sunulmuş on iki af talebi bulunmaktadır. Bunlardan altısı eh-i örf diyebileceğimiz muhtelif kademelerden yöneticilere, diğer altısı ilmiye sınıfı mensuplarına aittir. Ehl-i örfe ait af başvurularından sadece biri, ulemaya ait af isteklerinin de yine birisi reddedilmiş,⁹⁴ bu gruptan üç af başvurusu ise prosedür

Şubat 1823'de Keşan'a sürgün edilip bir yıl sonra affedilerek İstanbul'a döndüğünde ilmiyedeki görevine de kaldığı yerden devam edip, 1825'te Mekke', 1827'de İstanbul ve Haremeyn mevleviyeti pâyesini elde etmiş, arkasından Eyalet Tevzi Defterleri Müfettişliğine atanmıştır. 1828 yılında bir başka suçtan yeniden sürgün edilecektir. Bkz. Dipnot:29, 92.

⁹² Güzelhisar Kazasına sürülen Rumeli Kazaskerlerinden Karaferyeli Seyyid Mahmud Sabit Efendinin affı için Güzelhisar yerlilerinin desteği alınıp Kaza nâibinin ilâmıyla birlikte af talebinde bulunulmuştur. II. Mahmud, “ettiği fezâhata karşılık af u itlâkı tûzdür” deyi geri çevirdiği halde kısa süre sonra bâb-ı fetvanın teklifiyle yeniden affı istendiğinde Padişah, hem “Sübhânellah bu adamın mebni-i şer olduğu fezâhat meydana durur iken bir de afvı için taraf-ı himâyûnuma arz olunuyor” diye yazarak hayret ve isteksizliğini göstermiş, hem de daha fazla direnmeyerek affına ruhsat vermiştir. Belge:27. Yukarıda hâmisî ve kendisi gibi Mevlevî olan Hâlet Efendi'y, savunması dolayısıyla 1823 yılında Keşan'a sürgün edildiğini belirttiğimiz Keçecizade İzzet Molla, burada yazdığı manzum Mihnet-keşân adlı eserinde Hâlet Efendiyi kurtarmak için var gücüyle çalıştığını şu beytiyle açıkça söylemektedir:

“Yedim Hâlet'in nân-ı ihsânını

Çalıştım halâs için canını”, bkz., dipnot: 29

⁹³ Padişahın hatt-ı hümayûn metni için bkz., Belge:25, aynı konuda belge:29.

⁹⁴ Ulemeden münecem-i sâni Yakub Efendi'nin af evrakına III. Selim sadece “olmaz” notunu düşmüş, ehl-i örften ambar memuru Mehmed Efendi'nin af evrakına ise II. Mahmud “itlâkının vakti değildir, kendilerinden emniyet meslûb olmağla hidemât-lâzımede istihdâm olunamaz.” Yazmıştır. Belge:13,37.

eksikliğinden geri çevrilmiştir.⁹⁵ Sürgün cezası ve affı hakkında en azından belirli bir periyotta çeşitli açılardan istatistiksel bilgi oluşturabilmek için 1840-1903 (1256-1321) yıllarını kapsayan on adet nefy ü kısas ne kısas defterlerinin⁹⁶ taranması iyi bir veri tabanı oluşturacaktır. Ancak toplam 1231 büyük boy sayfa tutan defterler üzerinde tarama yapabilmek başlı başına bir zaman ve emek gerektirmektedir.

BELGELER

Belge:1

Hâk-pâ-yi hâcet-revâ-yı merâhim-bahşâ-yı velîni'mânelerine arzuhal-i kullarıdır ki

Bundan mukaddem devletlü Gâlip Paşa bendelerinin mühürdârlık hizmetleriyle istihdam olunur iken vâki' olan cürüm ve isyanıma mebnî müşârün-ileyh bendeleriyle Kütahya Kasabası'na bâ-emr-i âlî nefy ü iclâ olunup ve ol vakit müşârün-ileyh bendeleri kullarını dâire-i 'aliyyelerinden tard ve âher mahalde evkât-ı hamsde dua-i hayriye ile meşgul üzere iken iki mâh mukaddem himmet-i seniye-i hazreti velîni'mâneleriyle rütbe-i vâlâ-yı vezâret ile maltûf buyurulup Ramazan-ı şerif içinde Bolu tarafına azimet buyurmuşlar ise de bu kulları el-yevm kasaba-i merkûmede olup ve 'alîle vâlidem câriyeleri ve sabi evlatlarım köleleri Asitâne'de sefil ve sergerdân ve düyûnum dahi derece-i kemâlde olup kuldân hata ve efendimden benim gibi hezâr-âciz biçârelere 'atâ olageldiği âmmenin ma'lûmu iken hakk-ı 'abîdânemde dahî bu âna dek vâki' olan cürüm ve isyânımı 'afv buyurup Allah ü teâlâ hazretlerinin rızâ-yı şerîfi için ve Resûlullah sallallahü teâlâ aleyhi vesellem efendimiz hazretlerinin mübârek rûh-ı saâdetleri için ve şevketlü mehâbetlü kudretlü velîni'metimiz pâdişâh-ı âlem-penah efendimiz hazretlerinin sevgili rûh-ı âlem olan şehzâdeleri mübârek ser-i devletleri sıhhatleri sadakası için ve efendimin mübârek ser-i âlîleri sadakası olmak üzere bu âsi mücrim günahkâr kullarının vâki' olan kusûrum 'afvı ile kasaba-i mezkûrdan halâs ve leyl ü nehâr intizârında olduğum ıtlâk fermân-ı âlişânım ile mesrûr ve 'alîle vâlidem câriyelerinin ve sabi evlatlarım bendelerinin leyl ü nehâr evkât-ı hamsde hayır dualarına mazhar ve ilâ ahiri'l-ömr çirakları zümresine ilhak buyurulmak bâbında ve herhalde emr ü fermân lutf-ı ihsân devletlü merhametlü übbebetlü velîyyü'n-nî'met bî-minnet kesîrü'l-lutf ve'l-merhamet efendim sultânım hazretlerindir.

Metmet Nuri

Hatt-ı Hümayûn:5024 (1230 h.)

Belge:2

Pâdişâhım

⁹⁵ Belge:14, 25, 29.

⁹⁶ BOA, A DVN, Nefy ü Kısas Defteri, sıra no: 1-5; Kısas Defteri, sıra no: 6-10.

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velîni‘metim efendim

Sâbıkan Boğdan Voyvodası Aleko tek durmayıp ne gûne mefâsit ihtira‘ına ibtidârı bundan akdem huzûr-ı hümayûnlarına arz ile mersûmın hanesinde haps ve irade buyrulduktan sonra mersûm fîmâ-bâd rızâ-yı devlet-i aliyyeye mugâyir olacak hareketten tâip ve müstağfir olmak sûretine teşebbüs ve illet-i mizâcı beyanıyla meşy-i harekete ihtiyacı hususunu istirhâma zerî‘a ittihaz ederek zeyl-i ‘afvı cemil-i saltanat-ı seniyyeye istimsâk eylediğinden başka ifsâd ve ihlâl-i maslahat-ı devlet-i ‘aliyyeden dest-keş-i intibâh olduğunu tasdik için Eflak ve Boğdan kapu ketüdalrı kullarını dahî işhâd ederek istişfâ‘ı hâvi ânlara dahî takrîr ve takdîm ettirmekten nâşî edebiyile olup resm-i ra‘iyyetin mugâyiri ve memleketine dair vesâir fesâdı müeddî olacak tavır ve harekette bulunmamak şartıyla hane- bendlikten itlâkına müsâ‘ade-i seniyyeleri masrûf buyurulmuşdı. Mersûm-ı mezkûr cibilliyeti olan mefsedetkârlık ve habâsetten vazgeçmeyüp yine destkâh-ı fesadını bir taraftan idareye meşgûl olarak gâh Fransalı tarafına iltica dâiyesine cesâret ve voyvodalık tahsili için mesfûrlar tarafına akçe vaad ederek ve İpsilandi aleyhine ânları tutuşturarak günâ-gûn fesatlar ilkâ ve gâh Paspanzâde tarafını tahrik ile memleketinin şirâze-i nizâmını ifsâda ol cânipten dahî itinâ etmekte olup hattâ geçenlerde Eflak’ta bir kağıt tutulup mefhûmunda voyvodalıkların tebeddülâtına dair günâ-gûn türrehât muharrer olmağla kağıd-ı mezkûr Eflak voyvodasından celp ve hatt u imzası tefahhuz ve tatbîk olundukta yazan yine voyvoda-i mersûmun müteallikâtından idiğü tebeyyün itmeğın muharrik-i mesfûr küreğе vaz’ ile mersûm Aleko peyder-pey enzâr ve tahvîf olunmakta iken mersûmun mütenebbih olması tînet-i reddiyesine göre muhal olmağın memleketine lâ-yenkati‘ fesad neşrinden gayrı halî ve geçenlerde Rusya konsolosunun hânesine imza ve hatemsiz kağıt bıraktırıp güyâ voyvodalardan iştikâ muarrızında vâfir ta‘birât-ı müfside inba‘ etmiş ise de Rusya konsolosu çekülüp mâru‘z-zikir zemin-i fesâdı isvâdan mücânebet etmiş olmalı mersûm Aleko bana olmaz ise bâri memleketeyn elden gidip şimdiki voyvodaların dahî sarmânını mucip olsun vâdisine sulûk ederek devlet-i aliyye voyvodalığı Aleko’ya verecek lâkin Rusyalunun kefâlet ve taraf-ı devlet-i ‘aliyyeden rabt olunan şürût-ı nizâmiyenin iktizâsına mebni irâdesini icra edemiyor bu sûrette voyvodadan iştikâ ve ‘azlını hâvi arz-ı mahzar celb olunsun ol vakit devlet-i aliyye ânı vedî‘a ittihaz idüb şürûtun icrâsında devlet-i aliyye kusur etmedi lâkin voyvodayı ahâli istemiyor diyerek Aleko’yu voyvoda nasb edecektir. Bunlar bazı boyarlara ilkâ edüp hattâ mersûm Aleko’nun yazıcısı ve mahrem-i esrârı olan Kostantin nâm hyânet-encâm tarafından beynlerinde mâhut ‘ibadât ile Kika nâm bir neferi mu‘teber Boğdan boyarına bir kıt’a mektup gitmiş ve ihtiyarân-ı boyarândan merkûm Kika’nın ammisi mektub-ı mezkûru def’an lil-fesad Boğdan voyvodası kullarının yedine teslim etmiş olmağın voyvoda mûmâ-iley kulları dahî mektub-ı mezkûru aynen karındaşı Dimitri Eşko beyzâde kullarına ibtidâ ve bazı kelimât-ı ma‘hûdesinin şerhini dahî boyar-ı merkûmdan telkin ile mektûmen tahrîr ve inbâ etmiş olmağla tercümesi şerh verdirülüp aynıyle beraber marûz-ı huzur-ı cihandârileri kılındı. Bu gûne ifsadât cemi‘ zamanda muzır olup ma‘-hâzâ usûl-i vakt ü maslahata nazaran bu madde devlet-i aliyyeye

teslim gibi olduğu nezd-i beyândan müstağni yani memleketeyn haklarında Rusyalu'nun ettiği da'vâlar meyanında olup ne gûne şera'it tanzimiyle def-i kıl ü kâle itina olduğu bedîhi iken buraca değil adını bir fesad- tekevvün ile Rusyalu derhal iddia-yı sâbıkını tecdîd ve maâzallah u tealâ hayır-hâhlik suretinde görünerek devlet-i aliyyeye Eflak ve Boğdan maslahatında çok arz-ı hulûs eyledim ve halelden vikâyesine hayli sa'y ettim kâr-gîr olmadı diyerek nihayetinde bir suret-i kerihе ika ve vesâir edeceği emr-i gayr-i hafî olmağla mersûm Aleko'nun kat'-ı bâdi-i mefâsidine müsâre'at olunmak için kendisi mükâtebe ve muhabere edemeyecek bir mahalle nefy ü iclâ olunmak ve bu makûle muvakkuz-fesâd olan mûta'allikâtının dahî rişte-i mel'anetleri birer cihetle kesilmek ferâiz-i maslahattan olmağla mersûm Aleko Rodos cezâresine nefy ü tağrîb ve mesfûr Kostantin dahî bir mahall-i ba'ide tard ile kusur mûta'allikâtının içlerinde iktiza eder var ise ânlar dahî birer suretle terbiye ve te'dîb ve âherleri terhîb kılınmak muvâfık-ı irade-i seniyyeleri ise emr ü ferman şevketlü kerâmatlü mehâbetlü kudretlü velîni'metim padişahım hazretlerindir.

Takrîr mücebince şimdi nefy olunsunlar. Lakin beş mâhtan sonra şöyle böyle ile utlâkına ikdâm olunmasın. Mukaddem dahi beyler rica eyliyor. İşte takrîr lakirdârlarını tamam saymamıştım. Bu dabi utlâk olunmasun.

Hatt-ı Hümâyûn:5410 (1218 h.)

Belge:3

Devletlü saâdetlü re'fetlü utûfetlü celiyyü'l-himem sultanım hazretleri

Bahr-i sefid Boğazında vâki' Seddülbahir Kal'asında bir müddetten berü muhafazaya memuriyetle kıyam eden mîrmirândan Ebubekir Paşa kendi halinde olmayub fakat bir nefer hizmetkarıyla ikâmet ve eşkiyadan katil ve erbâb-ı fesad zümresini istishâb ile ahâli ve reâyasına itâle-i dest-i ta'addîye cesâret eylediğinden gayri lâzımül-himâye olan ehl-i zimmet-i reyâdan bir neferin menziline varub zevcesi Nasraniyeyi sekra halinde fuzûli ahz ve kendi konağına ilkâ ve bir mekteb hocası ihzarıyla cebren (nikah) akd itdürüb Nasraniye-i mersûme bir iki defa fîrar kasdıyla kendüyü konağın penceresinden aşağı ilkâ etmişken paşa-yı mûmâ-ileyh yine iade ve habs eylediği bâ-arzuhâl-i savb-ı senâverîye ledi'l-inha ve'l-iştikâ kal'alara nezaret için Kumkal'a ve Seddülbahir'e vardığımda mûmâ-ileyhin bu makûle irtikabât-ı âdiye-i me'lûfesi olduğunu ve ahâli-i vilâyet kendüden dilgîr olub bu madde dahî ber-vechi mesrûh idüğünü ahâli dahi ihbar etmeleriyle paşa-yı mûmâ-ileyh celb ve istintak olundukda kendisi dahî inkâr etmeyüb cebren almış olduğunu ve Nasraniye-i mersûme İslama gelmemiş idüğünü ikrâr etmekle bu makûle halât şer'-i şerîfe mugâyir olduğu ba'det-tahkik Nasraniye-i mersûme zevcine red ve paşa-yı mûmâ-ileyh dahî emr-i muhafazadan külliye gâflet ve vaktini bu makûle nâ-sezâ harekâta sarf ile aynen irtikab-ı fezâhat eylediğine mebnî ba-buyuruldı Bodrum Kal'asına ve hâce-i merkûm Sakız'a nefy olunub yerine bir münasib muhâfız ta'yininin lâ-yed olduğundan ledi'l-iktiza halâ Kumkal'ada ikâmet eden Biga mütesellimi Hadım zâde Osman Bey tarafından dahî asker imrarıyla ikdâr olunmakta suhûlet

derkâr olunduğuna binaen mîr-i mûmâ-ileyhin büyük oğlu Ahmed Bey şimdilik bâ-buyruıldı Seddülbahir'e muhafız tayin olunduğu ifadesiyle âriza-i senâkârî tahrîrine ibtidâr ve merfu'-ı pîşkâh-ı mürüvvi'l-kararları kılındı. İnşâallahu teâlâ ledi's-s'adi'l-vusûl bu bâbda ferman devletlü saâdetlü re'fetlü 'utûfetlü celîyyü'l-himem sultanım hazretlerindir.

Kaptan paşa kullarının ka'imesidir, Seddülbahir Kal'asına muhafız tayin etmiş olduğu Hadımzadenin oğlu Ahmed Beyin memuriyetini hâvi iktiza eden emr-i âlî ısdâr ve tisyâr olunacağı muhât-ı 'ilm-i âlîleri buyuruldukda emr ü ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Hatt-ı hümayûn: 6532 (1214 h.)

Belge:4

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim

Hâcegân-ı divan-ı hümayunlarından Yüsuf Ağâh Efendi kulları bundan akdem Karaferyeli Rüşdü nam müteveffânın cânib-i mîriden muhalledâtı zabtına me'mur olmuş olmağla ol taraflarda olan zehâyiri dahi teftiş ve tefehhus etmesi kendüye tahrir olunmuştu. Efendi-i mûmâ-ileyhin bu defa vârid olan tahrîrâtı derûnunda zuhûr eden bir kıt'a şukkada dergâh-ı âli kapıcı başlarından Katerinli zâde Halil Ağanın adamlarından bazıları küffâr sefinelerine buğday fûruht ettikleri derc ü beyan olunmuş mûmâ-ileyh Halil Ağâ eğerçi vaktiyle devlet-i aliyyenin hizmetinde bulunacak ve hizmette kullanılacak âdem olub lâkin böyle eyyâmında bu makûle şeyi irtikab etmesi dahî te'dîbi mûcib olmağla kendi çavuş mübaşeretile Kıbrıs'a nefy ve iclâ ve mevcut olan zehâyiri bil-cümle Dersaâdet'e sevk ve râyic-i vakt üzere bahasıyla kapan tüccarı ve tâife-i habbâzâne bey' ü tevzî' ulunub bu vechile ağa-yı mûmâ-ileyhin te'dîbi ve sâirinin terhîbi münasib olmak üzere mülâhaza olunmağla muvâfık-ı re'y-i sâmilere ise berminval-i muharrer iktizâ eden emr-i şerîf ısdâr ve tisyâr olunmak için vârid olan şukka-i mezkûre ma'rûz-ı 'atabe-i 'ulya-yı şahâneleri kılınmıştır. Manzûr-ı hümayunları buyruldukta emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim hazretlerindir.

Ağa-yı mûmâ-ileyhin kethüdâsı Bâyezîd dahî üç yüz nefer askeriyle meştâ için ordu-yı hümayûna me'mûr kılınmak husûsu muvâfık-ı rey-i sâmi ise ferman men-lehü'l-emr hazretlerindir.

Kâimmakam Paşa, Nefy olunub tanzîm oluna

Hatt-ı hümayûn: 8262 (1204 h.)

Belge:5

Kâimmakam Paşa

Sâbık bostancıbaşının bazı ocak hesabları olmağla bu hesabları rü'yet için beş gün

hânesinde ikâmet idüb cümle besabları görüp ba'debu maball-i menfâsına gitmek ve beş güne değin besabları tamam etmek için halâ bostancıbaşıya hitaben ferman gönderib ve ocak besabı için mübâlefet etmeyüb zimmetinde olan akçayı tamam vermesi için sâbıkına müekkîd tenbih edesin. Hamrın men'i için sâbıkına bir ferman gönderilmiş o ferman dan kâfirlerin şarab getirib satması anlaşılıyor. Ferman Darbhane nâzırıyla gönderilmiştir lisanı ona sipariş olunmuştur ona göre yazdırasın.

Hatt-ı hümayûn: 9352 (gurre-i şevval 1205)

Belge:6

Kâimmakam Paşa

Hak teâlâ hazretlerinin ehl-i İslama haram eylediği hamrın men'i ve fîmâ-ba'd İslambol'da ve Galata ve Boğaziçi'nde ve Adalar ve sâir mahallerde cümle meyhânelerin ref'ü bedmi için hatt-ı hümayûnum ile emr etmişken bostancıbaşı mel'ûnu Boğaziçi'nde ba'zı meyhanelere ruhsat verdiğiinden gayri kayıklar ile dabî hamr getirmeğe izin verdiği ve beber kayıktan akçe aldığı nezd-i hümayûnumda ma'lûm olmağla merkûm bostancıbaşı 'azl ve yerine baseki ağayı bostancıbaşı nasb ve bassa basekilerinden Mehmed Ağayı baseki ağa nasb ve iktizâ eden kaştanlarını ilbas edesin ve sâire 'ibret için merkûmu Rodos cezâresine nefy eylesin fîmâ-ba'ad gerek İstanbul'da ve gerek Galata ve Boğaziçi'nde meyhâneler olmamak ve ehl-i İslama şarab satılmamak ve her kim fûruht eder ise siyâset olmak üzere iktizâ edenlere mü'ekkîd fermanlar yazılıb tenbih eylesin ve sen dabî gerek bu maddenin gönüllü def'ine ve gerek fâbişelerin ve sa'ir fuşşiyâtın olmamasına ve def'ine ziyâde vakt ü ihtimam eylesin ve eğer tekâsür ve ihtimam eylemezsen günahı boynunuza olsun Allahın rızası olmayan işe benim dahi rızam yoktur.

Hatt-ı hümayûn:9417 (1203 h.)

Belge:7

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim,

Bu sene-i mübâreke müretteb olan asâkirden iki yüz nefer ile me'mur İsparta'lı kör Hasan oğlu Hacı Süleyman kendisi gitmeyüb askeri başbuğ ile gönderdikten kendisi nefy ve emval ü eşyası müsadere olunmak hususu asker sevkine memur Çinezlikli (?) kapucıbaşı Ali Bey kulları tarafından tahrîr ve mezbûr dahî şatırıyla der-'aliyyeye tesyîr olundukda tahrîri üzere mezbûr Seddülbahir Kal'asına bend ve vilayetinde olan emvâl ve eşyası müsadere olunmak için evâmîr-i şerîfe tasdîr ve kabz-ı emvâle hâcegân-ı dîvân-ı hümayundan Canım Hoca hafidi Şemsi Bey kulları mübâşir ta'yin olunmuştu. Ba'dehû mezbûrun kal'abendi muvâfık-ı rıza-yı âlîleri olmayıp tertib-i cezâsı irade buyrulduğundan Seddülbahir'den avdet ettirilmesi için kapu kethüdası ve cebeci mübâşeretiyile emr-i şerîf gönderilmişti. Evvelki gün mezbûr Hacı Süleyman Der-'aliyyeye vasıl olup tomruğa vaz' olundu. Dünkü gün dahî kabz-ı emvâline memur mîr-i mûmâ-ileyhden tahrîrâtla emvâli mezkûrenin defteri vürûd etmekle hülâsa ettürülüb arz olundu. Emvâlinin zâhirde olanları defterde

mestûr ve mücevherâtı makûleleri bil-cümle rehin olarak pusulalarıyla zuhûr edüb sâirlerin malları idüğü muharrer olmağla manzûr-ı hümâyunları buyrulduktan sonra defterdar efendi kullarına havâle olunacağına göre merkûm Hacı Süleyman dahî tomrukta olmağla ihtiyar ve hâccü'l-harameyn bir adam olduğuna binâen eyyâm-ı mübârekeye hürmeten ve muhallefâtı mübâşirinin yazdığına, kesret-i evlâd u 'iyâline merhameten yalnız emvâli kabzıyla iktifa ve tertib-i cezasından iğmâz mı buyrulur yoksa heman izalesi mi re'y-i âli buyrulur her nice ferman-ı hümâyûn buyrulur ise ana göre hareket olunacağı,

Mezbûr-ı mukaddem ve bu def'a hâk-pâ-yi hümâyunlarına tahrîre cesaretim bi-rabbî'l-ka'be bir-gûne arz u himâyeye ve yâhud rica ve şefâ'at ve hâtıra riâyete binâen olmayub asker göndermiş olduğundan ve cürmü yalnız kendü gitmediği idüğünden nâşî hüda-yı ...hakkı için şevketlü efendimi muktezâ-yı sıdk ve 'ubûdiyetim üzere ve bizzat muhâfaza için olmağla mübârek ser-hümâyunları için bu tasrîme infîâl buyurulmayub mezbûr tomrukta mahbûs ve elde olmağla hakkında 'afv u cezadan hangisi irade-i hümâyûn buyrulur ise derhal icra olunacağı mâ'lûm-ı şâhâneleri buyrulduktan ferman şevketlü kerametlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindedir.

Mübâşirin tabrîrine göre bu adam Deli Bekire müteallik olduğundan mâl-ı mektûmunu ve sâir civâr kazalarda olan alacağını İsparta ahâlisi haber vermeye havf ediyorlarmış. Bu sûrette birkaç kat dahî ziyâde malı olduğu zâhir oldu. Çünkü herif tomrukta imiş. Kâffe-i eşyasını ve nûkûdu nerede mektûm olduğu ve sâir kazalarda olan alacağını kendüden gereği gibi sor ve tabkik etmek iktizâ etmez mi bemen herifi recâdan gayri bir şey bilmez misin çünkü recâ ediyorsun. Malını haber versin ve tamam teslim etsin müsaderede ve hamâkatlık bir nevi'dir afv edeyim ancak mübâşirin tabrîri gibi ketm ü ihfâ olunan malı haber verirse ve teslim ederse ne güzel ve illâ fena ederim. Tashih edüb tekrar arz edesin

Hatt-ı hümâyûn: 9551 (1205 h.)

Belge:8

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim

Bundan akdem Anadolu'dan asker sevkine me'mûr olub bu def'a hitâm-ı memuriyetle ledi'l-'avde kendüye küçük mîrâhurluk ihsân buyrulan Ali Bey kullarının getürdüğü tahrîrâtdan Muğla kadısı bir kıt'a î'lâmında bin beş yüz nefer suvâri asker tahrîrine me'mûr olan Menteşe sancağı mütesellimi Hasan Çavuş zade el-hâcc Ebubekir Ağa muktezâ-yı me'mûriyeti üzere oğlu Süleyman Ağa'yı sergerde nasb ve asker-i matlûbeyi kazalara tevzi' itdikde Sedelos ? kazası a'yânı açıcıbaşı oğlu Mustafa ve birâderi Muslu ve Eş Kazası a'yânı Köçek oğlu Osman ve Ağardos kazası a'yânı Camus oğlu Hüseyin nâm kimesnelerin tahrîkleriyle işbu kazalar ahâlileri emr-i 'adem-i itâat ve hisselerine isâbet eden üç yüz altmış nefer suvâriyi techîze muhâlefet eylediklerinden başka kurb u

civârda olan Döğer ve Radye? ve Milas ve Mendelyak ve Sobice ve Gerades? kazaları dahî tevzî'lerinden ikiyüz kırkbeş nefer suvâri noksan verip bu sûrette ceman altıyüz nefer suvâri matlûb-ı mezkûrdan tenezzül bulmağla bu vechile umûr-ı mühimmenin noksânına bâis olan muharrik-i mezbûrların diyâr-ı âhere nefy ile te'dibleri iktizâ eylediğın inhâ etmekle i'lâm-ı mezkûr hulâsa ettürülüb mâ'rûz-ı 'atebe-i ulyâları kılındı. İ'lâmda mezkûr olan ahçı başı oğlu Mustafa bundan akdem korsan bir kıt'a çamlıca sefinesi ahz ile Der-sâadet'e vârid olan Mustafa Bey idüğü malûm-ı şâhaneleri buyurulduktâ ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velîni' metim efendim pâdişâhım hazretlerininidir.

İktizâsı üzere te'dibleri için emr-i alî irsal oluna. Ancak Mustafa Bey bundader ana te'dib iktizâ etmez.

Hatt-ı hümayûn: 9567 (1206 h.)

Belge:9

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni' metim efendim

Katerinli Halil Ağanın kethüdâsı olub bundan akdem hakkında emr-i âli sâdır olan Bâyezîd nâm şakînin muhallefâtı zabtına memûr hâcegândan Mahmud Bey kulları tarafından bu def'a tevârüd eden tahrîrâtta şakî-i merkûmu mûmâ ileyh Halil Ağa istishâb ettiğinden el-yevm mübâşir-i mezkûr Katerine varamayub ve şakî-i merkûm dahî hanesinde mukîm olub muhallefâtı zabtı bir vechile mümkün olmamağla tanzîmi hususu beher hal şakî-i merkûm mahallinde bulunur ise ahz ü cezâsı tertîb ve Katerinli Halil Ağa dahî bu iş görölünceye kadar bir mahalle nefy ü iclâ olunmak bâbında Rumeli vâlisine ve Selanik mütesellimine hitaben iki kıt'a emr-i şerîf isdârına muhtac idüğü beyan olunmuş olmağla tahrîrât-ı merkûme hulâsası mâ'rûz-ı 'atebe-i 'ulyaları kılındı. Manzûr-ı hümayûnları buyrulduktâ mûmâ-ileyh Halil Ağanın nefyi hususunda her ne vechile emr ü irâde buyrulur ise ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni' metim efendim pâdişâhım hazretlerininidir.

Bâyezîd'in katline ve malının zıbtına bu Halil Ağa sahib olmamasına dâir mukaddemâ fermanlar sâdır olmuşken yine Halil Ağa Bâyezîde sahib olub isyân suretini göstermesi tamam nefy ü te'dibe müstebak olmuştur. Mübâşirin yazdığı gibi Bâyezîd'in katline ve emvâl ve eşyası zıbtına ve iktizâ edenlere fermanlar yazıla ve Halil dahî keülliyetli asker ile sefere gitmez ise diyâr-ı ba'üdeye nefy oluna ve bu husûsu etrafıyla irâdeye yazıla.

Hatt-ı hümayûn: 9856 (1205 h.)

Belge:10

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni' metim efendim

Beyaz üzerine şeref-yâfte-i sudûr olan hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûnları mücebine hemşire-i muhtereme-i cihandârileri iffetlü 'ismetlü Beyhan Sultan aliyyetü's-şân hazretlerinin iradâtlarından sâbıkan kethüdaları Seyyid Abdullah Efendinin zimmetinde olan otuz dört bin beş yüz kuruş matlûbları Efendi-i mûmâ-ileyhden tamamen tahsîl ve Sultan-ı müşârün ileyhâ hazretlerinin hâlâ kethüdâları tezkere-i evvel Ârif Efendi kulları ma'rifetiyle sarraflarına teslim olunmağla meblağ-ı mezbûru teslimini müş'ir sarraf-ı mezbûrun verdiği bir kıt'a tahvil huzûr-ı hümayunlarına arz olundu. Bundan mâ'dâ kethüda-yı sâbık mûmâ-ileyh Seyyid Abdullah Efendinin bundan akdem uhdesine hüccet ettirdiği Cısr-i Ergene kazasına tâbi' Beğendik nâm bir kıt'a çiftliğin dahî sultan-ı müşârün-ileyhâ hazretlerinin iltimâsı ve şerefrîz-i sudûr olan hatt-ı hümayun-ı şevket-makrûnları mestûr emr ü ferman-ı cihan-bânileri üzere bedel-i ma'lûm mukâbili mûmâ-ileyh Seyyid Abdullah Efendinin ferâğ ve kasr-ı yedinden müşârün-ileyhâ hazretlerinin uhde-i aliyyelerine hüccet ettirilmekle cedîd ve atîk hüccetler mantûk-ı hümayûnları buyrulmak için ma'rûz-ı huzûr-ı şâhâneleri kılındığı ve mûmâ-ileyh Seyyid Abdullah Efendinin bir mahalle nefy ü iclâsı husûsu dahî hatt-ı hümayûnlarında emr ü fermân-ı şâhâneleri buyurulmuş olmağla mûmâ-ileyh 'alilü'l-mîzac ve müşrif-eskâm-ı mütenevvia olduğundan Bursa'ya nefy ü iclâsı için emr-i şerîf isdâr olunacağı ma'lûm-ı hümayûnları buyurulduktan emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindir.

Ma'lûm olmuştur. Senedler Ârif Efendi'ye teslim oluna.

Hatt-ı hümayûn:10098 (1211 h.)

Belge:11

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim

Merfu'ül-vezâre Zihne'li Hasan Paşa rütbe-i vâlâ-yı vezârete nâil olmazdan mukaddem Zihne'de a'yânlık ve mültezimlik ile me'lûf olub rütbe-i vezâreti ihrâz etikten sonra a'yânlık ve mültezimlik şöyle dursun sâkin olduğu mahalde mademki kendüye bâ-fermân-ı âli bir madde havâle olunmaya hûd-be hûd memleket umûruna ve duâya mesâlihine müdâhale etmemek ve mukâta'at ve zeâmet ve timar değil âherin bayağı iki dönüm bir tarlasını iltizâm eylemek sevdasına düşmemek ve hânesinde kendi vakarıyla ikâmet ve mutasarrıf olduğu çiftlikleri ve mukâta'âtı hâsılatıyla kana'at eylemek lâzım ve müşârün-ileyhin bundan akdem vezâreti ref' olundukta Midilli cezâresinde ikâmeti irâde ve ol bâbda emr-i şerîf isdâr olundukda emr-i şerîfe itâ'at ile cezâre-i mezkûreye azîmeti muktazî iken hîlesinden nâşî ol vakit sûret-i zâhirede illet-i mizacını beyân ve inhâ ve bakiyye-i ömrünü memleketinde 'ıyâl ü evlâdı yanında geçirmek üzere vilâyeti olan Zihne'de kendi hânesinde ikâmetine müsâade -i 'aliyye erzân buyurulmasını istid'a etmiş olduğundan vazîfesi olmayan umûra dahl etmemek şartıyla eğerçi istid'âsına müsâade buyurulmuş olub lâkin müşârün-ileyh her ne kadar ihtiyaçtan berî ve servet ü yesârı zâhir ve celî ise

dahî tama' ve irtikâbı gâlib olmağa Zihne'ye varub ikâmet eyledikten sonra temâruz edüb ol tarafa âmed-şüd eden devlet-i aliyye hademesine bir cânibden 'illet-i marazını izhâr ve bir taraftan dahî adetlerini ele alub gâh hafî ve gâh celî refte refte vilâyet umûru ve re'âyâ maslahatlarına karışarak a'yânlık ve Zihne kazasında kâin mukâta'at u zeâmet ve timar ve evkaf kararlarının a'sâr u rüsûmuna ashâbının rızâsı olmayarak fuzûlî müdâhale birle mültezimlik vesâilini istihsâl ve kendüye lüzumu yoğ iken mücerred mültezimîn ve re'âyâ ve saireyi ehâfe zımında sekbanlar beslemeye ibtidâr eylediğini ve ol cânibden tevârüd eden mevsûku'l-kelam bâzı hademe-i devlet-i aliyye kullarından bu esnâda çâkerleri bi'l-istifsâr tashîh u tahkîk eylediğinden başka ol tarafta nân-pâreye mutasarrif dergâh-ı âlî gediklilerinden bazı kulları rikâb-ı mu'alla- elkâb cihandârîlerine ve dîvân-ı âliye arzuhaller takdîm ve müşârün-ileyh o misillü nân-pârelerini bunların irsâl eyledikleri mültezimlere zabt ettirmeyib kendisi fuzûlî zabt ve hâsîlâtının humusu derecesini ashâbına irâe ve mâ'dâsını kendüsü ekl ü bel' eylediğini vesâir bu kadar nân-pâre ashâbına dahî bu vechile gadre mütecâsir olduğunu tefhîm eylediklerinden ma'dâ hâlâ beylikçi-i dîvân-ı hümâyûn sâhib-i efendi kullarının zeâmeti mülhâkâtından Zihne kazasında vâkî' müstakillen kayd u berâtına dâhil Rahova nâm karyenin hudûd u sınırı vâsî' ve mâlûm ve a'sâr ve rüsûmu mütevâfir iken mukaddemlerde zeâmet-i mezkûreyi müşârün-ileyh Zihne'li Hasan Paşa iltizâm edegeldiğinden aralık aralık ba'zı mezra'a ve tarlalarını kendi uhdesinde olan civârında kâ'in Cebelce karyesi toprağından olmak üzere sahte senedâtle gasb ü zabt ve hâsîlâtının küllîcesini dahî ketm ve re'âyâsının ekserisini kendü çiftliklerine iskân itmiş olmakla iki yüz on senesine mahsûben karye-i mezkûreyi mûmâ-ileyh beylikçi efendi kulları kendi tarafından olarak zabt u ta'sîr itmek üzere emr-i şerîf isdâr ve gizli ve âşikâr müşârün-ileyh Hasan Paşa tarafından zeâmet-i mezkûre kurâsına müdâhale olunmaması için cânib-i çâkerânemden tahrîrât dahî alub tarafından mültezim nasb eylediği kimesne ile ol cânibe tisyâr etmiş iken müşârün-ileyh Hasan Paşa sâdir olan emr-i şerîf ve tenbihname-i çâkeriyi ısgâ itmeyüb mültezim-i merkûmu zikr olunan Rahova karyesinde üzerine taslît eylediği sekbanlara göz hapsine aldırıldığını ve bu vechile mültezim-i merkûm zeâmet-i mezkûre hâsîlâtını tashîh u tahkîk idemediğinden başka kendi hâlini bildirmek için bu cânibe sarf-ı vahid tahrîrine liyâkatı olmadığını ve bu hal üzere ol tarafta mütehayyir ve sergerdân kaldığını bu esnada ol cânibden vürüd eden bazı erbâb-ı vukûf hasbîce ifade etmeleriyle mûmâ-ileyh beylikçi efendi kulları o misüllü erbâb-ı vukûfun ifadelerini kaleme alub takrîr takdîm ettiğinden gayri müşârün-ileyhin gerek mûmâ-ileyh beylikçi efendinin zeâmetine ve gerek sâir yedi sekiz yüz neferden mütecâviz nân-pâre ashâbının mukata'ât u zeâmet ve ve timarları kurâsına ve îrâd-ı cedîd-i hümâyûn tarafından irâde olunan mukâta'a hâsîlâtına vâkî' olan müdâhalesinin keyfiyetini ve re'âyâ fukarâsını aralık aralık tecrîm etmekte olduğunu mübeyyin sâir bazı erbâb-ı vukûfun dahî başkaca takrîrleri kaleme alınib bundan başka rubu' hissesi el-hâleti hâzihî îrâd-ı cedîd-i hümâyûnlarından zabt olunan Tahyanos mukâta'asıyla Dîrnar? vakfı ve Marmaracık mukâta'ası beynlerinde vakî gölde sayd olunan balık için göle

kadîmden hudûd tayin olunmuşken müşârün-ileyh Hasan Paşa Marmaracık mukâta'asının bir hissesine mutasarrıf ve sâir hisseler uhde-i iltizâmında olmağla ihtiyaçdan berî olub memleketinde 'yâl ü evlâdıyle ikâmet eylemesi hakkında inâyet bilmek lâzım iken tama'- hâme tab'iyet ü ta'annüd ve nefsâniyet sebebiyle hudûd-ı kadîmeye riâyet etmeyib gölde sayd olunan mâhînin cümlesini Marmaracık mukâta'ası tarafından zabt eylemek üzere Tahyanos mukâta'a sına ve Dirnar vakfı tarafına gadre tasaddı ve Tahyanos mukâta'ası tarafından sayd-ı mâhî için hudûdu dahiline çıkan kayıkları sekbanlar ta'yini ile men' ettiğini ve böyle gavga ve niza'lar peydâsından hâli olmayacağını irâd-ı cedîd defterdârı Reşid Efendi kulları dahî bir kıt'a takrîr ile iş'âr u beyân etmekle terâküm eden sâlifü'z-zikr takrîrler ve arzuhaller manzûr-ı şâhâneleri buyurulmak için takımıyla huzûr-ı şâhânelerine arz olundu. Müşârüileyh a'yânlık ve mültezimlikten ferâğât ve kendi servet ü yesarına kanâ'at ve nân-pâre ashâbının mukâta'a ve zeâmet ve timarlarına fuzûli müdâhaleden keff-i yed ve mübâderet eylemesi için her ne kadar nush u pend olursa müfid olmayub tahkik olduğuna göre Zihne kazası reâyasının dahî müşârün-ileyhden müşâhede eyledikleri zarar u ziyândan feryadları âsumâne pey-veste olmak derecesine varmış iken aceze gürûhundan olduklarına binâen ve müşârün-ileyhden havf u haşyetlerine ibtinâen yine hakkında iştikâ ve sarf-ı tefevvühüne mecâlleri olmadı müşârün-ileyhin fimâ-ba'd Zihne'de ikameti caiz olmayub mahall-i âhere nakli derece-i vücûbe- resîde olmağla bir an evvel 'alâ eyyi hâl Zihne'den kalkub Gelibolu'ya azîmet ve anda ikâmet eylemesi için mezkûr emr-i şerîf ısdârı ve mukaddem mübâşir tayiniyle Gelibolu'ya nakli bu kadar nân-pâre ashâbının da'vât-ı hayırları isticlâbını ve reâyâ fukarâsının emniyet ü rahatları istihsâlini mûcib olacağı ve müşârün-ileyh Gelibolu'da ikâmete me'mur kılındıktan sonra oğlu kapıcıbaşı Fettah Bey dahî âherin mukâta'at u zeâmet ve timarlarına fuzûli müdâhaleden ve reâya fukarâsına evveli mertebe zulm ü te'addîye mücâseretden men' ü tahzîr olunmak lâzımeden olmağla babasının Gelibolu'ya nakli mücerred muğâyir-i rıza bu misillü etvâr-ı reddiyesinden neş'et etmekle kendüsü dahî mütenebbih olub babası meslekine insilâkten mübâ'adet ve hilâf-ı şer'-i şerîf ve menâfî'-i rıza-yı âli âherin nân-pârelerine ta'arruzdan ve fukarâ-yı ra'iyete tasallut ve ta'addîden mücânebet eylemesi bâ-tahrîrât-ı ber-vech-i te'kid tenbîh ve tehdîd olunmak iktizâ edeceği ve huzûr-ı hümayûnlarına arz olunan arzuhal ve takrîrlerin tafsîli mütâla'alarından karîn-i ilm-i pâdişâhaneleri buyurulacağı muhât-ı ilm-i mülûkâneleri buyuruldukta ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindedir.

Takrîr mûcibince tanzîm oluna.

Hatt-ı hümayûn: 10273 (1210 h.)

Belge:12

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim

Sadrazamları tahrîratından beri Kıbrıs'da menfâ olan Hasan Efendi kullarının ıtlâkı istid'âsı olmakla kâ'ime-i mezkûre merfu'-ı 'atebe-i 'ulyâları kılınmakla Âsitenede menziline ikâmet şartıyla babasının hayat ve memâtı nâma'lûm olduğuna hürmeten ve sadrazam kulları iltimâsına müsâ'areten ıtlâkı karîn-i is'âf-ı şâhâneleri buyurulursa ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindedir.

Hocalığı ibka olmamak ve umûr-ı devlete karışmamak şartıyla ıtlâk oluna.

Hatt-ı hümayûn: 10461 (1210 h.)

Belge:13

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim

Müneccim-i sâni iken bundan akdem Resmo'ya nefy ü iclâ olunan Yakub Efendinin evlâd u 'iyâli afv u ıtlâkı ricasıyla semâhatlu Şeyhülislam efendi dâîlerine takdim-i arzuhal ettiklerine binâen efendi-i müşârün-ileyh dâîleri dahî hâk-pâ-yi şâhânelerinden mücerred bir istizân için arzuhallerini taraf-ı çâkerâneme göndermeleriyle merkûmun nefyi bâbında sâdır olan emr-i şerîfin kaydı bâlâ-yı arzuhâle ihrâc ettirilib ma'rûz-ı 'atebe-i ulya-yı mülûkaneleri kılındı. Manzûr-ı âlîleri buyuruldukda ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindedir.

Olmaş

Hatt-ı hümayûn:10534 (1205 h.)

Belge:14

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim

Harem-i şerif-i nebevî kâtibi olub bundan akdem kitâbeti ref' kendü Rodos cezâiresine nefy ü iclâ olunan Hâfız İbrahim'in hâlâ Medine-i münevverede olan vâlidesi ve 'iyâli ve iki nefer kerîmeleri gönderdikleri arzuhallerinde ıztırab-ı hâl ü perişanlıklarından bahisle hallerine merhameten merkûmun afv u ıtlâk olunmasını istid'â ve istirhâm ederler. Mezkûrun nefyi bâbında sâdır olan emr-i âlîşanın kaydı ihrâcıyla arzuhalleri takdim-i hâk-pâ-yi şâhâneleri kılınmağla manzûr-ı hümayûnları buyuruldukda ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindedir.

Şeyhü'l haramın ve Medine kadısının arzları yoğ iken sair arzuhaller ile ıtlâk olur mu cevab veresin.

Hatt-ı hümayûn: 10563 (1203 h.)

Belge:15

Kadırga limanında Bostancıbaşı mahallesi sakinlerinden Mehmed nâm

kimesne mahalle-i mezkûre sekenesinden ehl-i ırz bir hâtuna musallat ve hekt-i ırz sevdâsında olmağla çavuş mübâşeretiyile Midilli cezâresine nefyi için fî evâsıt-ı Zilka'de (1)206 tarihinde emr-i âlî yazılmıştır.

Vusûlünü müş'ir i'lâm gelmiştir.

Tophaneli Seyyid Hâfız Süleyman ve Hoca Paşalı Seyyid Süleyman şahid-zôrluk töhmetiyile Midillü cezâresine çavuş mübâşeretiyile nefyleri için fî evâsıt-ı Zilka'de (120)6 tarihinde emr-i âlî yazılmıştır.

Vusûlünü müş'ir i'lâm gelmiştir.

Fî'l-asıl Lârende ahâlisinden olub Âsitâne'de ikamet üzere olan Hacı Ali ihtilâl-i kazaya bâdî harekâtı bi-l-i'lâm inhâ olunmağla çavuş mübâşeretiyile Bozcaada'ya nefyi için fî evâil-ı Zilhicce (120)6 tarihinde emir yazılmıştır.

Vusûllerini mübeyyin i'lâm gelmiştir.

Karaman eyâletlüsünden on beş nefer eşirrâ bî-edebâne hareket ve yoklama hususunun ta'tiline cür'etleri hasebiyle kapu kethüdası mübâşeretiyile Bozcaada'ya nefyleri için fî evâil-i Muharrem (120)7 tarihinde emir yazılmıştır.

Vusûllerini mübeyyin i'lâm gelmiştir.

Eyâlet-i Karaman'ın yoklaması emrine mugâyir-i rıza harekete cesâret eden Seyyid Receb ve Boşnak oğlu Ahmed ve Kırşehirli çeri başı oğlu Süleymanın li-eclî't-te'dîb Bozcaada cezâresine nefyleri için fî evâil-i Muharrem (120)7 tarihinde emir yazılmıştır.

Vusûlünü müş'ir i'lâm gelmiştir.

Başalı Ali Âsitânedeki Hakîm Çelebi Medresesinde sirkat töhmetiyile ahz ve çavuş mübâşeretiyile İzmir'e nefyi için fî evâsıt-ı Cemaziyelâhir (120)7 tarihinde emir yazılmıştır.

Vusûlünü müş'ir i'lâm gelmiştir.

Eyâlet-i Karaman'ın erbâb-ı timarından Abdullah terk-i hizmet-i merfu'ı timarı iddiasıyla rikâb-ı hümayuna arzuhal verdiğine mebnî çavuş mübâşeretiyile Bozcaada'ya nefyi için fî evâil-i Safer (120)7 tarihinde emir yazılmıştır.

Vusûlünü mübeyyin i'lâm gelmiştir.

Sultan Mehmed civarında küçük Karamanda berber Seyyid Ahmed bir sabîyi ayardub hânesine götürmüş olmağla te'dîben çavuş mübâşeretiyile Bozcaada cezâresine nefyi için fî evâsıt-ı Safer (120)7 tarihinde emr-i âlî yazılmıştır.

Vusûlünü mübeyyin i'lâm gelmiştir.

Cebeci neferâtından Kemahlı Mehmed'in hilâf-ı rıza hareketi cebeci başı tarafından inhâ olunmağla ocaktan mübâşir ma'rifetiyile Limni Kalesine

Kal'abendi için fi evâsıt-ı Rebiülâhir (120)7 tarihinde emr-i âlî yazılmıştır.

Kal'abendini mübeyyin dizdârın arzı gelmiştir.

Hatt-ı hümayûn: 12319 (1207 h.)

Belge:16

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velîni'metim efendim

Halef ü selef beyninde bazı münâza'a tekevvününden nâşi tevellüd eden erâcîf ü fesâdın def'î için Boğdan voyvodası sâbık Aleko ile kapı kethüdalığı hizmetinde bulunmuş olan Kostaki hânelerinde tescîn ve Hançerli oğlu dahî nefy ü iclâ olunmak husûsuna mukaddemâ irâde ta'alluk edib ba'dehü voyvoda-i mersûm ile Kostaki'nin fimâ-ba'd 'ırz u edebleriyle ikâmet etmek üzere mahbûsiyetten halâslarını halâ Eflak ve Boğdan kapu kethüdâları takrîr takdîmiyle istid'a etmekten nâşi ol bâbda şeref-rîz-i sūdûr olan hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn mûcibince mersûmânın sebîlleri tahliye olunub ancak mesfûr Hançerli oğlu zuhûr-ı irade-i şâhânelerinden havf u vesveseye tab'iyet ile firâr etmiş olduğundan orada burada ihtifâ-i geşt ü güzârı tezâyüd-i kıl ü kâl ve erâcîfî mûcib olacağı zâhir ve bu def'a anın dahî itlâk-ı istid'asını hâvî kapu kethüdâları mersûmlar takrîr-i takdîm etmeleriyle itlâkı ele geçmesini müstevcib olacağı bâhir olmağla zikr olunan takrîr merfu'-ı pişgâh-ı şevket-destgah-ı mülûkâneleri kılındı. Hâric-i hadd-i raiyyet olacak vaz' u harekete cesâret etmemek ve ırz u edebiyet olmak üzere mersûmun dahî itlâkı muvâfık-ı irâde-i sâmiyeleri olur ise bu vesile ile meydana çıkmış olacağı ma'lûm-ı âlîleri buyruldukta emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindir.

Müsâ'ade oluna

Hatt-ı hümayûn: 12501 (1218 h.)

Belge:17

Hanya ve Resmo sancakları mutasarrıfı Osman Paşa kullarının kâimesidir.

Devletlü saâdetlü âtufetlü re'fetlü seniyyü'l-himem sultânım hazretleri

Resmo kal'ası sâkinlerinden olub bundan akdem hasbel-iktizâ Anabolu kal'asına nefy ü irsâl olunmuş olan Kara Kâhyâ Ahmed Ağanın Dimetoka Kal'asına nefy ü iclâsı hususuna irâde-i seniyye ta'alluk edüb ol bâbda sâdır olan fermân-ı celîlü's-şân ocâğ-ı âmire cânibinden merkûmun isâline memûr buyurulan çavuş mübâşeretiyile kal'a-i merkûmeye vürûdunda kemâl-i hîlesinden nâşi bahren i'zâmını tasmiim ve bir kayık isticâr eyleyüb mübâşiriyile ma'an irkâb ve Çamlıca adasına vürûdlarında mübâşir-i merkûmu itmâ' u tağfil ederek bertakrîb def-i kaydına düşüb hasbel-beşeriye merkûm dahi tama'- hâma tab'iyet ile cezîre-i mezkûrede merkûmu bırakıb hilâf-ı emr ü rızâ harekete mütecâsir

olarak âzim ü râhî oldukda der-‘akab bir kayık tedârik eyleyib Resmo kal‘asına seksen mil mesafe Safron Cezîresine vürûd ve Türkî ve Rûmî kağıtlar irsâliyle fitne ve fesada sâ‘î olduğundan başka Der-‘aliyye cânibinden ba‘zı üzerlerine lâzım olmayacak mahallerden ‘afv u ıtlâkın va‘ad buyruldu emr-i âlî gelmek üzeredir deyu îâne sûretlerinde birkaç kıt‘a tahrîrât gelmiş olduğundan zâtında merkûz olan habâseti icra ile hîle vü hud‘ata gûnâ-gûn izhâr ve bugün yarın ‘afv u ıtlâkım gelüb şöyle olacak böyle olacak deyu karihasından envâ‘-ı gûnâ ekâzib kelimât ve bî-meâl havâdisât şâyi‘ ederek cezîre-i mezkûrede meymene ve meysere geşt ü güzâr ile îkad-ı nâire-i fesad ve ihtilâl-i nizam-ı bilâd hususlarına ikdam-ı tâm etmiş ise de kendüye ‘avânelerinden gayrı tab‘iyet ider bulunmayub ve ba‘dehû cezîre-i merkûmeden kıyâm ve çend nefer firârîler ile Patnos cezîresine gidüb anda dahî türlü türlü tezvîrât izhârında iken bir müddet ikâmetinden sonra tekrâren ocağ-ı âmire cânibinden bâ-emr-i âlî memûr buyurulan yazıcı el-hâc Yüsuf ve bir nefer çorbacı cezîre-i merkûmeye vürûd ve tesâdüf eyleyib irâde-i şâhâne kendüye tefhîm olundukta ‘afv u ıtlâkım emri gelmek üzeredir deyu cevâb ve Hanya ve Resmo firârîlerinden on nefer kadar başında eşhâs-ı erâzil olub merkûmân kuvvetlerinin cebrü’l-hâme adem-i kudretleri hasebiyle bi’z-zarûrâniye isâle ve üslûb-ı hâkimâne ile fırsatı nezâresinde iken merkûmun dimağı dâima fesâd üzere olduğuna mebnî tâgyâne hareket ile cezîre-i merkûmeden kalkub tekrâren Santron adasına vürûd ve etrâf u eknâfa kağıtlar irsâl eylemiş ise de bâ-avn ü inâyet hazret-i bârî ve yümn-i teveccüh-i cenâb-ı cihândârî ve himmet-i pür-miknet-i hazret-i veliyyü’n-ni‘me mukârenetiyle bir taraftan hevâdar bulamayub ba‘dehû mübâşir anı mağlub olarak bir kayığa ırkab ve Küçük Çuka adasına gidüb bir müddet ikametinden sonra za‘m-i fâsidince her ne gûnâ mülâhaza eylemiş ise kimseye ifşâ etmeyerek bir kayığa ırkâb Girid muzâfâtından nihayet cezîre-i merkûmede vâki‘ Grambosa ta‘bîr olunur nâm-ı mahal nev‘imâ hâlî olduğundan gelüb ihtifâ ve avânelerini cem‘ ve derûn-ı habâset-meşhûnundan muzmer olan fesâdı icrâ dâ‘iyesiyle gelür iken bundan mukaddem Hanya ve Resmo sancaklarında vâki‘ iskelelere firârî ve eşkiyâ makûlelerinin vürûdlarında bilâ-âmân ahz ü girift ve tarafımıza ihzâr eylemeleri tenbîhâtıyla gereği gibi sedd ü bend olunmuş olduğuna mebnî mahall-i merkûmeye çıkamayub Eski Sûde nâm mahalle hafıyyeten vürûdlarında Sûde ahâlîsi sefine-i merkûmenin üzerine varub suâl eylediklerinde merkûm u mübâşirân ve on nefer firârîlerin muhtefî oldukları ma‘lumları olub kayık-ı mezkûru cebren Sûde kal‘ası limanına celb ve dümenini ahz ve merkûmini ihrâc u hıfz eylediklerini tarafımıza arz u inhâ eylediklerinde mübâşirânı tarafımıza celb ve merkûm avâneleriyle kal‘a-i merkûmede habs ettirilmiş olub vukû‘-ı hâlî cânib-ı devlet-i ‘aliyyeye arz u inhâ olunmak tasmîm-gerde-i senâverânem olmuş ise de Girid cezîresinden teb‘îdi behemehal müstehak görülüb mübâşirân-ı merkûmâna Enderun başçavuşumuz kulları beş altı nefer âdem ile terfik ve Resmo sefâininden mahsûsan bir bir sefine istîcar ve kaviyyül-kefilî ve bir nefer hizmetkârıyla infazı emri için mahall-i menfâsına irsâl olunmuş olduğu beyânı vesîle-i tecdîd-i kabâle-i senâverânem olmuşdur. İnşallah u ta‘âlâ ledî’s-saîd usûl-i keyfiyet ma‘lûm-ı zevkileri buyuruldukda

merkûmun etvâr u evza‘-ı nâ bercâsı çend defa arz u inhâ olunmuş olub bu makûle mefsedetkârların i‘dâm ve izâleleri tathîr-i memleket ve ta‘mîr-i kulûb-ı ra‘iyyet ve sâir şekâvetkârlara ibret olacağı dûş u celî olmağın husûs-ı mezkûr devletlü inâyetlü merhametlü velî-ni‘met-i bî-minnetim efendimiz hazretlerine ifâde ve inhâ buyurulub her halde emr ü irâde-i ‘aliyyelerine mevkûf bir mevâd olmağla ber-minval-i muharrer sarf-ı... himmet-kerîmâneleleri mütemennâ ve menûat-ı mürüvvetleridir. Gurre-i Safer 230

Hatt-ı hümâyûn: 13716 (1230 h.)

Belge:18

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni‘metim efendim

Şekerci esnafının bu defa rikâb-ı kamyâb-ı hüsrevânelerine takdîm eyledikleri arzuhalde şerbetci esnafı ile ikisi bir olub tevzi‘leri dahî bir verilmekle ehadühümâ âherin metâ‘ını fûruht eylemek üzere ihzâr-ı bey u şîrânın men‘î bâbında mukaddemâ şeref-yâfte-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı übhet-makrûn-ı şâhânenin te‘kîdi ibâdullahın nef‘ini mûcib olduğı beyânıyla tarafeyne verilen evâmîr kuyûdu ba‘del-ihrac yedlerinde olan emr-i âlînin ibkâsını istid‘â ederler. Zikr olunan Şerbetci ve şekerci esnafı beyninde müddet-i vâfireden beri nizâ‘ hudûs edib fasıl-pezîr olmadığından mukaddemce huzûr-ı lâmi‘ün-nûr-ı hüsrevânelerine arz olundukta ol bâbda şeref-efzâ-yı sudûr olan hatt-ı şerîf-i şevket-redîflerinde cennet-mekân-ı firdevs-âşiyân vâlid ü mâcidleri efendimiz zaman-ı adâlet-iktirânlarında esnaf-ı mezkûrenin nizamları ne vecihle ise yine öylece tanzîm olunması emr ü ferman-ı şâhâneleri buyrulmuş olmaktan nâşî nizam-ı sâbıkları kaydı suâl olundukta avân-ı mezkûrede akîdeci ve şerbetci başka başka olub birinin metâ‘ını âheri fûruht eylememek ol vakitte karargîr olan nizamlarından idiğı der-kenârdan müstebân olduğuna binâen ber-mûceb-i hatt-ı hümâyûn nizam-ı sâbık-ı mezkûr müceddeden rabt u te‘kîd birle fîmâ-ba‘d yekdiğlerinin san‘at ve metâina müdahale eylememek üzere tarafeyne başka başka evâmîr-i şerife itâ olunduğundan ma‘adâ ihzâr-ı bey‘ u şîrânın meninden berü şekerci esnafı dahi şerbetci esnafının imâl eyledikleri şerbet ve reçel misillü eşyâyı tabh u fûruht edegeldikleri cihetten el-hâleti hâzihî Ramazan-ı şerîfin takarrübü hasebiyle ibâdullahın iştirâ edeceğı eşriye ve reçeli zikr olunan şekerciler dahi tehiyye etmiş olub bu def‘a te‘kid olunan nizam şerbetci esnafının iddialarına muvafık olduğundan şerbetciler şekerci esnafı yedinde bulunub ber-muktezâ-yı nizam taraf-ı vâhîdden fûruhtu için şerbetcilere devri iktiza eden metân bahasıyla ahzi ve lazım gelen esmânının tamamen edasında cevr ü eziyet misillü harekâta teşebbüs edecekleri beynlerinde derkâr olan münâza‘adan nümâyân ve bu takrîb şekercilere gadr vukû‘ı lâzım gelüb zaman-ı meyâmin-nişân-ı mülûkânelerinde kimesneye gadr vukû‘una rıza-yı âlîleri dah olmadığı zahîr ü âyân olduğuna binâen şekercilerin dükkanlarında tehiyye etmiş oldukları ne miktar eşribe ve reçel vesâir şerbetcilere reddi iktiza eden eşya var ise ibâdullahı fûruht edecekleri baha ile râyic-i vakt üzere tamâmen şerbetcilere

nakl ü teslim ve iktiza eden esmâni dahî bilâ-taallil kâmilin tahsîl ü tetmîm olunmak üzere mu'temed ve mütedeyyin bir kâtib ta'yini zımnında İstanbul kadısı efendi dâîlerine fermân-ı âlî tasdîr ve bâbîâlidin dahî çavuşlar emîni katibi mezkûra tefrîkan ta'yîn olunub bu vechile kat'-ı niza'a mübâderet olunmuşken şekerci esnafın beyne ehadühümâ âherin metâmı fûruht etmek merâmını tervîc zımnında rikâb-ı kâmyâb-ı hüsvânelerine tekrar arzuhal takdîm eylemeleri mücerred ta'cîz ve bî-edebâne hareket kabilinden olmaktan nâşî içlerinden muharrik olunanları ahz ve li-eclit-te'dîb Bozcaada'ya nefy ile bazıları ihtifâ etmiş olduğundan anlar dahî taharrî ettirilmekte olub şekerciler hakkında bu vechile vâkî' olan muâmeleyi şerbetci esnafı ittihaz-ı fırsat ile kendülere devr olunacak sâlifül-beyân eşyada eza ve ta'allül birle şekercilere gadr etmemek için vechi meşrûh üzere İstanbul kadısı efendi dâîleri tarafından tayîn olunan kâtibe ve gerek çavuşlar emînine tenbîh ve te'kîd olunmağla bu hususun rikâb-ı kamertâb-ı hüsvânelerine arz u takdîmi tasrî'-i sîrr-i devlet-efserları kâbilinden olub ancak rikab-ı humâyûnlarına sâlifüz-zikr arzuhalin takdîmine mebnî sûret-i nizamları arzuhal-i mezkûr üzerine kaydından ihrâc birle mücerret manzûr-ı mekârim-mevfûr-ı mülûkâneleri buyurulmak için ma'rûz-ı huzûr-ı humâyûnları kılındığı muhât-ı ilm-i âlem-eda-yı şâhâneleri buyuruldukta emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindedir.

Bir dahî rikâbı ta'cîz ettürmeyüb bu makûle şeylere gâyet dikkat oluna.

Hatt-ı hümayûn: 13941 (1218 h.)

Belge:19

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim

Kuban hânı sâbık Baht Giray Hânı semt-i menfâsına isâle me'mûr mübâşiri kapucı başı Yeğen İbrahim Ağa kulları bu def'a avdet ile Kandiye muhâfızı vezir Hasan Paşa kulları tarafından getirildiği mektub ve tahrîrât-ı sâire hulâsâ ettirilip huzûr-ı şâhânelerine arz olundu. Kandiye muhâfızı müşârün-ileyhin mektub-ı me'eli Hân-ı müşârün ileyhe mâh-ı Zilhicce'nin on ikinci günü Kandiye'ye vâsıl olmağla münâsib bir konak tahliye olunub ikamet ettirildiği beyânından ibaret idüğü malûm-ı âlileri buyuruldukta ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindedir.

Manzûrum olmuştur

Hatt-ı hümayûn: 14536 (1206 h.)

Belge:20

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim

Merfû'ül-vezâre turunczâde Süleyman Paşa müddet-i vâfirenden beru İstanköy cezâresinde ikamet üzere olmağla cezâre-i mezkûrede muzâyaka ve sefâletinden bahisle vilayeti olan Karahisar-ı Sâhibde ikâmetine ruhsat-ı seniyye erzân buyurulması istid'âsını şâmil tahrîrâtı geldikte Karahisar'da ikâmetinde bâzı mahzûr melhûz olduğu geçenlerde kendüye iş'âr olunmuşdu. El-hâleti hâzihî paşa-yı mûmâ-ileyhden yine bir takım tahrîrat tevârüd edüb cezire-i merkûmede kendisinin ve Karahisar'da 'iyâl ü evlâdının muzâyaka ve ızdırâbı derece-i kemâle resîde olduğunu Karahisarlı öteden berü kendüden hoşnûd olmalarıyla Karahisar'a vürûdunu bu defa i'lâm ve mahzar ile istid'â eylediklerini ve bu cihetle Karahisar'a naklinde mülâhaza olunan mahzûr mündefî' olduğunu beyân ile hakkında merhamet ve şefkat buyrulması niyâz ve istirham eylediğine binâen gelen tahrîratı ve Karahisar-ı Sâhib tarafından vârid olan i'lâm ve mahzar hulâsa ettirilip arz olundu. Paşa-yı mûmâ ileyhın Karahisar'a naklinde mukaddem mülâhaza olunan mahzûr ol vakit Karahisarî Ahmet Paşa hayatta olub Karahisar tarafında alâkası olmağla şayet bâzı kesân i'vâ ve tahrik ile beynlerinde tahrîren bir gûne niza' tahaddüs eder mahzûru idi. El-hâleti hâzihî mûmâ ileyh Karahisarî Ahmed Paşa fevt ve mahzûr-ı mezkûr tabiatıyla bertaraf olub fil-hakika mûmâ-ileyh Turunczâde Süleyman Paşa'nın cezâre-i mezkûrede müzâyaka ve sefâleti der-kâr ve vaktiyle Karahisar'a nakl olunur anda olan medâr-ı ma'âşıyla geçinür deyu bundan akdem emsâline ma'âş ta'yîn olundukta buna ta'yîn olunmadığı âşikâr olmağla zinhâr u zinhâr vilayet umûruna vazîfesi olmayan mevâdda karışmamak ve kendi hânesinde ikâmet ve medâr-ı ma'âşıyla taayyüş ve devâm-ı ömrü şevket-i şâhâneye muvâzabet ve hilâf-ı rıza hareketten mübâ'adet eylemesi alâ vechi't-te'kid taraf-ı çâkerîden mektub ile kendüye iş'âr olunmak üzere Paşa-yı mûmâ ileyh kullarının vilâyeti olan Karahisar-ı Sâhibe nakli hususu muvâfık-ı rey-i şâhânelerine ise iktizâ eden emr-i şerîfi isdâr ve tarafına tisyâr olunmak lâzım geleceği ma'lûm-ı âlileri buyurulduktan emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindedir.

Trş u edebiyale oturmak şartıyla ruhsat verile.

Hatt-ı hümâyûn: 14704 (1212 h.)

Belge:21

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim

Cizre başbuğu ve Trablusşam beylerbeyisi mîrmirândan Hasan Paşanın te'diye-i emvâl-i mîrîyede hatt-ı hümâyunlarıyla muvaşşah şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı âlişâna muhalefetine ve mezâlîm ü ta'addiyâtının nihâyeti olmadığına dair ve 'azl ü kal'abend ile emvâl-i mîrîyenin tahsîli ve yerine Kandiye muhâfızı vezir Hüseyin Paşa'nın nasbı maddesine ve sâir husûsâta mütedâir arz olunan takrîr-i çâkerî bâlâsına güzel mülâhaza olunmuş takrîriniz gibi nizâm veresin lâkin İsmail Paşa vak'ası gibi olmasın ... firâr ve yâhûd âher

suret kesb eder ise gâyet infîâl ederim ahz ü habs ve zabt-ı emvâli hususlarına gâyet dikkat ettiresün deyü şerefnâme-i sudûr olan hatt-ı hümâyûnları karîn-i iz'ân-ı bendegânem olmuştur. Mülâhaza-i husrevâneleri fil-hakîka mülâhazât-ı vârideden mahz-ı kerâmet olduğu cây-ı eşkâl olmayub lakin Paşa-yı mezbûrun zimmetinde terâküm eden emvâl-i mîriyye mütekessir ve bu kadar şedîd fermanlar ve mukaddem mübâşirler gönderilmişken vermeyüb dürlü dürlü akvâl-i beyhûde ile ilerü senenin malını dahî zimmetine geçirmek fikrinde olduğu cihetle fîmâ-bâ'd hâliyle ibkâ sûretinde tahsîli müte'azzir ve Trablusşam ahâlisinin halleri mütekedder olub bu mülâhaza-i şâhâneleri mezbûr hakkında her zaman vârid olabileceği ve izâlesi havfına düşer ise firâr etmek ihtimali ağleb olduğu zâhir ve emvâl-i mîriyenin tahsîli çâresine bakılmak dahî akreb-mihândan olduğu bâhir olmâğla madde-i mezkûre bir def'a dahî mülâhaza ve mahfice mezkûre oldukta fil-hakîka def'aten ahz u habs sûretinde tevahhuş ve firâr mülâhazası derkâr ve hâliyle terkinde hasâret-i beytül-mâl bedîdâr idiği tezekkür olunarak işin bir ortası bulunmak evlâ görünmekle mukaddemce arz olunduğu üzere bir ferman Paşa-yı mezbûrun ref'i mîrmirânlığı ve kal'abend ve zimmet-i mîriyesi zımnında emvâlinin zabtı için mektûmen tasdîr ve bir ferman dahî âşikâre olarak Trablusşam ve Cidde başbuluğu âhere verildi sana dahî rü'yet-i hesâb birle zimmet-i mîriyenin edâsından sonra hâline münasib bir mansıb verilecektir ta'yîn olunan kapucu başı mübâşeretiyle hesâbını rü'yet ve te'diye-i zimmet eyleyesin tenbihâtı derciyle ısdâr olunmak ve ol tarafta olan Dârendeli hafîdi kapucubaşı gevsecik bir âdem olduğundan bu işin erbâbı olmamağla bu makûle umûru idareye muktedir sâhib-i dirâyet kapucubaşı ağalarından Diyarbekir voyvodası sâbık Şeyhoğlu İbrahim Ağa bu tarafta olmağla husûs-ı mezbûra mübâşir ta'yîn ve fermanların ikisi dahî mûmâ ileyhe verilüb evvel emirde yalnız rü'yet-i hesâb fermanını ibrâz ve kal'abend fermanını be-gâyet ihfâ eylemesi ve işin gelişine bakub eğer herifin dimâğında bir nevi firâr ve ifâ-yı zimmet-i mîriyede teretdüdü bedîdâr olur ise berveç-i suhûlet kal'abendi tedbîrini mülâhaza ve ol tarafta yerlûden mütesellim olan Mehmet Sa'îd sadâkatkâr-ı devlet olduğu rivâyet olmağla anınla hafiyeten müzâkere birle reye karar verüp ba'dehû mahfî olan kal'abend emrini ibrâz ve mezbûru kal'aya vaz' ve emvâlini zapta mübâşeret eylemesi ve herhalde merâsim-i hazm u ihtiyâta riâyet etmesi kapucubaşı-i mûmâ ileyhe etrafiyla sipâriş ve te'kid olunmak ve Trablusşam tevcîh olunacak Hüseyin Paşa'nın Cizre umûru gerüye kalmamak zımnında bir gün evvel hazırlanmasına medâr olmak için tevcîh ve memûriyet fermanı mahfice ısdâr u irsâl ve arası on ve onbeş gün miktarı güzerân ve kapucubaşının Trablusşam'a yaklaştığı nümâyân olduktan sonra Hüseyin Paşa kapu kethudâsına hil'atı olunan ilbâs olunmak ve Cezzar Paşa'ya dahî iktizâsına göre bir ferman yahut mektup tahrîr ve kapucubaşı mûmâ ileyhe teslim ve iktizâ ederse müşârün ileyhe isâl etmediği halde yanında hıfs eylemesi tenbih ü ifhâm olunmak sûretleri hatıra gelir bu sûret nezd-i şâhânelerinde dahî mutasavvib ise ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-nî'metim efendim sultânım hazretlerindedir.

Benim vezîrim

Takrîrin mûcibince tanzîm olunub etrâfıyla tutulsun.

Hatt-ı hümâyûn: 14778 (1208 h.)

Belge:22

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim

Ocakta hâlâ zağarcıbaşı olan Mehmed Ağa öteden beri müfsid ve muharrik bir adam olduğundan mukaddemâ zağarcıbaşı iken 'azl ü ref' ve ba'dehu bir aralık da Niğbolu'ya yeniçeri zâbiti nasb olunduktan sonra şimdiki yeniçeri ağası Ahmed Ağa kulları kul kethüdâlığından ağa oldukta sadr-ı sâbık Yüsf Paşa mûmâ ileyh Mehmed Ağayı Niğbolu'dan celb ve kul kethüdâlığına nasb edecek iken ocaklu mahzûz olmayacakları tebeyün ettikde zağarcıbaşını kul kethüdâlığına ve mûmâ ileyhi dahî yine zağarcıbaşılığa nasb etmiş imiş. Mukaddemâ Niğbolu'dan ordu-yı hümâyûna kul kethüdâlığı için ordu-yı hümâyûna gelmiş olması mütevâtir olduğundan hâlâ kul kethüdası olan ağa kulları mûmâ-ileyhden emin olamayub mûmâ ileyhe dahî zâtında muharrik ve müfsid bir âdem olub mukaddemce kul kethüdâlığı için gelmiş iken olamadığından şimdi zağarcıbaşılıkta tab'ında merkûz olan ifsâdı izhardan hâlî olmadığı ve ocaklu ile bir türlü imtizâc etmediği yeniçeri ağası kullarının ma'lûmu olduğuna binâen bu def'a bir kıta memhûr takrîr takdîm ve keyfiyeti beyan ile mûmâ ileyhin zağarcıbaşılıktan azl ve şimdilik Gelibolu'ya def' ü irsal ve seksoncubaşı olan Mustafa Ağa kulları zağarcıbaşı ve turnacıbaşı Hâfız Salih Ağa seksoncubaşı ve muhzır Mustafa Ağa dahî dâire turnacısı nasb olunmasını rica etmekle takrîri huzûr-ı şâhânelerine arz olundu. Manzûr u ma'lûm-ı hümâyûnları buyrulduktan takrîrde tertîb olunduğu üzere nasbları husûsuna müsâ'ade-i aliyyeleri erzânî buyrulur ise ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim sultânım hazretlerindir.

Takrîri mûcibince 'azl ü nasb eylesün

Hatt-ı hümâyûn: 14829 (1210 h.)

Belge:23

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim

Üsküdar'da mukîm olan Şerif Abdullah üç nefer câriyeleri alıb hareket ve Kartal'a doğru azîmet üzere idüğü istihbâr olunmaktan nâşî şerif-i mûmâ ileyhin bu misillü hareket âdeti olduğu ve bir adaya gönderilmekten gayri çâresi olmadığı huzur-ı hümâyûnlarına ba'de'l istîzan haseki mübâşeretiyile Limni cezîresine irsâl ve ikâmet ettirilmek bâbında emr-i şerîf isdâr olunmuştu. Ta'yin olunan Ömer haseki kulları şerif-i mûmâ ileyhi Gekboza'da (Gebze) bulub emr-

i şerîfî ibrâz ve tehiyye olunan kayığa rükûbunu beyân eyledikte emr-i pâdişâhîye her halde mutîyim ne mahalle emr olunur ise giderim. Lâkin deryadan gitmekte özrüm vardır, bir türlü sefineye rükûb etmek ihtimalim yoktur. Eğer ellerimi ayaklarımı bağlayub cebren sefineye komak irâde ederseniz ol vakit şehîd olmam iktizâ eder cevabını verdikverdiğin ve ellerinde dolu piştovlar olmağla suhûletle ahz olunamayub şerîfdir deyu cesâret olunamadığı ve elbette sefineye irkâb olunsun denilir ise ahâli-i Kıkboza'ya hitâben ferman-ı âlî muhtâc idüğün haseki-i merkûm takrîr eder deyu bostâniyân odabaşısı kulları ihbâr ve Gekboza nâibinin bir kıt'a 'ilâmını ibrâz eder. Bu sûrette şerîf-i mûmâ-ileyhin sefineye irkâbı cebre muhtac ve suret-i cebirde karşı komak lâzım gelir ise âhâd-i nâs gibi ahz ü rabt olunmak lazım gelir. Hânedân-ı nebevîden olmak mülâbesesiyle ol sûrette ahzi nârda olmak mülâbesesiyle çünkü deryâdan haf eder imiş. Karadan gitsin denilüb İzmir'e nefy olunması ve şehriyesi İzmir Gümrüğünden ta'yîn olunması muvâfık-ı rey-i sâmi ise İzmir'e bırakılmağla emr-i şerîf tasdîr ve vusûlünde bir mahalle salıverilmeyüp muhâfaza olunması derc ü tastîr ve yolda harçlık olmak için mîrîden kendüye beşyüz kuruş verilmesi ve bu vechile tanzîmi bâbında ne yüzden ferman-ı âlîleri sünûh ederse emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-nî'metim efendim sultânım hazretlerindir.

Kâimmakam paşa

İzmir'e nefy edesin ta'yinin dahî veresin lâkin bir dahî böyle kangası çıkar ise kal'aya bend ettiririm.

Hatt-ı hümayûn: 15567 (1204 h.)

Belge:24

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-nî'metim efendim

Bu defa Harbrût kazası ahâlisi rikâb-ı hümayûnlarına takdîm ettikleri arzuhalleri mefhûmunda yedlerinde olan bir kıt'a 'ilâm u defter mantûkınca hâcegân-ı dîvân-ı hümayûndan hâlâ Ergani ve Keban ma'denleri emîni Yüsuf Efendi beş yüz otuz kise akçeden mütecâviz akçemizi hilâf-ı şer'î şerîf cebren ve kahren aldı ve cem' eylediği eşkiyâyı üzerlerimize taslît eyledi dâima geşt ü gûzar ve 'iyallerimiz üzerine konub müft ve meccânen yem ve yiyecekleri alıb zulmüne tahammûlümüz kalmadı şerr ü mazarratı def' olunsun deyu inhâ ve hâlâ yedlerinde olan 'ilâm u mahzar ve defteri ibraz ederler ve Çemişgezek ve Ma'den-i Keban ve Ergani ve Çarsancak ve Palu kadıları dahî başka başka 'ilâmlarında ve Palu beği Mehmed Bey mektubunda ve ahâlisi iki kıt'a mahzarlarında mûmâ ileyh Yüsuf Efendi'nin hüsn-i hâlinden ve fukarâ u ra'iyeti himâye ve sıyânetinden ve Harbrût âyânının hilâf-ı vâki' mûmâ ileyh sû-i hâlîne dâir Der-alıyyeye arz u mahzar gönderdiklerinden bahisle arz u mahzarları ısgâ olunmayub kendüleri de'dîb olunmasın inhâ ve istid'â ederler. Husûs-ı merkûm hâlâ darbhâne-i âmire nâzırı ağa kullarından suâl olundukta emîn-i mûma ileyh her halde cânib-i mîrî ve fukarâyı sıyânet ve umûrunda

istikâmet üzere olub sû-i hâline olan arz u mahzar hilâf-ı vâki' olduğundan ve bî-hengâm emîn-i merkûmun azli cânib-i mîriye hasâreti mucib olacağından bahisle Harbrût a'yânı tarafından arz u mahzar getüren Perçençli (?) Veli Efendi ve Gönüllüoğlu Emin nâm kimesnelerin sâire ibret için Kıbrıs Kal'asına nefyi ve yâhud kayd u bend ve mübâşir ma'rifetiyle mahallerine irsâl olunmasın ağa-yı mûmâ ileyh kulları bir kıt'a takrîrle istid'â eder. Cümlesi ma'rûz-ı atebe-i şâhaneleri kılınmağla Ma'den emîni mûmâ ileyhin mezâlîm ve ta'addiyâtından sûret-i şikâyetleri ve hüsn-i hâlini mübeyyin olan tahrîrât-ı mezkûrenin hulâsası ve darbhâne-i âmire nâzırı mûmâ-ileyhin inhâsı ma'lûm-ı hümâyûnları buyruldukta her ne vechile irâde-i aliyeleri buyrulur ise emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim sultânım hazretlerindir.

Kâimmakam Paşa

Şimdilik emîn ibkâ olunub kemâkân tecessüs oluna. Zâlim ve mazlûm fark oluna tabassub ettiresin.

Hatt-ı hümâyûn: 15605 (1203 h.)

Belge:25

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim

İnebahtı müftüsü İbrahim Efendi ve İnebahtı Kal'ası topçubaşısı Mahmud nâm kimesnelerin 'iyâl ü evlâdı tarafından bu def'a rikâb-ı müstetâb-ı husrevânelerine takdîm olunan arzuhal mefhûmunda bunlar öteden beri kendi hallerinde ırzlarıyla mukayyedler iken bazı ashâb-ı ağrâzın hilâf-ı inhâlarına mebnî müfti-i merkûm Resmo Kal'asına nefy ve mezkûr Mahmud dahî Kavala'da kal'abend olunduklarından on mâhdan beri mahbûs u sefil ve sergerdân ve her halde şefkat ü inâyet-i aliyeye muhtâc ve şâyan oldukları inhâ ve merhameten ikisinin dahî afv u ıtlâkları husûsuna müsâ'ade-i seniyyeleri erzân buyrulması istid'â olunmuş mezbûrların nefiyleri bâbında sâdır olan evâmir-i şerîfenin kayıtları suâl olundukta topçubaşısı Mahmud müfti-i sâbık merkûm ile yekdil olarak reâyayı tekdîr etmiş olmalarıyla bu cünhâya mebnî merkûm Mahmud Kavala'da kal'abend ve müfti-i merkûm dahî Resmo Kal'asına nefy ü iclâ olunmaları bâbında başka başka evâmir-i şerîfe sâdır olmuş olduğu der-kenâr olduğundan başka merkûm Mahmud ber-mûceb-i emr-i âlî Kavala'ya ba'de'l-vusûl kal'abend olduğunu müş'ir i'lâm dahi vârid olmuş olmağla kayd-ı bâlâsına şerh verilmiş olduğu ve müfti-i merkûmun henüz mahalline vusûlü i'lâmı gelmemiş idüğü der-kenarlardan müstebân olmağın manzûr-ı hümâyûnları buyrulmak için der-kenarlı arzuhal 'atebe-i 'ulyâlarına arz olduğu ma'lûm-ı sâmileri buyruldukta emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim sultânım hazretlerindir.

İ'lam gelen ıtlâk olunub öbürü dursun. İ'lam gelince.

Hatt-ı hümâyûn: 15794 (1210 h.)

Belge:26

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni‘metim efendim

Yalakâbâd kadısı bir kıt‘a i‘lâmında ve ahâlîsi rikâb-ı hümâyûnlarına takdîm ettikleri bir kıt‘a arzuhallerinde Âsitâne-i aliyyede Kumkapı hâricinde sâkin yasakçı Emîr İsmâil nâm kimesne sâlifü’z-zikr Yalakâbâd havâlîsinde sâkin bazı ekrâd eşkiyasına muîn ve mücerred ânın tahrîk ve ifsâdıyla eşkiya-yı merkûme ahâlî ve fukarâya zulm ü ta‘addî ettiklerinden bahisle mezkur İsmâil ıslah-ı nefis edinceye kadar bir mahalle nefy ü iclâ olunmasın istid‘â ederler. Husus-ı merkûm sekbanbaşı ağa kullarına havâle olundukta mezkûr Emir İsmâil’in hâl ü keyfiyeti taharrî ve tecessüs olunub Kumkapı hâricinde nice müddetden beri yasakçılık hizmetinde istihdâm olduğundan bu misillü hâlât-ı merkûme mahz-ı iftirâdır deyu üç mahallenin ahâlîsi hüsn-i hâline şehâdet ettikleri ve merkûm İsmâilin kaza-i mezkûrede bir aded çiftliği olub ve birkaç sene ol havâlîyi iltizâm eylediğinden bazı kimesneler kendüye bî-vecih garaz etmeleriyle iltizâmdan keff-i yed ve çiftlikden kat‘-ı alâka etsün deyu isnâd ettikleri şeyler nefisâniyete mebnî idüğü hissolunduğun beyan ile merkûm husemâsıyla terâfu‘-ı şer‘ olunmak için sadr-ı Rum efendi dâileri huzûrunda mürâfa‘aya havâle olunmasın ağa-yı mûmâ ileyh kulları takrîr etmekle arzuhal ve i‘lâm-ı mezkûr pâye-i serîr-i şevket-masîr-i mülûkânelerine arz u takdîm olunmuştur. Manzûr-ı hümâyûnları buyrulduktan emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni‘metim efendim sultânım hazretlerindir.

Hatt-ı hümâyûn: 16151 (1220 h.)**Belge:27**

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni‘metim efendim

Güzelhisar nâibinin bir kıt‘a i‘lâmı vürûd idüb fezleke-i me‘elinde el-yevm Güzelhisar’da menfiyyen ikâmet üzere olan Rumeli kuzâtından Karaferyeli Seyyid Mahmud Sabit Efendi’nin müddet-i ikâmeti on üç mâhi mütecâviz olarak ıztırâb-ı hâlî cihetiyle akvât-ı zarûriye tedârikinde kemâl-i acz ü iftikârı derkâr ve Güzelhisar’ın vehâmet-i havası mülâbesesiyle ‘ilel ü emrâza dahi mübtelâ ve düçâr olduğundan bahisle merhameten ‘afv u ıtlâkı hususunda müsâ‘ade-i seniyye şâyân buyurulmasını ahâlî-i Güzelhisar niyâz ve istihâm etmiş oldukları inhâ olunmuş ve verilen ferman-ı âlî kaydı ledi’s-suâl mûmâ ileyh Güzelhisar’a nefy ü iclâsı bâbında mehâbet-rîz-i sūdûr olan hatt-ı hümâyûn-ı şâhâneleri mûcibince bâ-işâret-i şeyhu’l-islâmî geçen sene evâhîr-i Şabân-ı şerîfnde ferman-ı âlî sâdır olmuş ve muahharan ‘afv u ıtlâkı hususunda bir güne mahzûr olub olmadığı isti‘lâmına dâir Selânik mutasarrıfı Mehmed Paşa kullarına yazılan mektuba cevâben müşârün ileyh bu sene-i mübâreke Ramazan-ı şerîfnde vürûd eden kâimesi bâ-takrîr hâk-pâ-yi hümâyûn-ı

şâhanelerine ledil-arz mûmâ ileyhın ettiği fezâhata nazaran ‘afv u itlâkı tûzdir deyü şeref-efzâ-yı sudûr olan hatt-ı hümayûn-ı şâhaneleri meel-i münîfi emr-i şerîf-i mezkûrun kayd-ı bâlâsına şerh verilmiş idüğü divân-ı hümayûnları kaleminden der-kenâr kılınmış ve îlâm-ı mezkûr cânib-i fetvâ-penâhîden bâb-ı âlîlerine gönderilmiş olmağla hâk-pâ-yı hümayûn-ı şâhanelerine arz u takdîm kılınmağın ol bâbda ne vechile irâde-i seniyye-i mülûkâneleri müte‘allik olur ise emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni‘metim efendim sultânım hazretlerindir.

Benim vezîrim

İş bu takrîrin manzûr-ı hümayûnum olmuştur. Sübbânallah bu adamın mebnî-i şerr olduğu fezâhat meydanında durur iken bir de ‘afvı için taraf-ı hümayûnuma arz olunuyor. Artık Selânik mutasarrıfı müşârün-ileybin mukaddemki inhâsı üzere fîmâ-b‘ad ümmet-i Muhammedin düşmeni olan gâvurları ta‘accüb etmemek ve umûr-ı vilâyete karışmamak şartıyla ‘afv u itlâk oluna.

Hatt-ı hümayûn: 16437 (1238 h.)

Belge:28

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni‘metim efendim

Beyaz üzerine şeref-efzâ-yı sudûr olan hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn-ı şâhaneleri meel-i münîfide Kütahya’ya nefy ü iclâsıyla emvâlinin zabt olunması dünki gün takrîr-i ‘abîdânemle istîzan olunub icrâsına irâde-i seniyye-i mülûkâneleri sudûr buyrulan Edremit voyvodası Mürîdoğlu eski habîslerden olmağla i‘dâmı çâresine bakılmak üzere şimdiden gizlice emri isdâr olunarak muhallefâtına me‘mûr olan Şakir Bey kullarına verilmek ve yâhud vechi âher ile icrâ olunmak şıkları kethüda-yı çâkerî ağa ve reis efendi kullarıyla hafice müzâkere ve ser-rişte olunmamağa ihtimâm olunması ve merkûmun bu tarafta olan üç nefer adamları dahî ber-takrîb ahz ü habse mübâderet kılınması emr ü ferman buyrulmuş olmağla mantûk-ı münîfi rehin-i iz‘ân-ı ‘abîdânem olmuştur. Vâkıa merkûm eski habîslerden olarak bu defaki fezâhatının üzerine kedisine ne gûne muamele olunacağına kulak tutub kuşkuda olması melhûz ve bu cihetle evvel emirde nefy irâdesinden başka muamele vehmine düşecek olur ise firâr ve kendisini tâhliş dâ‘iyesine tasaddî etmesi muhtemel olduğuna binâen şimdi tûz elden fakat Kütahya’ya nefy ü iclâsını hâvi âdî sûretle yazılan emr-i âlî bir dirâyetkâr çavuş mübâşeretiyile bu gün ihrâc ü iz‘âm ve merkûmu hüsn-i sûretle Edremit’den kaldırıp menfâsına götürmesine dair vesâyâ-yı lâzıme çavuş-ı merkûma şöylece tenbîh ve ifhâm olmuş olmağla gerek zabt-ı emvâli ve gerek i‘dâmı hususlarına dâir fermanlar dahî zinhâr bir gûne ser-rişte ve emâre sûretleri aks etmemek için birkaç gün te’hîr birle ba‘dehu mübâşir çavuş varub merkûmu bil-mutâva‘a Edremit’ten ihrâc ve menfâsına iz‘âm eylediği haberi geldiğinde derhal muhallefât fermanıyla Şakir Bey kulları Edremit’e irsâl ve merkûm Kütahya’ya vardığı gibi i‘dâm eylemesi için Anadolu Vâlisi Derviş Paşa

kullarına yazılacak hafî ferman ve tahrîrât dahî bu taraftan bir münâsib me'mûr ile doğru Kütahya'ya b'as ü isbâl kılınması ve merkûmun bu tarafta olan adamları dahî bu gün ta'cîl olunarak bi-mennihi te'âlâ mübâşir çavuş yola düzülüb Edremid'e haber aksi ihtimaline vakit kalmamak üzere yarın bi't-taharrî buldurularak ahz ü habslerine ibtidâr olunması sûretleri mûmâ ileyhimâ bendeleriyle müzâkere ve mülâhaza olunmuş idüğü muhât-ı 'ilm-i âlileri buyruldukta emr ü ferman şevketlü kerametlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindedir.

Benim vezîrim

İş bu tahrîrinde bil-müzâkere iş'âr eylediğin üzere tanzîm ü icrâ eylesin.

Hatt-ı hümayûn: 16480 (1238 h.)

Belge:29

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim

Karaman vâlisi el-hâcc Ali Paşa kulları tarafından bu defa vârid olan tahrîrât me'elinde bundan akdem Magosa'ya nefy ü iclâ olunan sâbıkan Lârende nâibi Mehmed Esad Efendi ve müftüsü Hacı Ömer Efendi 'afv u ıtlâkları bâbında emr-i şerîf sudûru müsted'â olmağla tahrîrât-ı mezkûre ba'del-hulâsâ nefyleri için verilen emr-i âlî der-kenâr ettirildikte mûmâ ileyhimânın mahall-i merkûma nefy ü iclâlarını mutazammın iş bu sene-i mübâreke Cumâdelûlâsında bâ-işâret-i şeyhül-islamî emr-i âlî ısdâr olunub mahall-i menfâlarında ikâmet ettirildiğini mübeyyin vârid olan i'lâm kaydı bâlâsına şerh verilmiş olduğu der-kenâr-ı mezkûrdan müstebân olmaktan nâşî tahrîrât-ı mezkûre manzûr-ı hümayûnları buyurulmak için merfu'-ı hâk-pâ-yi mülûkâneleri kılındı. Mûmâ ileyhimânın mukaddemâ nefy ü iclâları bâbında ısdâr olan ferman-ı âlî müşârün ileyhin inhâsıyla ısdâr ve bu defa kayd-ı nefyden ıtlâkları için emr-i şerîf sudûru dahî yine müşârün ileyh tarafından istid'â olunmağla ıtlâklarına müsâ'ade-i seniyye-i şâhâneleri şâyân buyrulur ise iktizâ eden emr-i şerîf ısdâr olunmak üzere işâret-i 'aliyye için tahrîrât-ı mezkûre semâhatlu şeyhül-islam efendi dâilerine gönderileceği muhât 'ilm-i âlileri buyruldukta emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindedir.

Merkûmların ıtlâk emri tastîr ve müşâriin-ileyh Ali Paşa'ya irsâl olunan i'lâmın tatbîki yok ve kaydı bâlâsına şerh verile denilmiş, sabte olmasın.

Hatt-ı hümayûn:16519 (1246 h.)

Belge:30

Benim vezîrim

İş bu hatt-ı hümayûnum tarafına vusûl buldukta derbal kul kethüdâsım getürdüb

yeniçeri ağası nasb eylesin. Ve selefini Tekfurdâğı'na nefy edüb icrâ olunduğunu taraf-ı hümâyûnuma arz u ifâde eylesin.

Hatt-ı hümâyûn: 16530 (1232 h.)

Belge:31

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim

Hâcegân-ı divân-ı hümâyûndan menfiyyen Rodos Cezîresinde ikâmet üzere olan hassa kasapbaşısı esbak Mehmed Emin Efendi kulları mahal-i mezkûre nefy ü iclâ olunalı hayli müddet olduğundan kendileri sefil ve sergerdân ve bî-kes ü bî-nevâ kalmış ve ol-vecihle rahm ü şefkat-i seniyyeye şâyân u sezâvâr olmuş olduklarını mûmâ ileyhın bu tarafta 'ıyâl ü evlâdı bâb-ı âlîlerine arzuhal takdîmiyle beyân ü istirhâm etmeleriyle verilen ferman kaydı ledis-suâl mûmâ ileyh kulları geçen sene evâil-i Rebîülâhîrinde nefy ü iclâ olunmuş ve mahalline vusûlünü mübeyyin Rodos nâibinin vârid olan i'lâmı kayd-ı bâlâsına şerh verilmiş olduğu müstebân olduğuna binâen arzuhal-i mezkûr nanzûr-ı ma'al-i mevfûr-ı şâhâneleri buyrulmak için arz u takdîm kılınmağın mûmâ ileyh terbiye ve te'dîb olmuş olub 'ıyâl ü evlâdı dahî bu tarafta sefil ü sergerdân ve şefkat-i seniyyeye şâyân olmağla 'afv u ıtlâkı hususuna müsâade-i seniyye-i cihânbanîleri erzân buyrulur ise emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindir.

Benim vezîrim

Takrîrin mücibince' afv u ıtlâk oluna.

Hatt-ı hümâyûn: 16647 (1230 h.)

Belge:32

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim

Kastamonu müteselliminin bu def'a bir kıt'a arızası vârid olub me'elinde geçen sene Tuna sevâhilinde Kastamonu sancağından müretteb askerın başbuğı olan Sofuoğlı Nûman'ın esnâ-yı râhdan firârına mebnî bundan akdemce Sinob kal'asına nefy ü tağrîb olunmuş ise de zâtında kesîrül-'ıyâl ve mâzurül-hâl olduğundan başka müddet-i nefyi dahî sekiz on mâhı mütecâviz olarak 'ıyâl ü evlâdı sefil ü sergerdân ve bil-vücûh marâhim ü eltâf-ı seniyyeye muhtâc ve şâyân olduklarından bahisle 'ıyâl ü evlâdına merhameten 'afv u ıtlâkı hususuna müsâade-i 'aliyye-i erzânî buyrulmasını inhâ ve ol bâbda Kastamonu nâibinin bir kıt'a i'lâmını b'as ü isrâ etmiş olmaktan nâşî verilen ferman-ı âlî kaydı ledi's-suâl merkûm zikr olunan asker ile Edirne'ye vürûdunda hastalık bahanesiyle geri dönüb Kastamonu'ya gitmiş olduğu ledil-inhâ bu makûle ifâ-yı memuriyet etmeksizin avdet edenlerin tedibiyle emsâlinin terhîbi lâzımeden olduğuna

binâen ol bâbda celâdet-rîz-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı şâhâneleri mûcibince merkûmun Sinop kal'asına nefy ü iclâsı bâbında iki yüz otuz yedi senesi evâsıt-ı Saferinde emr-i âlî ısdâr olunmuş ve merkûm mübâşirine terfikan menfâsına irsâl olunduğunu mübeyyin Kastamonu nâibinin i'fâmı ve kal'a-i merkûmeye vaz'-ı kal'abendligini mutazammın Sinob dizdârının vârid olan arızası mazmûnları emr-i şerîf-i mezkûrun kayd-ı bâlâsına şerh verilmiş olduğu dîvân-ı hümâyûnları kaleminden der-kenâr olunmağın manzûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı tâcidârîleri buyrulmak için arz u takdîm kılındığı muhât-ı ilm-i âlîleri buyruldukta ol bâbda ne vechile irâde-i seniyye-i mülûkâneleri sünûh u sudûr buyrulur ise emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindedir.

Benim vezîrim

Tyâl ü evlâdına merhameten merkûmu 'afv u utlâk eylesin.

Hatt-ı hümâyûn: 16807 (1237 h.)

Belge:33

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim

Karaman valisi Abdullah Paşa kulları tarafından bu defa tahrirât vürûd edüb me'elinde hazinedârlık hizmetinde olan yeğeni Ahmed Bey kulları sadâkatkâr ve kendüye dahî hizmeti sebkât etmiş olduğundan mûmâ ileyh kapıcıbaşılık rütbesiyle bekâm buyrularak iktizâ eden ru'us-ı hümâyûnun tarafına gönderilmesi ve Esbekşan mukata'ası kazalarından yedi nefer kimesne voyvodaları olan Hacı İbrahim Ağa'dan iştikâ zımında Der-saâdet'e azîmet etmiş oldukları mesmû'î olmuş idüğünü ve merkûmlar şerîr ü mefsedetkâr oldukları ecilden esâmilerini mübeyyin gönderdiği pusula mûcibince Der-saâdet'de bi't-taharrî buldurulub li-eclit-te'dîb merkûmların nefy ü iclâ olunmalarını inhâ ve tastîr etmekle manzûr-ı ma'al-i mevfûr-ı şâhâneleri buyrulmak için arz u takdîm kılındı. Mûmâ ileyh Ahmed Bey müşârün-ileyhin hem yeğeni ve hem dâmadı olmağla inhâsı vechile kapıcıbaşılık tevcihi menû-ı irâde-i mekârim-ifâde-i şâhâneleri idüğü ve merkûmların Der-'aliyye'ye vürûdları tahkîk birle muktezâsı icrâ olunmak için âdemler ta'y'niyle merkûmlar her ne kadar taharrî veecessüs ettirilmiş ise de buldurulamadığı muhât-ı ilm-i âlem-şemâl-i tâcidârîleri buyruldukta emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindedir.

Benim vezîrim

Müşârün-ileyhin kendine kapıcıbaşılık ihsân-ı hümâyûnum olmuştur. İktizâ eden ru'us-ı hümâyûnu ısdâr u irsâl ve şikâyete gelen ademleri dahî hafîecessüs ile buldurub birer mahalle nefy ü te'dîb eylesin.

Hatt-ı hümâyûn: 16838 (1229 h.)

Belge:34

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velîni'metim efendim

Şeref-yâfte-i sudûr olan hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn-ı şâhaneleri mücebince hassa kasabbaşısı olub Dersââdet'te ikâmet üzere olan Hasan Efendi kulları bâb-ı âliye celb ve kasap başılığa (iki üç kelime silik) selefi Hasan Efendinin Kıbrıs'a nefyi için iktizâ eden emri ısdâr ve çavuş mübâşeretiyile tisyâr olunduğu ve kettâncılar başında harâccı mağazası kurbünde bedestânî Tâhir'in dahî cünhâsı beyânıyla Limni'ye nefy ü iclâsı için emri tastîr ve kezâlik çavuş mübâşeretiyile tesyîr kılndığı muhât-ı ilm-i âlîleri buyruldukta emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü velîni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindedir.

Benim vezîrim

Merkûmların def' olduğu isâbet oldu. Nâs acâyib olmuş. Bu kadar terbiyelerine ikdâm eyledim yine kendi umûrlarıyla meşgûl olmayub her biri bir fesâdda geçdiler. Cenâb-ı hak islah eylesin.

Hatt-ı hümayûn:16852 (1223 h.)**Belge:35**

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velîni'metim efendim

Mukaddemâ çavuş mübâşeretiyile Rodos cezâresine nefy ü iclâ olunmuş iken firâr eden Mora'lı İstimaki nâm zımmî Labseki a'yânı tarafından ahz u habş olunmuş idüğü bi'l-ilâm inhâ olunmuş olmağın manzûr-ı mekârim-mevfûr-ı şâhaneleri buyurulmak için ma'rûz-ı südde-i seniyye-i mülûkâneleri kılndığı muhât-ı ilm-i âlîleri buyruldukta bu bâbda ne vechile irâde-i seniyyeleri sünûh eder ise emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velîni'metim pâdişâhım hazretlerindedir.

Manzûrum olmuşdur

Şu keferenin ahz olduğundan mahzûz oldum. Rodos Kal'asına bend olması için fermanı yazılıub bu taraftan mahsûs bir cevval mübâşir gidüb mersûmu ahz ü kayd-ı bend ile Rodos Kal'asına götürsün. Labseki ayânına dahi fermâm infâz ettiği için hatt-ı hümayûnum beyan olunarak sen tarafından tahsîn ü ârerîni şâmil kâğıd tahrîr eylesin.

Hatt-ı hümayûn:16861 (1228 h.)**Belge:36**

Kandiye ve Hanya ve Resmo muhâfızı saâdetlü Osman Paşa hazretleri tarafından vârid olan tahrîrâtın hulâsâsıdır. 16 M(uharrem) 229

Bosna mevleviyeti pâyesi olub Hanya sâkinlerinden olan Mustafa Emin Efendi'nin bâ-işâret-i 'aliyye Trepoliçe'ye nefy ü iclâsıyla bil-cümle muhalefâtının cânib-i miriden zaptı bâbında sudûr eden evâmîr-i 'aliyye mantûkunca müşârûn ileyh hazretleri ber-takrîb efendi-i merkûmun taraftarlarını iskât ederek hâh nâ hâh serhadd-i merkûmeden ihrâc ve mâh-ı Zilhicce'nin dördüncü günü mübâşir Mustafa Çavuş kullarına terfikan bir kayığa irkâb ve mahall-i me'mûresine irsâl ettirdiğini ber-mûceb-i emr-i âlî mübâşir-i merkûm mürâfakatiyle efendi-i merkûm mahall-i menfâsına 'azîmet eylediğini mübeyyin Hanya kadısının 'ilâmı 1 kıt'a

Menfî-i merkûmun Trepoliçe'den Der-aliyye'ye ihzârı bâbında Mora valisi hazretlerine hitâben diğere sâdır olan emr-i 'aliyyeye ol tarafta ikâmet üzere olan hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûndan teşrifâtı-i esbak Reşid Bey kullarının memûriyeti hasebiyle muhâfız-ı müşârûn ileyh tarafından ve mir-i mûmâ ileyhden Mora valisi müşârûnileyh hâl ü keyfiyet bast olunarak kâğıdlar tahrîr olunub emr-i şerîf-i mezkûr bir mu'temed âdem ile verâsından irsâl olunduğun

Menfî-i merkûmun diğere emr-i âlî mûcibince bil-cümle muhalefâtı zabt ve tahrîrine mübâşeret lâzime-i hâlden ise de merkûmun minel-kadîm efkâr u endişesi hîle ve hud'a olduğundan cümle emlakini sağîre kerîmesi üzerine nefy-i mülk etmiş olub muhâfız-ı müşârûn ileyh ve mübâşir-i mûmâ ileyh taraflarından ikdam olunsa senedât ibrazıyla bir alay kıl ü kâl olacağından gayri menfî-i merkûmun şöhreti nukûd-ı mütakâsire ile mütevâtir ve kendinden başka bir ferd mahall-i iddihârını bildikleri olmadığı istiknâh olunub te'hir olunmağın kemâ fî'l-evvel merkûmun muhalefâtı zabtına ikdâm-ı şahâne buyrulur ise Der-aliyye'de kendüden nukûd u müddeharı ve emvâl ü eşyâsı tahkîk olunarak nefy-i mülk memnûâttan olduğunu mübeyyin taraf-ı müşârûn ileyhe hitâben bir kıt'a emr-i âlî ısdâr ve irsâl buyrulduktaki ikdâm ve gayrette tecvîz-i kusur etmeyeceğın müşârûn ileyh bir kıt'a kâimesinde tahrîr eder

Manzûrum olmuştur

Kandîye'ye bu def'a mübâşir ta'yîn olunanlar ol tarafa varub maslahatı hârice ihrâc iderek tahrîrâtı gelmedikçe defterler Resmo'ya kalkacak imiş, matbu' olmayanlara mevâcib verilmezmiş diyerek ferman verilmek maslahatı bir kat dabî şuh'elendirilmektedir. Belki mübâşirler subûletle bir râbitasına korlar olmaz ise o zaman 'avn-i Hakla çâresi görüldür. Hanya'lı Emin Efendi sağîre kızına nef-yi mülk etmiş tasaddî olunsa kâl ü kâl olur diyor nef-yi mülk memnû'dur deyü fesâd verile de yine o kâl ü kâl olur ve belki Kandîye maddesine dabî muzırdır. Emin Efendi bostancıbaşı yerinde mahbusdur ve şimdi merkûm mevalîden değildir, tarîki bâlî olunmuştur, abâdd-i nâs hükümündedir. Kızına nefy eylediği mülk ne makûle emlaktır ve Girid cezâresini ihtilâle veriüb cem' eylediği nukûdu ne mabaldedir? Bostancıbaşı istintâk etmek için buyruldu tahrîr olunub ve merkûmun bu tarafta olduğu Osman Paşa'ya ve Mora valisine ifade olunsun, doğru söylemez ise rencide olunacağını Bostancıbaşı merkûm ifade eylesün.

Hatt-ı hümâyûn:16871 (1229 h.)

Belge:37

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velîni‘metim efendim

Bundan akdem Limni cezâresine nefy ü iclâ olunan ambar memûru Mehmed Efendi'nin 'iyâl ü evlâdının takdîm eyledikleri arzuhallerinden kendüleri bîkes ü nâtüvân ve bîçare vü perişân oldukları beyanıyla mûmâ ileyh kulları her ne kadar şâyetse-i te'dîb ise de ahvâl-i diğergûnlarına merhameten cerâim-i şâbıkasının 'afv u ıtlâkını istid'â veistirhâm etmeleriyle verilen ferman kaydı suâl olundukta mûmâ ileyh kulları mübaşiri çavuş maiyyetiyle menfâsına vâsıl olmuş ve mâh-ı Receb-i şerîfin altıncı günü vusûl i'flâmı gelüb kaydı bâlâsına şerh verilmiş olduğu der-kenâr olunmuş olmağla mücerred manzûr-ı mekârim-mevfûr-ı husrevâneleri buyrulmak için arzuhâl-i mezkûr takdîm-i hâk-pâ-yi hâcizvâ-yi kişver-küşâyileri kılındığı muhât-ı ilm-i âlileri buyruldukta emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velîni‘metim efendim pâdişâhım hazretlerindir.

Böyle müfsidlere istishâb idenler olmak gerek, ıtlâkının vakti değildir, kendülerden emniyet meslûb olmağla hidemât-ı lâzûmede istihdâm olunamaz.

Hatt-ı hümayûn:17526 (1230 h.)**Belge:38**

Pâdişâhım

Asitâne-i saâdet tertiblerinden el-hâleti hâzihî Bahr-i sefid Boğazı muhâfazasında olan birinci tertîb binbaşısı Mihaliçli Ali Ağa tama'hâme tab'iyet ile Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ta'yinatından fazla bırağarak bedel almış olduğu Boğaz-ı mezkûr muhafızı hazretleri tarafından ledi'l-inhâ binbaşısı merkûm ile sâir celbi lâzım gelenler getirdülüb bil-istintak binbaşısı merkûmun ber-minval-i muharrer usûl ü nizâmın mugâyiri ve irâde-i seniyyenin hilâfi olarak hareket-i uygunsuzluğu tebeyyün ederek binbaşılıktan azl ü tebdili lazım gelmiş ve Arif Ağanın binbaşısı olduğu yedinci tertibin sol kolağası Asitâne'li işâretçi Ahmed Ağa kullarının tavr-ı hareketinde istikâmet der-kâr ve binbaşılığa liyâkat ve isti'dâdı nümû-dâr olduğuna binâen mûma ileyh Ahmed Ağa kullarının sâlifü'z-zikr birinci tertibe binbaşısı nasb ve ta'yini ve merkûm Mihaliç'li Ali Ağanın dahî li-ecli't-te'dîb Bursa'ya nefy ü iclâsı tensîb olunmuş olmağla bu vechile nezd-i veliyyün-na'milerinde dahî tasvib buyrulur ise muktezâsının icrası bâbında emr ü ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Serasker Paşa ve Nâzır efendi kullarının müşterek takrîrleridir, inhâsı vechile zikr olunan yedinci tertibin sol kolağası mûmâ ileyh işâretçi Ahmed Ağa kullarının Bahr-i sefid Boğazı muhâfazasında olan birinci tertibe binbaşısı nasb u ta'yini ve selefî olacak merkûm Ali'nin li-ecli't-te'dîb Bursa'ya nefy ü tağrîbi hususlarında ne vechile irade-i seniyye-i mülûkâneleri şeref-südûr buyrulur ise icrâ-yı muktezâlarına ibtidâr olunacağı muhât-ı ilm-i âlileri buyruldukta emr ü ferman hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Manzûrum olmuştur

Müşâr-ı mûmâ ileyhimânın işbu müşterek takrîrlerinde inhâ eyledikleri işaretçi Ahmed Ağa el-bâleti bâzîbî ta'lîm ve taallüm olunmakta olan usûl-i cedûde âşinâ mıdır yoksa mukaddemâ nasb olunan binbaşılar gibi midir şurasını anlayub ana göre icrâ ettiresin ve merkûm Mihalîç'li Ali'nin te'dîbî lâzım gelmekle emsâlini terhîb için Bursa'ya nefy olunsun

Hatt-ı hümayûn:17581 (1243 h.)

Belge:39

Pâdişâhım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velîni' metim efendim

Usûl-i ahvâl-i kâinâta im'ân-ı nazar-ı dikkat ve zâbitân u memûrin kullarının meslek ü müşvârlarını ale'd-devâm taharrî ve tahkîke mübâderet etmek vazîfe-i zimmet-i memûriyet ve râbîta-i dikkat ü sadâkatim olduğuna binâen bundan akdem Sekbanbaşılıktan infisâl ile hânesinde ikâmet üzere olan el-hâc Ali Ağa kullarının bâzı uygunsuz hareketi bi't-taharrî mesmû'-ı âcizânem olub keyfiyet yeniçeri ağası kullarına ifâde ve kendisi dahî mûmâ ileyhın ahvâlini tahkîk birle fi'l-hakîka uygunsuzluğu sahîh olduğu halde muktezâsı ne ise ifâde eylemesi sipârîş ve tenbîh olunmuştu. Ağa-yı mûmâ ileyh kulları bu defa bâb-ı âlîlerine bir kıt'a takrîr takdîm ile me'elinde mûmâ ileyh Hacı Ali Ağa'nın kendü hâlinde olmayub hilâf-ı rızâ-yı âlî hareket-i nâ-hemvâre ibtidârını tahkîk eylediğinden bahisle Kıbrıs cezâresine nefy ü iclâ olunmasını inhâ etmiş ve mücebine iktizâ eden emri isdâr ve tarafına tisyâr olunmuş ve sûret-i hâlin kâk-pâ-yı hümayûn-ı mülûkânelerine arz u iş'ârına ibtidâr kılınmış idiği muhât-ı ilm-i âlîleri buyruldukta emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velîni' metim pâdişâhım hazretlerindir.

Benim vezîrim

Mûmâ ileyh mubarrîk bir âdem olduğunu işidir idim. Mukaddem bir dahî nefy olunmuşdu, isâbet olmuş, bir dahî gelmeyecek vechile buna da bir zemîn buluna. Yeniçeri ağasıyla bir takarrürünü edesin.

Hatt-ı hümayûn:17709 (1227 h.)

Belge:40

Ma'rûz-ı bendeleridir ki

Malûm-ı âlîleri buyrulduğu üzere Tophâne-i âmire tüfenk-endâz taburunun binbaşısı Ahmed Ağanın hilâf-ı şerîat-ı garrâ bazı uygunsuz ve yolsuzca harekete ictisârına mebnî binbaşılıktan ihrâc ve li-eclî't-te'dîb Bozca Ada'ya nefy ü iclâ olunmuş ve ol vecihle birinin tabur-ı mezkûra binbaşısı nasbı lâzım gelmiş ise de tabur-ı mezbûrun yüzbaşılardan ve sair taburların yüzbaşısı ve kolağalarından

nezd-i çâkerîde imtihan olunub derece-i istihkâkları bilinmedikçe binbaşı nasb ve ta'yîn olunmaması hususuna irâde-i seniyye-i mülûkâne müte'âllik olmuş olduğundan mücibince tabur-ı mezkûrun yüzbaşısı ve sâir taburlar zâbitânı cem olunarak fenn-i ta'lîmde ledi'l-imtihan bostâniyân-ı hâssa ikinci taburunun sağ kol ağası Hacı Ahmed Ağa'nın fenn-i mezkûre sâirlere rüchâniyeti tebeyyün etmekle mûmâ ileyh Hacı Ahmed Ağa kullarının zikr olunan Tophâne-i Amirenin tüfenk-endâz taburuna bin başı nasbı hususu muvâfık-ı irâde-i seniyye-i veliyyü'n-ni'meleri buyrulur ise ol bâbda emr ü ferman hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Asâkir-i Mansûre Nazırı
Mehmed Husrev

Asâkir-i Mansûre Seraskeri
Mehmed Emin

Serasker Paşa ve Nâzır efendi kullarının bil-iştirak arzlarıdır, inhâları vechile bostâniyân-ı hâssa ikinci taburunun sağ kol ağası mûmâ ileyh Hacı Ahmed Ağa kullarının Tophâne-i âmirelerinde olan asâkir-i mansûreleri tüfenk-endâz taburuna binbaşı nasb u ta'yîn olunması muvâfık-ı irâde-i seniyye-i mülûkâneleri buyrulur ise emr ü ferman hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Manzûrum olmuştur

Müşâr-ı mûmâ ileyhimânın iş bu müsterek arzlarında inhâ eylediklerine göre asker-i bâssanın ikinci taburunun sağ kol ağası Hacı Ahmed Ağa fenn-i ta'lîmde sâir mevcut bulunanlara fâik ve rüchâniyeti tebeyyün etmiş, bu sûrette mûmâ ileyh tophâne taburuna binbaşı nasb u ta'yîn oluna.

Hatt-ı hümayûn:17898 (1245 h.)

Belge:41

Devletlü inâyetlü âtufetlü re'fetlü veliyyü'n-niam kesîrü'l-kerem efendim sultânım hazretleri

Mukaddemâ nefy ü iclâsına irâde-i seniyye müteallik buyrulmuş olan Erzurum tabur-ı evvel binbaşısı sâbık Ali Bey'in keyfiyetine dâir 'utûfetlü Erzurum valisi hazretleri tarafından vürûd etmiş olan kâime manzûr-ı âlileri buyrulmak için leffen takdim kılınmış olub müşârün ileyh hazretleri akdemce mîr-i merkûmun fimâ ba'd hilâf-ı rıza hareketi vuku' bulmayacağından bahisle 'afv u ıtlâkını iş'âr eylemiş ise de mûmâ ileyhin Erzurum'dan tard u teb'îdi muktezâ-yı irâde-i seniyyeden olduğuna mebnî beher hâl nefy ü tağrîb olunması cevabı yazılmış ve müşârün ileyh tarafından dahî mîr-i merkûma muamele-i cemîle izhâriyle bundan böyle hakkında şefâ'at olunacağı bildirilerek Sivas'a gönderilmişken esnâ-yı râhda firar ile hafıyyeten gelüb Erzurum'a girmiş olması ma'nâ götürür keyfiyetten olduğundan Erzincan Kal'asına bi'l-irsâl habs ettirilmiş olduğu kâime-i mezkûrede iş'âr olunmuş ve bu sûrette merkûm mukaddemâ da asâkir-i mansûreyi ifsâd misillü mütecâsir olduğu sû-i hareketini tasdik etmiş olduğuna binâen merkûmun Erzurum'a celbi ve bir çadır kurdurularak ol tarafta olan asker-i mansûr zâbitân ve neferâtı hazır oldukları halde Miralay Salih Bey bendeleri ma'rifetiyle mezkûr çadırda muhavvefen

î'dâmı ve yâhud icâbı icra olunmak üzere merkûm mukayyeden Trabzon'a gönderilerek oradan dahî yanına mu'temed adam terfikiyle sefineye irkâben Dersa'âdet'e irsâli suretleri mütebâdir-i hatır olmuş ise de keyfiyet hâk-pâ-yı hümâyûn-ı şâhânedan istîzân buyrularak ol bâbda ne vechile irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne şeref-sünûh ve sudûr buyrulur ise ol vecihle icrası husûsunda emr ü ferman hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Serasker Paşa kullarının tezkeresidir, inhâ eylediği kâime ile beraber manzûr-ı hümâyûn-ı mülûkâneleri buyrulmak için arz u takdîm kılındı. Mîr-i merkûm hakkında gösterdiği şikkeynden kangısı muvâfık-ı irâde-i seniyye-i şâhâneleri buyrulur ise öylece icrâ-yı iktizâsına ibtidâr olunacağı muhât-ı ilm-i âlileri buyruldukta emr ü ferman hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Serasker Paşanın iş bu tezkeresiyle Esad Paşanın cânib-i müşâriin ileybe meb'ûs kâimesine manzûr-ı ma'lûm-ı hümâyûnum olmuştur, mîr-i merkûmun Ceza kanunnâmesi mücebince te'dîbi lâzım gelmiş olduğundan gösterilen şikkeynden kangı şık üzere icrâsı münâsib mütâla'a olunur ise ol vecible icrâsı müşâriin ileybin re'y ü tensîbine havâle olunur.

Hatt-ı hümâyûn:18155 (1245 h.)

Belge no:42

Pâdişahım

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velîni'metim efendim

Patrik tebdîline dair millet-i Rûmun takdîm olunan mahzarlarında mestûr Rum patrikinin müceb-i azli her ne ise telhîs olunması bâbında beyaz üzerine şeref-bahş-ı sudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı übhet-makrûn-ı mülûkâneleri mefhum-ı münîfi karîn-i iz'ân-ı bendegî olmuştur. Patrik-i sâbık-ı mersûm sûret-i zâhirede devlet-i aliyyeye sadâkat üzre görünüyor ise dahî Sırbunun isyanında mukaddem ve muahhar yani istîmân ve itâattan sarf ile gulüvlerine hafî teşvîki olduğu çâkerleri taşrada iken vâkif u habîr olduğum mevâddan olub âsitâne-i saâdete geleli kendüye bir şey denilmemiş ve netîce-i maslahata tevakkuf olunmuş ise dahi patrik-i mersûm bu esnada metropolid ile de uğraşub iz'âc-ı reâyâyı müceb harekâta cüret eylediği cihetten milleti tarafından tazallüm olunmaktan nâşi kâide-i kadîme üzere patrikhaneye fermân-ı âlî gönderilüb âyinleri nizamı üzere bunun selefi olub mukaddemâ dört beş sene patriklik etmiş Kalinkos nâm ihtiyar rahibi intihâb ve ol vechile ber-mu'tâd cemaat-ı metropolidân ve rüesâ-yı millet-i Rûm mahzar-ı mezkûrî takdim etmeleriyle intihabları akabinde ilbâs-ı hil'at olunmak mukteza-yı nizamlarından olduğundan dünkü gün takımıyla bâb-ı âliye ledi'l-vürûd râhib-i mersûma ilbâs-ı hil'at ve sâbıkı mesfûr dahi li-ecli'n-nefy şimdilik Kadıköyünde tevkîf olunmuş olduğu muhât-ı ilm-i âlem-ârâ-yı şehriyârî buyruldukta emr ü ferman şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velîni'metim efendim pâdişahım hazretlerindir.

Benim vezîrim,

Patrik-i mezbûrun azli gâyet müstabsen, bu misillüleri dâima teftiş ve tefebbus ile hallerinden haberdâr olarak azîlileriyle cezalarını tertib eylesin

Hatt-ı hümayûn: 36 377 (1228 h.)

Belge no:43

Der-i devlet-mekîne arz-ı dâi'î kemîneleridir ki

İstanbul pâyesi olup sâbıkan Galata kadısı ve Haremeyn müfettişi olan Keçecizâde Mehmet İzzet ehl-i İslâm beynine tefrîka ilkâsını müeddî kelîmât-ı sathîfe tefevvühâtına ibtidâr ve ol-vecihle hilâf-ı rıza harekâta ictisâr eylediğine binâen çavuş mübâşeretîyle Kıbrıs'a nefy ü iclâ olunmuş ise de hakkında gazab-ı âteş-pâr-ı mülûkâneye müştâğil olarak cerîde-i ulemadan tarîk-i hakk ile Sivas Kal'asına kal'a-bend olunmak üzere menfâsının tahvîli husuna irâde-i celâdet-ifade-i padişâhane taalluk edüp ol bâbda mehâbet-efsâr-ı sudûr olan hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn-ı cihandârâne mantûk-ı münîfî üzere sâdır olan hatt-ı hümayûn mücebince bâ-işâret-i hazret-i şeyhül-islâmî mûmâ ileyhin cerîde-i ulemâdan tarîki hakk olunarak çavuş mübâşeretîyle Sivas Kal'asına nefy ve kal'a-bend olunması bâbında merkûmun bulunduğu mahallerin kadısına ve Sivas Kal'ası dizdârına hitaben sâdır olan fermân-ı celîlü'l-ünvan ile çavuş mübâşeretîyle mûmâ ileyh Medîne-i Sivas'a vusûl ü imtisâliyle Sivas Kal'asına kal'a-bend olunarak menfîyyen meks ü ikâmet ve bilâ ferman ıtlâkından mücânebet olunmasına dikkat ve bu tarafda dahî lisanını zabt etmeyerek akvâl ü tefevvühâta cesâret eylediği mesmû'-ı mülûkâne olmak lâzım gelir ise hakkında muamele-i âher icrâ buyurulacağını ber-mantûk-ı emr-i âlî kendüye telkin olduğu bi'l-iltimas pâye-i serîr-i a'lâya arz u i'lâm olundu. Bâkiü'l-âher hazret-i men lehü'l-emrindir. Fî gur-re-i şeh-r-i Cumâdelâhir, sene erbaa ve erba'în ve mieteyn ve elf.

El-abdü'd-dâi li-devleti'l-aliyyeti'l-Osmâniye

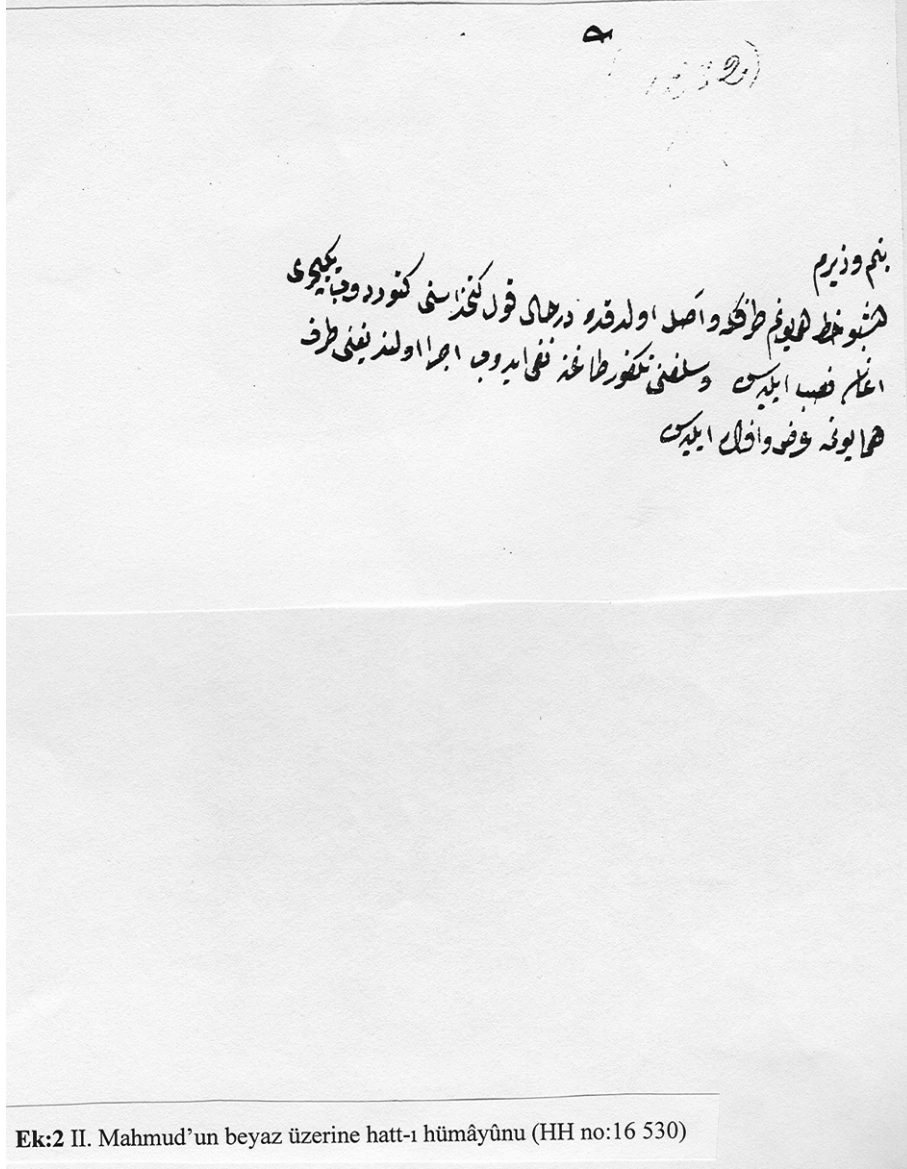
es-Seyyid Mehmed Esad el-müvellâ hilâfe bi-medîne-i Sivas

Sivas nâibinin i'lâmıdır, mukteza-yı irâde-i mehâbet-ifade-i şâhâneleri mücebince bundan akdem Sivas'a nefy ü iclâ olunan Keçecizâde Mehmed İzzet Molla'nın mahall-i menfâsına vusûlüyle kal'a-bend olarak ikâmet ettirilmiş olduğunu mutazammın olmağla ol bâbda kal'a-i mezkûr dizdarının vürûd eden ârizasıyla beraber manzûr-ı meâl-i mevfûr-ı şâhâneleri buyurulmak için arz u takdîm kılındığı ve me'el-i i'lâm u âriza kaydı bâlâsına şerh verdirileceği muhât-ı ilm-i âlîleri buyruldukta emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Nâib-i mûmâ ileyhîn iş bu i'lâmıyla diğer ârizası manzûr-ı hümayûnum olmuştur. Mazmûm kaydı bâlâsına şerh verdirilsin.

Hatt-ı hümayûn: 36 393 (1244 h.)

قاضی مشایخ
 حق تعالیٰ خضر تریک اهل اسلام حرام ایلدی کی خرید منعی و فیما بعد
 و غلطه و بوغاز اچنده و اطه لر و سائر محله جملہ میخانه لرک و معنی
 اچوم خط هما یونم ایلدی بیلدی که امراتشکیس بوکناجی باشی ملعونی
 بوغاز اچنده بعضی میخانه لره رحمت و بر دیکدن غیر قایقور ایلدی
 دمی خمر کتدی مده اذن و یریکی و بر قایقور اچی الدنچی نزد هما یونم
 معلوم اولغله مر قوم بوکناجی باشی بی عزلو و یرینه حصکی اغای
 بوکناجی باشی نصیب و حاصد حصکی لرندک محمد اغای حصکی اغای
 واقضای ایدیم قضا نلری الباس این سن و سائر عبت اچوم
 مر قومی رودس جزیره سنه نفی ایلدی سن فیما بعد کرک
 استانبولده و کرک غلطه و بوغاز اچنده میخانه لر اولمق
 و اهل اسلامه شراب صاتمق و هر کیم فروخت ایدر ایس
 سیاست اولمق اوزره اقتضای اید ایلدی مؤکد فدی جانلر
 یاز یلوب تلبه ایلدی ک و ک دمی کرک بو عاده کللی دفعه
 و کرک فاخش لرک و سائر فو حشیاتک اولمسه دفعه
 زیاده وقت و ایتمام ایلدی ک اگر نکاس و ایتمام ایلدی سن
 گونا بی بوینونکره اولسون ایتدی رضاسی اولمک ایت
 بنم دمی رضام یوقدر

Ek:2 II. Mahmud'un beyaz üzerine hatt-ı hümâyûnu (HH no:16 530)

بارم

(1058)

بم دریم

اشو تورتیه نظیر طوطی است به سوات الدب اولم که منی و دله فی ضامن مینماید بر این کلمه زده عطفی باین
لوت طوطی موصوفه اولم سدر بیک نهونی تا اربابک صدمه ایلم او زده فیلد بر انت محرمک دیک اولم کوروی
صمیمی ایتمایمک دالمو دویزه قانیمه کرم طوطی اولم

عطفی بزم

قدرتلم

مناهد

کرانم

کرتلم

کرانم نا بلک بقطعه عدی وردی بربین فکینه مانده ایلم کرم نظاره سید ابدت اولمده اولمده دریم فی قصاسنه زده مری
مجموعه تات اقبیلک سنت افغانی دنا بیج مایه جی زور دورق ا ظییب حال بویله ا ذلت صمزیه تکرارکن کمال کین زلفشاری رکاب
کوز نظارک وفات هللی سد سینه علل زبینه مکی متید و درمدار اولدینجه بجه مرکز عصف و اسطق فطرس ساعدیه سینه بلان
کوز نظارک و فایده ایلمده دریم بینه بیزاک لور کلسون موی بیک کوز نظاره منی اوستی بلان
بیزکی اهان کوز نظاره تان زخیم قیتم اولدورکی انا ایش دور بینه بیزاک لور کلسون موی بیک کوز نظاره منی اوستی بلان
طایفه صدور اولمده نظاره بینه اهان بیزی با ساتن شیخ اوسدی کیتا ارض سبک سینه کلمه صیانت اربابک تی
عطف و اسطق فطرس بیزنه کوز لوب اولدی ا عفرمه زده عدیک ترقی محمدنا قبولیه با زبینه مکتب صیانت اربابک تی
سایرک رمضان سینه ورد باین قانعی باقیه جانبی اهد بون اهان بینه اهان کلسون موی بیک ایشکی فضا فضا عطف اولدی
ساق اولدی صدور اولمده نظاره بینه اهان بیزی با ساتن شیخ اوسدی کیتا ارض سبک سینه کلمه صیانت اربابک تی
رسانا قیتمی نعلیم بکرم جانب فویله اهد بون با کابویه کوز بیلک اولمده فایده ایلمده اهان بینه مکتب صیانت اربابک تی
ارابه سینه مکارکی مصلحه اولدور ایزم و روزنامه

EK:4 II. Mahmud'un tehis (aktir) üzerine hat-i himâ-yâm (HH no: 16 437)

عطفی بزم

